

Vergaderjaar 2015–2016

34 300 J

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Deltafonds voor het jaar 2016

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

Inhoudsopgave

A. ARTIKELGEWIJZE TOELICHTING BIJ DE WETSARTIKEL- LEN	2
Wetsartikel 1	2
B. BEGROTINGSTOELICHTING	3
1. Leeswijzer.	4
2. Agenda Deltafonds	7
3. Productartikelen	12
4. Bijlagen	54
1. Voeding van het Deltafonds en begrotingstaat per productartikelonderdeel	54
2. Verdiepingsbijlage	58
3. Overzicht Hoogwaterbeschermingsprogramma	81
4. Instandhouding	86
5. Lijst van afkortingen	101

A. ARTIKELGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGROTINGSWETS- VOORSTEL

Wetsartikel 1

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk jaar afzonderlijk bij de wet vastgesteld. Het wetsvoorstel strekt ertoe om de onderhavige begrotingsstaat voor het aangegeven jaar vast te stellen.

Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten tezamen vormen de Rijksbegroting voor dat jaar. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota.

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en ontvangsten vastgesteld. De in de begrotingsstaat opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zogenoemde begrotingstoelichting).

De Minister van Infrastructuur en Milieu,
M.H. Schultz van Haegen-Maas Geesteranus

B. BEGROTINGSTOELICHTING

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) stelt de begroting van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (Begroting hoofdstuk XII) op van de Rijksbegroting, de begroting van het Infrastructuurfonds en de begroting van het Deltafonds.

Voor u ligt de begroting van het Deltafonds.

Door een apart fonds voor water kan beter invulling worden gegeven aan de doelstellingen zoals vastgelegd in de Waterwet (artikel 7.22a t/m 7.22d), te weten de bekostiging van maatregelen, voorzieningen en onderzoeken op het gebied van waterveiligheid, zoetwatervoorziening en vanaf 1 januari 2015 ook waterkwaliteit. Zo mag het fonds jaarlijkse saldi (meer of minder uitgaven in enig jaar) overhevelen – in tegenstelling tot de beleidsbegroting van IenM – waardoor (kasmatige) vertragingen en versnellingen van projecten niet hoeven te leiden tot budgettaire knelpunten.

Het Deltafonds wordt voor het grootste deel gevoed door een bijdrage uit de Begroting hoofdstuk XII (artikelonderdeel 26.02). Daarnaast betalen de waterschappen gezamenlijk de helft van de jaarlijkse bijdrage aan de versterkingsmaatregelen van primaire waterschapskeringen van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) en dragen de waterschappen bij aan de afronding van het HWBP-2. Tevens worden voor een aantal projecten uitgaven doorberekend aan derden, zoals andere departementen, lagere overheden, buitenlandse overheidsinstanties en de Europese Unie.

In het Deltaprogramma zijn de maatregelen, voorzieningen en onderzoeken voor de korte termijn (eerstvolgende zes jaren in detail en de twaalf jaar daaropvolgend indicatief) beschreven en wordt een doorkijk gegeven voor de voorbereidingen die voor de langere termijn worden getroffen om ons land nu en in de (verre) toekomst adequaat te beschermen tegen hoog water en van voldoende zoet water te blijven voorzien.

Het Deltaprogramma is het jaarlijkse bijstuk bij de Deltafondsbegroting. Het biedt een overzicht van alle maatregelen, voorzieningen, onderzoeken en ambities op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Deze projecten worden geheel of gedeeltelijk uit het Deltafonds gefinancierd. Ook gaat het Deltaprogramma in op de middellange- en langetermijnstrategieën op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening. In de periode tot en met 2014 is in het Deltaprogramma gewerkt aan de voorbereiding van hoofdkeuzes op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening (de deltabeslissingen) en concrete voorkeursstrategieën per gebied als richtinggevend kompas voor het uitvoeren van maatregelen tot 2050. In 2014 zijn de deltabeslissingen en de voorkeursstrategieën vastgesteld en beleidsmatig verankerd in de Tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan 2009–2015 (Kamerstukken II, 2014–2015, [31 710, nr. 34](#)).

1. LEESWIJZER

Algemeen

De opzet en de structuur van de onderliggende begroting voor het Deltafonds zijn gebaseerd op de rijksbegrotingsvoorschriften van het Ministerie van Financiën. Mede naar aanleiding van overleg met de Tweede Kamer zijn in aanvulling op deze regelgeving voor dit fonds de onderstaande punten verwerkt.

- In bijlage 1 zijn de uitgaven voor het fonds weergegeven. Daarbij is het verschil met artikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen van de Begroting hoofdstuk XII uitgewerkt. Dit verschil betreft de overige ontvangsten van het fonds.
- Op de productartikelen worden onder de desbetreffende tabel «budgettaire gevolgen van de uitvoering» na de begrotingsperiode extracomptabel de budgetten op het niveau van artikelonderdeel weergegeven voor de looptijd tot en met 2028.
- Significante kasschuiven en begrotingsmutaties op de beschikbare budgetten worden in de verdiepingsbijlage op hetzelfde detailniveau (artikelonderdeel) tot en met 2028 toegelicht.
- Bij het toelichten van begrotingsmutaties wordt de volgende normering gehanteerd. Dit houdt in dat (hoofd)producten, waarbij het verschil kleiner is dan de aangegeven norm niet worden toegelicht (tenzij beleidsmatig toch relevant).

Begrotingsbedrag	Vershil
< € 4,5 miljoen	> 50%
€ 4,5 – € 22,5 miljoen	> € 2,5 miljoen
> € 22,5 miljoen	> 10%
> € 50 miljoen	> € 5 miljoen

- Voor Beheer, onderhoud en vervanging is een aparte bijlage opgenomen. Deze bijlage geeft inzicht in zowel het Infrastructuur- als het Deltafonds.

Inzicht in budgetflexibiliteit

Naar aanleiding van een toezegging om de budgetflexibiliteit voor de periode tot en met 2028 inzichtelijk te maken, bevat deze begroting informatie over de mate van verplichting van het budget.

- Een groot deel van uitgavenruimte op het Deltafonds tot en met 2028 is belegd met doorlopende juridische verplichtingen die voortkomen uit complementaire verplichtingen voor beheer, onderhoud en vervanging en budgetten die benodigd zijn voor bekostiging van Rijkswaterstaat.
- Met uitzondering van verkenning en planuitwerking, worden de budgetten op de artikelen voor aanleg als juridisch verplicht beschouwd omdat het hier projecten betreft in de realisatiefase. Bij projecten in de realisatiefase zijn er doorgaans juridisch bindende afspraken met aannemers gemaakt.
- Voor projecten in de verkenning en planuitwerkingsfase, geldt dat er doorgaans in meer of mindere mate concrete bestuurlijke afspraken zijn gemaakt. De tabellen voor programma's en projecten die zich bevinden in de fase van verkenning of planuitwerking geven inzicht in de concreetheid van deze afspraken en daarmee over de mate van verplichting van de budgetten. Hiermee wordt de budgetflexibiliteit voor de periode tot en met 2028 inzichtelijk gemaakt.

- Het hele programma voor verkenning en planuitwerking is daartoe ingedeeld in drie categorieën, te weten:

A: «Verplicht»

Hieronder vallen alle projecten/programma's waar met (bestuurlijke) partijen concrete afspraken over zijn gemaakt over scope/tijd/geld/risico's met het oog op de realisatie. Doorgaans worden deze neergelegd in bestuursovereenkomsten of convenanten. Daarnaast vallen projecten onder deze categorie, die onvermijdelijk zijn om aan wettelijke normen te kunnen voldoen.

B: «Gebonden»

Deze categorie is voor projecten die niet onder (A) vallen, maar waarbij wel taakstellende projectbudgetten zijn vastgesteld en extern gecommuniceerd (bijvoorbeeld bij Voorkeursbeslissing), moties/amendementen zijn aanvaard en/of globale intentie/procesovereenkomsten zijn gesloten.

C: «Bestemd»

De overige projecten, programma's, planuitwerkingen, verkenningen, niet zijnde (A) of (B), die geacht worden bij te dragen aan de geformuleerde beleidsdoelen vallen onder deze categorie. Ook bekende risico's, zoals gemeld in correspondentie richting de Tweede Kamer kunnen hier opgenomen worden. Kenmerkend is dat nog geen politiek vastgestelde budgetten per project beschikbaar zijn. Indien beschikbaar wordt een kostenindicatie/bandbreedte opgenomen.

Meer gedetailleerde informatie over de projecten die zich thans in de fase van verkenning, planuitwerking en realisatie bevinden kunt u vinden in de individuele projectbladen van het MIRT Overzicht 2016¹. Nieuw vanaf de begroting 2016 is dat voor de projecten in de MIRT-tabellen waar mogelijk een digitale verwijzing is opgenomen naar het projectblad van dat project in het MIRT Overzicht. Hiermee is nog nadrukkelijker de koppeling gelegd tussen begroting en MIRT.

Opbouw

Deze begrotingstoelichting kent een opbouw waarbij afhankelijk van de informatievraag- en behoefte verder kan worden ingezoomd. Deze verdiepingsslag is als volgt opgebouwd:

1. Allereerst is de begroting(wet)staat voor het Deltafonds voor het jaar 2016 opgenomen. Deze dient ter autorisatie van de budgetten die op artikelniveau in de verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenramingen worden voorgesteld.
2. In de agenda van het Deltafonds is vervolgens inzichtelijk gemaakt welke projecten in 2016 worden opgeleverd en bij welke projecten de uitvoering in 2016 begint.
3. Het laatste onderdeel van de agenda, «Begroting op hoofdlijnen», verstrekt inzicht in de belangrijkste budgettaire voorstellen die leiden tot wijziging van de begroting. Hiermee kan snel een indruk worden verkregen van de inhoud van dit wetsvoorstel.
4. In de artikelsgewijze toelichting bij dit wetsvoorstel zijn de MIRT projecttabellen met de realisatieprojecten alsmede de projecten en programma's in de verkennings- en planuitwerkingsfase opgenomen en zijn de begrotingsmutaties op projectniveau zichtbaar gemaakt.

¹ <http://mirt2016.mirtoverzicht.nl>

Deze MIRT- tabellen zijn voorzien van toelichtingen indien sprake is van een wijziging in het taakstellend projectbudget (anders dan door de verwerking van prijsbijstelling) en/of als wijzigingen optreden in de oplevering van het project. Dit rekening houdend met de norm zoals eerder met uw Kamer gedeeld.

5. In de bijlage is door middel van een meerjarige mutatietabel op artikelonderdeelniveau de aansluiting gemaakt tussen de vorige stand van de begroting en de nu voorgestelde stand. Dit voor de volledige looptijd van het fonds. Ook hier geldt dat bij het toelichten van de verschillen rekening is gehouden met de norm zoals eerder met uw Kamer gedeeld.
6. De overige bijlagen geven voor enkele specifieke onderwerpen inhoudelijk meer toelichting of betreffen overzichtsconstructies.

Groei-paragraaf: wat is nieuw in deze begroting

Extracomptabele overzicht voor de Hoogwaterbeschermingsprogramma's
Conform het wetsvoorstel doelmatigheid en bekostiging Hoogwaterbescherming wordt in de jaarlijkse begroting en verantwoording van het Deltafonds een extracomptabel overzicht opgenomen waarin inzichtelijk wordt gemaakt hoe de bijdragen van het Rijk en waterschappen zich verhouden tot de uitgaven van de Hoogwaterbeschermingsprogramma's. In deze begroting is dit overzicht opgenomen in bijlage 3. Bezien wordt of dezelfde informatie op een beknoptere wijze inzichtelijk kan worden gemaakt in de Ontwerpbegroting 2017.

Tabel instandhouding netwerken

Door middel van de motie van de leden Smaling en de Rouwe (34 000 XII, 2014–2015, nr. 50) is ondermeer verzocht jaarlijks bij de begroting in beeld te brengen wat de voortgang, aard en omvang is van het onderhoud van de infrastructuur van Nederland. Hiertoe is in bijlage 4 een overzichtstabel opgenomen, zoals vorig jaar met uw Kamer gedeeld (Kamerstukken II, 2014–2015, 34 000 A, nr. 15).

2. AGENDA DELTAFONDS

Werken aan waterveiligheid en zoetwatervoorziening vraagt continue inspanningen en investeringen. Het aantal mensen en de waarde van het te beschermen goed veranderen onder invloed van economische en demografische ontwikkelingen. Ook water en bodem veranderen in de loop van de tijd: de zeespiegel stijgt en de bodem daalt. Daarbij verandert het klimaat, waardoor het warmer wordt en rivierafvoeren en regenval grotere extremen zullen vertonen. Het Deltaprogramma is het nationale programma waarin Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen samenwerken om Nederland nu en in de toekomst te beschermen tegen hoogwater en de zoetwatervoorziening op orde te houden.

Het Deltafonds is het financieel fundament voor de concrete projecten die voortkomen uit het Deltaprogramma op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening, voor zowel aanleg als beheer, onderhoud, renovatie en vernieuwing. Daarnaast worden maatregelen op het gebied van waterkwaliteit ten behoeve van de implementatie van de Kaderrichtlijn Water gefinancierd uit het Deltafonds.

In de beleidsagenda van Begroting hoofdstuk XII en in het Deltaprogramma 2016 wordt inzicht geboden in de beleidsdoelen en verdere onderdelen van het Deltaprogramma.

Mijlpalen en resultaten 2016

Hieronder wordt ingegaan op de mijlpalen in het lopende programma. Hiermee wordt inzichtelijk gemaakt welke projecten in 2016 worden opgeleverd en bij welke projecten de uitvoering in 2016 start.

Beheer, onderhoud en vervanging

Voor het beheer en onderhoud tot en met 2016 zijn afspraken over prestaties gemaakt voor het watermanagement en beheer en onderhoud waterveiligheid, waaronder kustlijnhandhaving door middel van zandsuppleties en het onderhouden van stormvloedkeringen en rijkswaterkeringen zoals dijken, dammen en duinen. Deze afspraken over prestaties zijn nader toegelicht in artikel 3 Beheer, Onderhoud en Vervanging van het Deltafonds. In 2016 wil lenM onder meer de volgende activiteiten in het kader van beheer, onderhoud en vervanging uitvoeren:

Beheer, onderhoud en vervanging

Hoofdwatersystemen   Zandsuppleties basiskustlijn

Levensduur verlengend onderhoud aan stuwen Nederrijn / Lek
Programma stroomlijn ten behoeve van de beheersing van de
hoogwaterveiligheid in het rivierengebied

Aanleg

In 2016 wordt voortvarend gewerkt aan het verbeteren van de waterveiligheid, onder andere door het uitvoeren van de programma's HWBP-2, HWBP, Maaswerken en Ruimte voor de Rivier. Hieronder volgen de mijlpalen die lenM bij deze programma's in 2016 wil behalen:

Programma's Waterveiligheid

Programma	Mijlpaal	Project
HWBP-2	Start realisatie	Houtribdijk Markermeerdijk Hoorn-Edam- Amsterdam Waddenzeedijk Texel
	Oplevering	Ipenslotersluis en Diemerdammersluis Keersluis Meppelerdiep Zwartsluis Dijkversterking Spui West Zwakke Schakels Noord Holland
HWBP	Start realisatie	IJsseldijk Gouda
	Oplevering	Capelle Moordrecht Emanuelpolder Roermond Alexanderhaven Diefdijk Eemdijk/Spakenburg
Maaswerken	Start realisatie Oplevering	n.v.t. Zandmaas: Well-Aijen Noordgeul
Ruimte voor de Rivier	Start realisatie Oplevering	n.v.t. Extra uiterwaardvergraving Millinger- waard Dijkverbetering Nederrijn/ Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard Dijkverbetering Lek/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden Dijkverlegging Cortenoever Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden Dijkverlegging Westenholte Ruimte voor de Rivier IJsseldelta, gedeelte Zomerbedverlaging

Voor een nadere toelichting over de stand van zaken voor de lopende programma's wordt verwezen naar de toelichting op de productartikelen, de voortgangsrapportages aan de Tweede Kamer, het Deltaprogramma 2016 en het MIRT Overzicht 2016. Het Deltaprogramma is te vinden op de website² van de deltacommissaris.

² www.deltacommissaris.nl/deltaprogramma.

Begroting op hoofdlijnen

Belangrijkste wijzigingen

De onderstaande tabel geeft de belangrijkste wijzigingen in de uitgaven en inkomsten aan ten opzichte van de eerste supplettoire begroting 2015. Een volledig overzicht van de mutaties is terug te vinden in bijlage 2: Verdiepingsbijlage.

	Art	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021–2028
Stand ontwerp-begroting 2015		1.374.587	1.275.848	1.160.987	1.055.217	1.007.601	984.896	9.168.496
Mutaties 1e supplettoire wet 2015		- 127.803	770	770	740	75.365	365	2.920
Stand Voorjaarsnota 2015		1.246.784	1.276.618	1.161.757	1.055.957	1.082.966	985.261	9.171.416
Belangrijkste mutaties Deltafonds		- 27.255	- 65.157	- 72.920	63.941	52.802	42.631	432.427
<i>Kaderrelevante mutaties DF</i>								
1 Raming Deltafonds	01		- 35.000	- 115.000				150.000
2 Loon- en prijsbijstelling 2015	div.	5.339	5.221	4.674	4.237	3.967	3.845	30.981
3 Kasschuif Bodemsanering	01		- 46.752	10.752	12.000	12.000	12.000	
4 Generieke Digitale Infrastructuur (GDI)	05		- 908	- 657	- 540	- 389	- 362	- 2.896
5 Eenvoudig Beter	05		- 4.009					
6 Verdeling Netwerkovertijgende kosten	06		37.023	32.606	29.428	28.358	28.332	230.289
7 Inpassen ontvangstenschuiven	div.	- 35.027	- 20.048	- 4.111	20.000	10.000	0	29.186
Overig	div.	2.433	- 684	- 1.184	- 1.184	- 1.134	- 1184	- 12.933
<i>Mutaties binnen kader DF</i>								
8 Inpassen minregel 2015	05	24.997		16.305	13.279	- 10.057	- 8.045	36.479
	05	- 24.997	0	- 16.305	- 13.279	10.057	8.045	- 36.479
9 Cyber security	01			- 5.800				- 16.200
	05			5.800				16.200
10 Basis ICT	01	- 2.700	- 5.100					7.800
	05	2.700	5.100					
11 Nieuwe normering en motie Spaargaren	01	2.150	4.750	4.500				
	01	- 2.150	- 4.750	- 4.500				
12 Afspraken zesde VGR van het HWBP-2	01							- 150.000
	01							100.000
	05							50.000
Stand ontwerp-begroting 2016		1.219.529	1.211.461	1.088.837	1.119.898	1.135.768	1.027.892	9.603.843

Toelichting

Ad 1. Sinds enige jaren wordt er op de artikelen bij Wegen en Vaarwegen met een overprogrammering gewerkt om zeker te stellen dat de beschikbare middelen ook jaarlijks worden uitgeput. Bij deze begroting wordt het gebruik van dit instrument uitgebreid naar het Spoorartikel en het Deltafonds. Over de periode 2016–2020 wordt zo eenmalig € 100 miljoen per jaar vrijgespeeld. Via een kasschuif worden deze middelen in de periode 2021–2025 weer aan de fondsbegrotingen toegevoegd. Het Deltafonds draagt in de periode tot en met 2020 in totaal € 150 miljoen aan deze kasschuif bij. Deze middelen vloeien terug in 2022.

Ad 2. Dit betreft de toevoeging van de aan het Deltafonds uitgekeerde loon- en prijsbijstelling 2015.

Ad 3. Op artikel 13.04 Ruimtegebruik bodem van Hoofdstuk XII worden de bijdragen aan medeoverheden voor het Meerjarenprogramma bodem verantwoord. In het convenant «Bodem en Ondergrond» van 17 maart 2015 zijn de afspraken over de decentralisatie van die middelen naar het Gemeente- en Provinciefonds voor de periode 2016–2020 vastgelegd. Bij ontwerpbegroting 2015 is besloten om in het jaar 2016 € 60 miljoen in mindering te brengen op deze reeks ten behoeve van het rijksbrede beeld. Om te voorkomen dat de uitvoering van het bodemsaneringsbeleid in 2016 hierdoor wordt bemoeilijkt, wordt de reeks door middel van een kasschuif aangepast. Deze kasschuif wordt gefaciliteerd door het Deltafonds.

Ad 4. De afgelopen jaren is de druk op het gebruik van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) sterk toegenomen. Hierdoor zijn er tekorten ontstaan in de financiering. Om deze problematiek van een oplossing te voorzien is in 2014 de Nationaal Commissaris Digitale Overheid (NCDO) benoemd. Onder regie van de NCDO is onder andere besloten tot interdepartementale versleuteling van de tekorten op de bestaande voorzieningen binnen de GDI. Conform dat besluit heeft lenM bij eerste suppletoire begroting 2015 middelen overgeboekt naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vanuit de begroting Hoofdstuk XII. Voor de verrekening binnen lenM wordt in totaal € 5,8 miljoen vanuit de voeding van het Deltafonds overgeboekt naar artikel 99 Nominaal en Onvoorzien op de begroting Hoofdstuk XII. De beschikbare investeringsruimte op het Deltafonds neemt hierdoor met € 5,8 miljoen af.

Ad 5. Voor de stelselherziening van het omgevingsrecht en de implementatie van de Omgevingswet (uitvoeringsregelgeving) wordt er in 2016 € 4 miljoen vanuit de voeding van het Deltafonds overgeboekt naar diverse (beleids)artikelen op de begroting Hoofdstuk XII. De investeringsruimte op het Deltafonds neemt hierdoor met € 4 miljoen af.

Ad 6. Op artikelonderdeel 18.08 Netwerkoverstijgende Kosten van het Infrastructuurfonds werden de netwerkoverstijgende apparaatskosten (inclusief afschrijving en rente) en overige netwerkoverstijgende kosten van RWS verantwoord. Het gaat hierbij om zowel de kosten die met de overhead van RWS gemoeid zijn als bepaalde onderdelen van landelijke taken die een netwerk overstijgend karakter kennen. Deze kosten hebben zowel betrekking op de activiteiten die verricht worden voor het Infrastructuurfonds, als voor activiteiten op het Deltafonds. Deze middelen worden nu verdeeld over artikel 12 Hoofdwegennet en artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds.

Ad 7. Dit betreft het effect op de uitgavenramingen van bijdragen op de fondsbegroting die in de tijd verschuiven.

Ad 8. De minregels in 2015 en 2017 en verder op de investeringsruimte van het Deltafonds (artikelonderdeel 5.03), als gevolg van de (gedeeltelijk) ingehouden prijsbijstelling 2013 en 2014, worden met een kasschuif via het aanlegprogramma (artikelonderdeel 1.02) ingepast.

Ad 9. Het in 2014 gestarte Programma «Beveiligd Werken» richt zich op het «in control» brengen en houden van de missiekritieke systemen (MKS) en Industriële Automatisering ter ondersteuning van de maatschappelijk vitale en primaire processen van RWS. Missie Kritieke Systemen zijn ICT systemen die een essentiële rol spelen in een informatieketen (mensen, processen en techniek). Onderdeel hiervan is het voldoen aan de eisen ten

aanzien van informatiebeveiliging (Cyber Security). Op het artikel Beheer en Onderhoud (artikel 3) zijn middelen voor Cyber Security begroot. Een deel is bij OB2015 vanuit de investeringsruimte overgeboekt. De huidige verwachting is dat Cyber Security uit de oorspronkelijke begrote middelen kan worden gefinancierd. Daarom wordt bij OB2016 voorgesteld om de niet voor Cyber Security benodigde middelen terug te laten vloeien naar de investeringsruimte (artikel 5.03).

Ad 10. De beschikbaarheid van het IV-areaal («IV» staat voor «informatievoorziening»), waaronder het landelijke IV netwerk, is een structurele randvoorwaarde voor het functioneren van RWS en de interdepartementale dienstverlening. Het IV-landschap is verouderd, een situatie die zich bij meerdere grote uitvoeringsorganisaties van de Rijksoverheid. Dit betreft een bijdrage afkomstig van het Infrastructuurfonds, artikelonderdeel 18.12 «Nader toe te wijzen BenO en Vervanging» ten behoeve van onder meer de vervanging van verouderde netwerkcomponenten.

Ad 11. Vanuit de investeringsruimte (artikelonderdeel 5.03) wordt een bedrag van € 11,4 miljoen ingezet voor de implementatie van de nieuwe normering waterveiligheid. De opgave richt zich op de implementatie van de nieuwe normering (€ 10,6 miljoen) en de motie Spaargaren (€ 0,8 miljoen). Voor meer informatie zie www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/water-en-veiligheid/controleren-en-verbeteren-waterveiligheid.

Ad 12. Zoals aangegeven in de aanbestedingsbrief van de zesde VGR van het HWBP-2 aan de Tweede Kamer wordt in de ontwerpbegroting 2016 het vrijvallende budget van HWBP-2 (€ 150 miljoen) budgettair verwerkt. De middelen die vrijvallen uit het HWBP-2 zijn voor één derde door de waterschappen ingebracht en voor twee derde door het Rijk. In het Afsprakenkader Financiering Nieuwe Waterveiligheidsnormen (18 juni 2014) is daarover opgenomen dat «tot 2028 vrijvallende middelen uit het HWBP-2 naar rato van de bijdrage van Rijk en Waterschappen worden toegevoegd aan het budget voor het HWBP om het investeringsniveau van het HWBP stapsgewijs te verhogen». Aangezien in het Bestuursakkoord Water is afgesproken dat Rijk en waterschappen elk 50% bijdragen aan de waterschapsprojecten van het HWBP, wordt € 100 miljoen toegevoegd aan het budget voor het HWBP (50/50 Rijk/waterschappen) en valt € 50 miljoen toe aan de investeringsruimte van het Deltafonds (artikelonderdeel 5.03). Deze € 50 miljoen blijft bestemd voor waterveiligheid.

Overprogrammering

Het instrument overprogrammering is door het kabinet ingezet om te zorgen dat de budgetten voor aanleg van infrastructuur ook daadwerkelijk tot besteding komen in de jaren waarin deze beschikbaar zijn gesteld. Op het Deltafonds fluctueert de programmering in de periode tot en met 2020 en is per jaar afwisselend sprake van een situatie van over- en onderprogrammering. Over de gehele periode tot en met 2020 is per saldo sprake van een overprogrammering van circa € 157 miljoen. Voor de verdere toelichting voor opzet en werking van het instrument op de fondsen wordt naar de leeswijzer van het Infrastructuurfonds verwezen. Voor meer details over dit instrument op het Deltafonds wordt naar artikelonderdeel 1.02 Overige Aanlegprojecten verwezen.

3. DE PRODUCTARTIKELEN

Artikel 1 Investeren in waterveiligheid

Omschrijving van de samenhang in het beleid

Het Rijk investeert in waterveiligheid om te voldoen aan de wettelijke normen van de primaire waterkeringen in beheer bij de waterschappen en het Rijk en om een bijdrage te leveren aan het beheer van de rijkswateren. Het artikel waterveiligheid is gerelateerd aan beleidsartikel 11 (Integraal Waterbeleid) op de Begroting hoofdstuk XII.

Budgettaire gevolgen van de uitvoering van art. 1 Investeren in waterveiligheid (in € 1.000)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Verplichtingen	622.126	809.183	1.014.493	490.696	465.276	451.353	286.266
Uitgaven	821.580	740.302	661.112	598.784	630.689	634.031	524.430
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>							
<i>1.01 Grote projecten waterveiligheid</i>	<i>700.046</i>	<i>582.719</i>	<i>567.349</i>	<i>385.415</i>	<i>308.537</i>	<i>250.317</i>	<i>275.940</i>
1.01.01 Programma HWBP-2 Waterschapsprojecten	298.717	176.081	301.396	266.001	154.565	79.546	87.390
1.01.02 Programma HWBP-2 Rijksprojecten	5.677	7.217	5.900	17.600	58.900	52.800	30.359
1.01.03 Ruimte voor de rivier	373.128	377.509	227.930	78.725	71.983	94.882	67.127
1.01.04 Maaswerken	22.524	21.912	32.123	23.089	23.089	23.089	91.064
<i>1.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid</i>	<i>115.247</i>	<i>149.922</i>	<i>84.808</i>	<i>206.164</i>	<i>321.752</i>	<i>383.314</i>	<i>248.140</i>
1.02.01 Verkenningen en planuitwerkingsprogramma	2.850	11.848	27.916	25.097	35.135	20.077	15.204
1.02.02 Realisatieprogramma	112.397	138.074	56.892	181.067	286.617	363.237	232.936
<i>1.03 Studiekosten</i>	<i>6.287</i>	<i>7.661</i>	<i>8.955</i>	<i>7.205</i>	<i>400</i>	<i>400</i>	<i>350</i>
1.03.01 Studie en onderzoekskosten	6.287	7.661	8.955	7.205	400	400	350
1.03.02 Overige studiekosten	0	0	0	0	0	0	0
<i>1.04 GIV/PPS</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Van totale uitgaven							
– Bijdrage aan agentschap RWS	2.850	4.567	1.104	0	0	0	0
– Restant	818.730	735.735	660.008	598.784	630.689	634.031	524.430
Ontvangsten	151.020	198.959	186.950	185.912	191.775	181.458	169.642
<i>1.09 Ontvangsten investeren in waterveiligheid</i>	<i>151.020</i>	<i>198.959</i>	<i>186.950</i>	<i>185.912</i>	<i>191.775</i>	<i>181.458</i>	<i>169.642</i>
1.09.01 Ontvangsten waterschappen HWBP-2	124.477	170.973	152.320	158.543	114.584	113.045	104.103
1.09.02 Overige ontvangsten HWBP-2	1.056	0	0	0	0	0	0
1.09.03 Ontvangsten waterschappen nHWBP	6.176	9.042	29.000	22.369	57.191	58.413	65.539
1.09.04 Overige ontvangsten nHWBP	0	0	0	0	0	0	0
1.09.05 Overige aanleg ontvangsten	19.311	18.944	5.630	5.000	20.000	10.000	0

Budgetflexibiliteit

Met uitzondering van de nog niet in uitvoering genomen aanlegprojecten, worden de budgetten in 2016 als juridisch verplicht beschouwd op de peildatum 1 januari 2016. Voor de mate van verplichting van het verkenningen- en planuitwerkingsprogramma tot en met 2028 wordt verwezen naar het betreffende projectoverzicht.

Onderstaand zijn de beschikbare budgetten na de begrotingsperiode tot en met 2028 per jaar gepresenteerd op artikelonderdeelniveau. De mutaties zijn in de verdiepingsbijlage bij de begroting op hetzelfde detailniveau tot en met 2028 toegelicht.

Bedragen x € 1.000

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1 Investeren in waterveiligheid	661.112	598.784	630.689	634.031	524.430	856.719
1.01 Grote projecten waterveiligheid	567.349	385.415	308.537	250.317	275.940	128.509
1.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid	84.808	206.164	321.752	383.314	248.140	728.210
1.03 Studiekosten	8.955	7.205	400	400	350	0
1.09 Ontvangsten investeren in waterveiligheid	186.950	185.912	191.775	181.458	169.642	178.028

(Vervolg) Bedragen x € 1.000

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
1 Investeren in waterveiligheid	657.883	545.206	498.767	416.805	444.865	493.919	403.365
1.01 Grote projecten waterveiligheid	159.800	135.500	138.179	5.842	0	0	0
1.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid	498.083	409.706	360.588	410.963	444.865	493.919	403.365
1.03 Studiekosten	0	0	0	0	0	0	0
1.09 Ontvangsten investeren in waterveiligheid	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620

1.01 Grote projecten waterveiligheid

Motivering

Deze projecten, die door de Tweede Kamer de status van groot project zijn toegekend, dragen bij aan de waterveiligheid in Nederland.

Producten

Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2)

Onder dit programma vallen de verbetermaatregelen die zijn voortgekomen uit de periodieke toetsing volgens de Waterwet. Uit de resultaten van de eerste (2001) en tweede (2006) toetsing op veiligheid van de primaire waterkeringen bleek dat een deel van deze keringen niet voldeed aan de wettelijke norm (Kamerstukken II, 2007–2008, [27 625 en 18 106, nr. 103](#)). Verder bleek uit een toets in 2003 door RWS en de keringbeheerders dat de zeeweringen langs de Noordzeekust op een aantal locaties op een termijn van twintig jaar niet meer aan de geldende veiligheidsnorm zouden voldoen. Deze locaties zijn aangemerkt als Zwakke Schakels. Op negen van deze locaties ligt tevens een opgave tot verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, de zogenaamde Prioritaire Zwakke Schakels Kust. Deze maken ook onderdeel uit van HWBP-2. Vanuit het HWBP-2 worden subsidies verstrekt aan de waterschappen voor de uitvoering van de vereiste verbetermaatregelen en worden de maatregelen aan de rijkskeringen betaald. Het HWBP-2 is onderdeel van het Deltaprogramma met behoud van eigen besturing, organisatie en financiering. Met het afsluiten van het Bestuursakkoord Water (2011) dragen de waterschappen bij aan de financiering van het HWBP-2 en het HWBP. In bijlage 3 is een nadere toelichting op de financieringsafspraken ten aanzien van de Hoogwaterbeschermingsprogramma's (HWBP-2 en HWBP) opgenomen.

De procedureregeling Grote Projecten is op 22 maart 2011 op het HWBP-2 van toepassing verklaard. Conform de Regeling Grote Projecten ontvangt de Tweede Kamer ieder half jaar een Voortgangsrapportage: vóór 1 april 2016 Voortgangsrapportage 9 en vóór 1 oktober 2016 Voortgangsrapportage 10.

Het HWBP-2 bestond begin 2015 nog uit 88 versterkingsprojecten, inclusief de Zwakke Schakels. Met de overdracht van het project Marken naar het HWBP is dit aantal op 87 gekomen. Met de afronding van de

projecten Kustwerk Katwijk en Zwakke Schakels Noord-Holland begin 2015 zijn de laatste van de Zwakke Schakels langs de Kust afgerond. Met afronding van deze projecten is de Noord- en Zuid-Hollandse Kust voor 50 jaar op sterkte.

Meetbare gegevens

Het HWBP-2 bestaat uit 87 projecten. Dat is één project minder dan in de vorige begroting omdat het project Markermeerdijk Marken, zuid- en westkade is overgeheveld naar het programma HWBP waar het onder de rijksprojecten zal vallen. Binnen dit programma zal de versterking worden opgepakt waarbij de resultaten van de onderzoeken naar meerlaagsveiligheid in de aanpak worden betrokken. Eind 2014 voldeden 63 projecten aan de norm. In de basisrapportage is aangegeven dat de meerderheid van de projecten in 2017 is afgerond en dat enkele projecten een geprognosticeerde einddatum van na 2017 laten zien. Dit beeld is in de 7^e voortgangsrapportage (peildatum 31 december 2014) niet gewijzigd. Het lagere taakstellend budget ten opzichte van vorig jaar wordt verklaard door de vrijval van € 150 miljoen, zoals aangegeven in de aanbiedingsbrief van de zesde VGR van het HWBP-2 aan de Tweede Kamer. Hiervan wordt € 100 miljoen toegevoegd aan het HWBP en € 50 miljoen aan de investeringsruimte van het Deltafonds (zie de toelichting in de Verdiepingsbijlage).

Projectoverzicht tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma; realisatie												
Projectomschrijving	Totaal			Budget in € mln.							Oplevering	
	huidig	vorig	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	later	huidig	vorig
Programma HWBP-2											2021	2020
Projecten Nationaal												
HWBP-2 Rijksprojecten	199	227	27	2	1	13	55	50	29	22		
HWBP-2 Waterschapsprojecten	2.807	2.955	1.199	176	301	266	155	80	87	543		
Overige projectkosten (program-mabureau) afrondingen	45	43	19	5	5	5	4 - 1	3 - 1	2	2 1		
Programma Realisatie	3.051		1.245	183	307	284	213	132	118	568		
Begroting (DF 1.01.01/02)				183	307	284	213	132	118	568		

Producten

Ruimte voor de Rivier

Met de Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier (PKB) wil het kabinet twee doelstellingen bereiken:

1. Het op het vereiste niveau brengen van de bescherming van het rivierengebied tegen overstromingen. Dit houdt in dat de veiligheid langs de Rijntakken en het benedenstroomse deel van de bedijkte Maas (vanaf Hedikhuizen) uiterlijk in 2015 in overeenstemming wordt gebracht met de wettelijk vereiste norm.
2. Een bijdrage leveren aan het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied, ter versterking van het rivierengebied in economisch, ecologisch en landschappelijk opzicht.

De procedureregeling Grote Projecten is op 15 mei 2001 op het programma Ruimte voor de Rivier van toepassing verklaard. Conform de Regeling Grote Projecten ontvangt de Tweede Kamer ieder halfjaar een voortgangsrapportage: vóór 1 april 2016 voortgangsrapportage 27 en vóór 1 oktober 2016 voortgangsrapportage 28. De PKB Ruimte voor de Rivier is in 2006 door de beide Kamers vastgesteld. Uitgangspunt voor de PKB zijn de waterveiligheidsnormen die voorschrijven dat het Nederlandse rivierensysteem een piek in de waterafvoer, die statistisch eens per 1250 jaar kan voorkomen, veilig kan verwerken. Dit is de maatgevende afvoer. Deze norm is in 2001 voor de Rijn vastgesteld op 16.000m³/s bij Lobith. De Maas benedenstrooms van Hedikhuizen moet uiterlijk in 2015 een maatgevende afvoer van 3.800m³/s bij Borgharen veilig kunnen verwerken. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer gesteld op verwerking van een gezamenlijke toestroom van 250m³/s vanuit de zijrivieren.

De PKB bevat een besluit over het uiterlijk eind 2015 uit te voeren basispakket van 39 maatregelen en de plaats waar deze getroffen worden. De PKB geeft bovendien een doorkijk naar de langetermijnpoging voor waterveiligheid. Om flexibiliteit in te bouwen is gekozen voor een programmatische aanpak.

Meetbare gegevens

Naar huidige inzichten is de stand per 31 december 2016 als volgt:

- 5 van de 39 maatregelen zijn geschrapt. Voor het bereiken van de waterveiligheidsdoelstelling bleken ze niet nodig;
- Voor 100% van het realisatiebudget is de projectbeslissing genomen. Alle maatregelen zijn in uitvoering dan wel uitgevoerd;
- De waterveiligheidsdoelstelling van het programma Ruimte voor de Rivier is voor circa 14 van de 39 projecten reeds in 2015 gehaald, de overige projecten zijn naar verwachting in 2016 gereed. Na 2016 resteert het project IJsseldelta.

Het hogere taakstellend budget ten opzichte van vorig jaar wordt verklaard door het toevoegen van de prijsbijstelling 2015.

Ruimte voor de Rivier is onderdeel van het Deltaprogramma met behoud van eigen besturing, organisatie en financiering.

Projectoverzicht Ruimte voor de rivier; realisatie												
Projectomschrijving	Totaal			Budget in € mln.							Oplevering	
	huidig	vorig	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	later	huidig	vorig
Project RvdR Projecten Nationaal Projectbudget Ruimte voor de rivier	2.386	2.382	1.468	378	228	79	72	95	67	0	2019	2015
Programma Realisatie	2.386		1.468	378	228	79	72	95	67	0		
Begroting (DF 1.01.03)				378	228	79	72	95	67			

Producten

Maaswerken

Op dit onderdeel worden de uitgaven van de deelprogramma's Zandmaas en Grensmaas van het programma Maaswerken verantwoord.

Maaswerken is voortgekomen uit het Deltaplan Grote Rivieren dat na de twee hoogwaters in de Rijn en de Maas in december 1993 en januari 1995 tot stand kwam. Belangrijkste doelstelling is het verbeteren van de bescherming van inwoners van Limburg en Noord-Brabant tegen hoogwater van de Maas.

Sinds 2003 valt Maaswerken met de deelprogramma's Grensmaas en Zandmaas onder de procedureregeling Grote Projecten en ontvangt de Tweede Kamer ieder halfjaar een voortgangsrapportage: vóór 1 april 2016 voortgangsrapportage 29 en vóór 1 oktober 2016 voortgangsrapportage 30.

Voor de Zandmaas ligt de focus in 2015 op de realisatie van de hoogwaterdoelstelling met het afronden van de zomerbedverdieping en de peilopzet in stuwpand Sambeek, de aanleg van de hoogwatergeulen in Well-Aijen en Lomm en de aanpassing van kaden rond het retentiegebied Lateraalkanaal-West. Voor de Grensmaas ligt de nadruk op de verdere realisatie van de zogeheten «11 locaties» (rivierversruiming door grindwinning).

Naast de werken in de Zandmaas en de Grensmaas zijn nog aanvullende maatregelen nodig om in alle dijkringen langs de Maas het wettelijke beschermingsniveau te bereiken (overstromingskans kleiner dan 1/250e per jaar). Het prioritaire deel van dit werk dient in 2020 gereed te zijn. De rest van de werkzaamheden loopt via het HWBP mee. Planuitwerking en realisatie van deze «prioritaire sluitstukkaden» gebeurt door de twee Limburgse waterschappen en er is hiervoor vanuit het budget van Maaswerken € 75 miljoen beschikbaar gesteld. De aanpak voor de Grensmaas en de afspraken over de gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum zijn vastgelegd in de Bestuursovereenkomst Waterveiligheid Maas van 10 november 2011. De overige afgekeurde dijkringen langs de Maas worden op basis van urgentie geprogrammeerd in het HWBP.

Meetbare gegevens

Indicator	Zandmaas	Grensmaas
Hoogwaterbeschermingsprogramma	70% in 2008 / 100% in 2015	100% in 2017
Natuurontwikkeling	427 ha (plus 60 ha compensatie)	1.208 ha
Grind	–	ten minste 35 mln ton

Grensmaas en Zandmaas, natuurontwikkeling

De aanpassing van de scope Grensmaas en Zandmaas is bij brief van 5 maart 2013 aan de Tweede Kamer gemeld (Kamerstukken II, 2012–2013, [18 106, nr. 216](#)).

De deelprogramma's Grensmaas en Zandmaas (fase I) dragen primair bij aan de hoogwaterveiligheidsdoelstelling. Daarnaast wordt met deze projecten natuur gerealiseerd die ten goede komt aan de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

In het kader van de herijking van de Ecologische Hoofdstructuur door Rutte I is bij het Zandmaasproject besloten 129 ha natuur niet te realiseren door de nevengeulen Belfeld en Sambeek uit de scope te halen. Deze

nevengeulen leveren geen bijdrage aan de hoogwaterveiligheidsdoelstelling. Er resteert een opgave van 427 ha (plus 60 ha compensatie). Hiervan wordt 117 ha gefinancierd door het Ministerie van EZ.

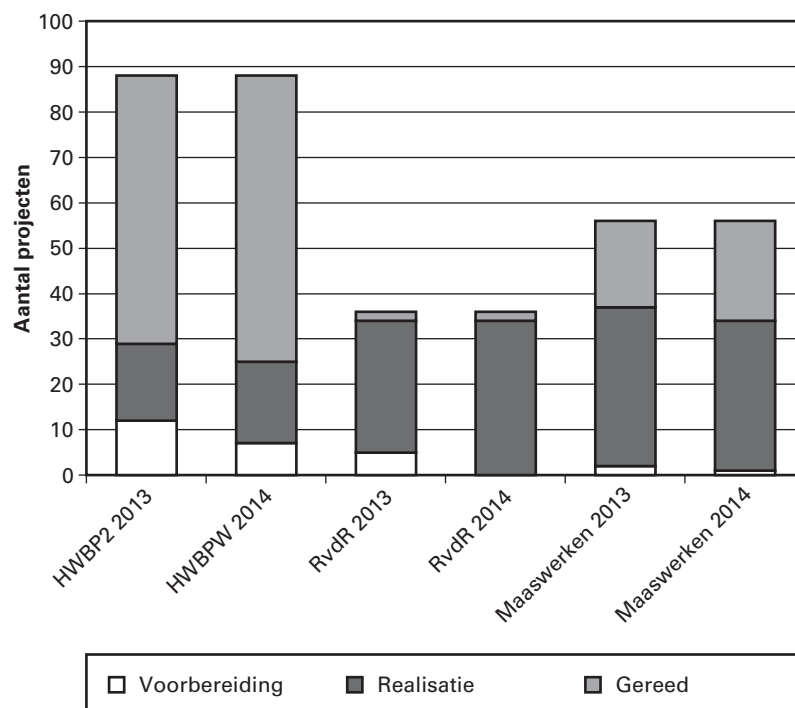
In de Grensmaas blijft de scope nagenoeg gelijk. Alleen de verwerving van natuurgronden bij de locatie Roosteren (44 ha) komt te vervallen. Deze locatie valt buiten de uitvoeringsovereenkomst met het Consortium Grensmaas. De totale oppervlakte natuurontwikkeling in de Grensmaas wordt daarmee 1.208 ha. Het Ministerie van EZ neemt hiervan thans 728 ha voor haar rekening (TK 18 106, nr. 230, 20 april 2015).

Projectoverzicht Maaswerken; realisatie													
Projectomschrijving	Totaal			Budget in € mln.							Oplevering		
	huidig	vorig	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	later	huidig	vorig	
Project Maaswerken													
Projecten Limburg													
Grensmaas	150	150	69	2	2	3	3	3	69	0	2017/2024	2017/2024	
Zandmaas	407	407	274	20	30	20	20	20	23	0	2017/2020	2017/2020	
Programma Realisatie	557		343	22	32	23	23	23	91	0			
Begroting (DF 1.01.04)				22	32	23	23	23	91	0			

Toelichting

- Grensmaas: het bereiken van de hoogwaterdoelstelling wordt voorzien in 2017. De grindwinning loopt door tot eind 2023. Naar verwachting wordt het project in 2024 afgerond.
- Zandmaas: het bereiken van de hoogwaterdoelstellingen wordt voorzien in 2015. De feitelijke oplevering wordt voorzien in de periode tot 2017 en de prioritaire sluitstukkaden in de periode tot 2020.

De kengetallen hieronder geven informatie over de stand van zaken van maatregelen ter verbetering van de waterveiligheid onder het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2), en de programma's Ruimte voor de Rivier en Maaswerken (stand 31 december 2014). Het geeft een meerjarig inzicht in de voortgang van de maatregelen van de betreffende programma's. De beleidsinspanningen van de Minister van IenM die onder Begroting hoofdstuk XII (artikel 11) vallen richten zich op de regie op deze programma's. In deze begroting wordt nader ingegaan op de uitvoering van deze projecten.

1.02 Overige aanlegprojecten

Motivering

Naast de grote projecten op het gebied van waterveiligheid zijn hieronder de overige aanlegprojecten beschreven.

Producten

Verkenningen- en planuitwerkingsprogramma

Het verkenningen- en planuitwerkingsprogramma dient om een probleem of een initiatief met maatschappelijke meerwaarde op het gebied van Waterbeheer te verkennen en daarna, indien nodig, uit alternatieven de beste oplossing voor het probleem te zoeken en voor te bereiden voor de uitvoering.

Op dit artikelonderdeel worden diverse projecten en programma's verantwoord die zich in de MIRT-verkenningen- en planuitwerkingsfase bevinden.

Projectoverzicht Verkenningen- en planuitwerkingsprogramma

Bedrag in € mln	Budget		Planning	
	Huidig	vorig	PB of TB	Openstelling
Verplicht				
Projecten Noord-Holland, Utrecht en Flevoland				
Afsluitdijk: Versterking incl. Inbouw pompen t.b.v. waterafvoer	0	828	2015	2022
EPK Planuitw. en verkenningen Waterveiligheid (mn Afsluitdijk)	6	6		
Ambitie Afsluitdijk	18	18		
Gebonden				
Projecten Limburg				
Ooijen-Wanssum	123	123	2016	
Projecten Oost-Nederland				
IJsseldelta fase 2	121	121	na 2020	na 2020
Projecten Noord-Nederland				
Legger Vlieland en Terschelling	3	3	2015	2016
Projecten Zuidwest-Nederland				
Zandhonger Oosterschelde (Roggenplaat)	6		2016	2018
Bestemd	15	23		
Projecten Nationaal				
reservering areaalgroei				
Overige projecten in voorbereiding				
Projecten Zuidwestelijke delta				
Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak Zoommeer				
Totaal programma planuitwerking en verkenning	291			
Begroting DF 01.02.01	291			

legenda

PB = Projectbesluit

TB = Tracébesluit

De belangrijkste mutaties zijn:

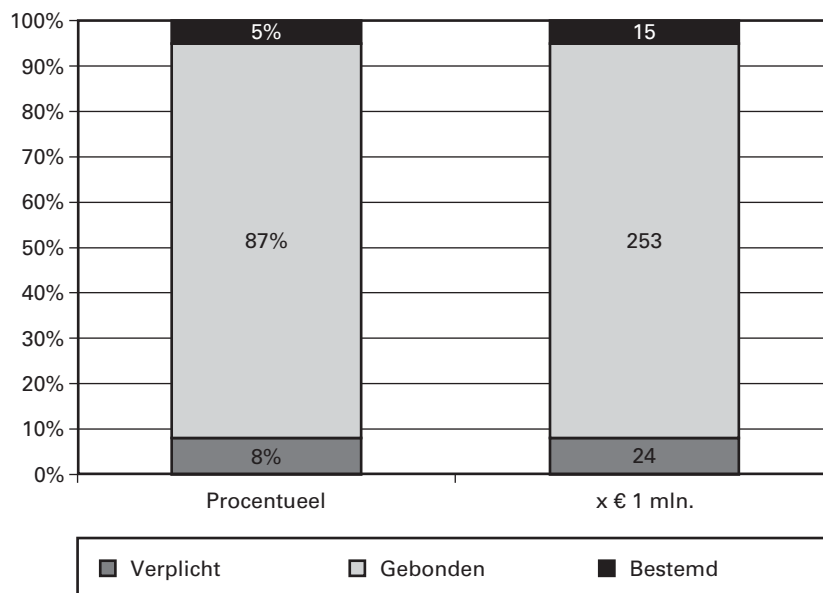
- Afsluitdijk: met het opstellen van het Rijksinpassingsplan en de besluitvorming daarover wordt de planuitwerking van het project Afsluitdijk afgerond en komt het project in de (voorbereiding) realisatiefase. Dit betekent dat vanaf deze begroting de middelen voor het project Afsluitdijk zijn opgenomen in het realisatieprogramma.
- Ooijen-Wanssum: de planuitwerking is voorspoedig verlopen en het ontwerp Provinciaal Inpassingsplan (PIP) is in juni 2015 ter inzage gelegd. De projectbeslissing is voorzien begin 2016. Naar verwachting zal de realisatie medio 2016 van start gaan.
- Voor de aanpak van de zandhonger van de Oosterschelde is in 2007 een MIRT-verkenning gestart, inclusief praktijkproeven. Hieruit komt naar voren dat het suppleren van zand op intergetijdengebieden (platen, slikken, schorren) de meest effectieve maatregel is. De aanpak van de Roggenplaat is het meest urgent. Het Rijk (EZ en IenM) heeft samen met Provincie Zeeland, Natuurmonumenten en Nationaal Park Oosterschelde een financieringsvoorstel uitgewerkt voor de aanpak van Roggenplaat, bestaande uit een bijdrage van € 5 miljoen door regio en Natuurmonumenten, € 1 miljoen door EZ en € 6,3 miljoen door IenM. In de bijdrage van de regio is een nog te verkrijgen Europese subsidie van € 3,5 miljoen meegeteld. Het risico hiervan komt voor rekening van de regio. In het Bestuurlijk Overleg MIRT Zeeland van 13 november 2014 is ingestemd met het financieringsvoorstel. De zandsuppleties op de Roggenplaat zijn voorzien in 2017–2018. De aanpak van andere intergetijdengebieden is minder urgent (vanaf 2025). Deze locaties worden ondergebracht in het

breder MIRT-onderzoek Integrale veiligheid Oosterschelde, dat op grond van het Deltaprogramma in 2015 is gestart.

budgetflexibiliteit

Onderstaand is de budgetflexibiliteit voor de periode 2015–2028 weergegeven voor aanleg onderzoek, planuitwerkingen en verkenningen door inzicht te verstrekken in de opbouw van de MIRT-budgetten tot en met 2028.

Planuitwerking/verk. Waterveiligheid (Periode 2015–2028)

Realisatieprogramma

Dit programma levert een bijdrage aan het voldoen aan de wettelijke normen van de primaire waterkeringen in beheer bij het Rijk en bij de waterschappen én levert een bijdrage aan het beheer van de rijkswateren.

Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

Het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) is een alliantie tussen de waterschappen en het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Het programma is opgericht voor het aanpakken van de «nieuwe» waterveiligheidsopgave, dat wil zeggen de opgave die voortvloeit uit de Derde Landelijke Rapportage Toetsing primaire waterkeringen (LRT3) in 2011, en de daaropvolgende toetsrondes. Het programma heeft als doel in 2050 alle waterkeringen in Nederland op orde te hebben. Circa 90% van de primaire waterkeringen is in beheer bij de waterschappen. De rest is vrijwel volledig in beheer bij het Rijk. Door de samenwerking wordt de beschikbare kennis en deskundigheid van de verschillende waterbeheerders optimaal benut.

De huidige HWBP opgave komt voort uit de LRT3 (2011) en de verlengde derde toetsing (LRT3+, 2013). Concreet betekent dit dat het HWBP per 2015 een veiligheidsopgave heeft van 748 kilometer aan primaire waterkeringen en 275 kunstwerken, verdeeld over 186 projecten. Bij nieuwe toetsrondes worden de nieuwe opgaven toegevoegd aan het programma.

Het HWBP kent een voortrollend karakter, waarbij jaarlijks een actualisatie van het programma plaatsvindt en er een nieuw jaar aan de programmering wordt toegevoegd. Met deze werkwijze ontstaat een adaptief programma dat flexibel in kan spelen op nieuwe ontwikkelingen. De prioritering van de jaarlijks uit te brengen programmering is gebaseerd op urgentie. De programmering 2016–2021 wordt gelijktijdig met deze begroting op Prinsjesdag als onderdeel van het Deltaprogramma 2016 (paragraaf 3.3) gepresenteerd.

In 2014 is de financieringsregeling HWBP vastgesteld en is de uitvoering gestart. Eind 2016 zijn naar verwachting 40 projecten in de verkenningfase, 5 projecten in de planuitwerkingsfase en 5 projecten in realisatie. Daarnaast lopen er 5 projectoverstijgende verkenningen.

Het HWBP is onderdeel van het Deltaprogramma met behoud van eigen besturing, organisatie en financiering.

Herstel steenbekleding

Het herstel van de steenbekledingen in Zeeland is in 2015 gereed. In totaal is dan langs de Wester- en Oosterschelde 321 kilometer aan steenbekledingen vervangen. In 2016 vindt de financiële afwikkeling plaats

Rivierverruiming, niet zijnde Ruimte voor de Rivier

Langs de Maas, de Rijn, de Waal en de Lek worden rivierverruimingsprojecten uitgevoerd om een grotere waterafvoer te kunnen opvangen, de zogeheten NURG (Nadere Uitwerking Rivieren Gebied) projecten. Het NURG-programma wordt samen met het Ministerie van Economische Zaken (EZ) uitgevoerd en draagt naast veiligheid ook bij aan de ruimtelijke kwaliteit van het riviereengebied door de aanleg van nieuwe natuur. Een aantal NURG-projecten is ook van belang voor het realiseren van de waterveiligheidsdoelstellingen van de PKB Ruimte voor de Rivier. De verwachting is dat de realisatie eind 2015 grotendeels is afgerond. Op dit moment loopt nog een beperkt aantal projecten, waaronder de projecten Afferdense en Deestse Waarden (2018) en Heesselt (2017).

Afsluitdijk

Het project Afsluitdijk omvat opgaven op het gebied van waterveiligheid en waterafvoer. Het betreft de versterking van het dijklichaam volgens het principe van de overslagbestendige dijk, met behoud van de groene (vegetatie) uitstraling, het versterken van de schut- en spuicomplexen en het aanbrengen van pompen in het spuicomplex Den Oever. In het Rijksinpassingsplan is de oplossingsruimte voor de maatregelen die noodzakelijk zijn voor de waterveiligheid en de waterafvoer begrensd. Ook worden in het Rijksinpassingsplan diverse regionale ambities (planologisch) mogelijk gemaakt, zoals de vismigratierivier, de opschaling van de Blue Energy centrale op Breezanddijk en de plaatsing van stromingsturbinen in de spuicomplexen. Voor de ambities heeft het Rijk een budget van € 20 miljoen beschikbaar gesteld op basis van co-financiering met de Regio. In 2016 vindt de aanbesteding van het project Afsluitdijk plaats. Start realisatie is voorzien in 2017 en oplevering in 2022.

Overige onderzoeken en kleine projecten

Onderdeel van overige onderzoeken en kleine projecten is de Flakkeese Spuisluis. In het najaar van 2013 zijn afspraken gemaakt over het Tidal Test Centre (TTC): een centrum waar innovatieve turbines kunnen worden getest voor het opwekken van duurzame energie uit de getijdenbeweging. De regio en private partijen financieren de bouw van het TTC en het Rijk

stelt de Flakkeese Spuisluis in de Grevelingendam in werking. Met de inwerkingstelling van deze sluis komt beperkt getij terug in het meest oostelijke deel van de Grevelingen en verbetert de waterkwaliteit. Daarnaast biedt het een proeflocatie voor het TTC. In 2016 zal naar verwachting worden gestart met de werkzaamheden.

Projectoverzicht; Realisatieprogramma												
Projectomschrijving	Totaal			Budget in € mln.							Oplevering	
	huidig	vorig	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	later	huidig	vorig
Projecten Waterveiligheid												
Projecten Nationaal												
Programma HWBP											2020	2020
HWBP Rijksprojecten	554	573	0	2	4	14	6	0	0	528		
HWBP Waterschapsprojecten	3.269	3.138	53	50	68	53	47	162	152	2.684		
HWBP Overige projectkosten (programma-bureau)	71	57	8	4	5	5	5	5	5	36		
Deltafaciliteit												
Deltares	26	26	23	3	0						2013	2013
Maatregelen i.r.t. rivierverruiming											2018	2015
Overige onderzoeken en kleine projecten	1.164	1.171	1.127	14	12	6	3	1	1	1		
af rondingen					1	-1	1	1	1	-2		
Projecten zuidwestelijke delta												
Dijkversterking en Herstel steenbekleding Oosterschelde en Westerschelde											2015	2015
814	854	723	50	12	26	3						
Projecten Noord-Holland, Utrecht en Flevoland												
Afsluitdijk											2022	
831			1	3	78	227	230	101	191			
Programma Realisatie	6.917	6.010	2.064	131	121	195	308	402	259	3.438		
Begroting (DF 1.02.02)				138	57	181	287	363	233	3.595		
Overprogrammering (-)				7	- 64	- 14	- 21	- 39	- 26	157		

In lijn met de werkwijze op het Infrastructuurfonds wordt vanaf de 1^e suppletore wet 2015 op het Deltafonds de over- en onderprogrammering op een centrale plek op het fonds verantwoord, namelijk het realisatiedeel van artikelonderdeel 1.02 overige aanlegprojecten Waterveiligheid. De reeks «overprogrammering» in deze tabel geeft derhalve inzicht in de over- en onderprogrammering van het Deltafonds als geheel.

1.03 Studiekosten

Motivering

Dit betreft enerzijds studie- en onderzoekskosten voor het Deltaprogramma (MIRT-onderzoeken) en daarnaast de overige studiekosten op het gebied van waterveiligheid.

Producten

Studie- en onderzoekskosten Deltaprogramma

Hieronder vallen studie- en onderzoekskosten voor het Deltaprogramma (MIRT-onderzoeken). Het Deltaprogramma (DP) is een programma van maatregelen, voorzieningen, onderzoeken en ambities gericht op de korte, middellange en lange termijn waterveiligheid en zoetwatervoorziening van Nederland. Voor een nadere toelichting over deze onderzoeken wordt verwezen naar het DP2016.

Op dit onderdeel worden vooral de onderzoeken voor waterveiligheid verantwoord.

- Doorontwikkeling Deltamodel tot Nationaal Watermodel: dit is een geïntegreerde set van modellen om het waterhuishoudkundig systeem van Nederland door te rekenen, die is ontwikkeld voor het Deltaprogramma. Het Deltamodel is gebruikt om de effecten van maatregelen op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening te berekenen. In 2016 blijft het Deltamodel in gebruik voor het beantwoorden van vragen die richting de uitvoering van het Deltaprogramma spelen. De doorontwikkeling van het model heeft als doel de waterhuishoudkundige basis ervan ook in andere rekentoepassingen te gebruiken om zo de onderlinge vergelijkbaarheid en de betrouwbaarheid van die toepassingen te garanderen. Daarnaast wordt het model gebruikt bij het toetsingsinstrumentarium voor waterveiligheid en genereert het model de waterhuishoudkundige basis voor waterkwaliteitsmodellen.
- MIRT-Onderzoek Optimale lange termijn veiligheidsstrategie voor de Oosterschelde: Dit betreft een MIRT-onderzoek naar het (innovatief) versterken en beheren van dijken, samen met het structureel aanpakken van de zandhonger en een aangepast beheer van de Oosterscheldekering. Deze drie «knoppen» (kering, dijken en zand) koppelen de borging van de waterveiligheid aan het optimaal gebruik van de ruimte, natuur en economie.
- Stysteemstudie IJsselmeergebied: Dit betreft een studie naar de samenhang tussen waterafvoer, peilbeheer en de benodigde sterkte van de dijken in het gebied. De voorkeursstrategie bij de deltabeslissing IJsselmeergebied is mede gebaseerd op een optimalisatie van de samenhang tussen de infrastructuur van waterkeringen (Houtribdijk, Ramspolkering en Afsluitdijk) en het beheer van de watersystemen van het IJsselmeer, Markermeer, randmeren, Amsterdam-Rijnkanaal, Eem en IJssel-Vechtdelta. Doel van de studie is het inzichtelijk maken van het gehele, complexe watersysteem van het IJsselmeergebied ten behoeve van huidige en toekomstige vraagstukken rondom waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Tijdshorizon is 2050 en verder, mede met het oog op keuzes die dan zullen spelen bij de vervanging van spuicomplexen in de Afsluitdijk.
- MIRT-onderzoeken naar de waterveiligheid in de Rijn-Maasdelta: voor de verwachte stijging van de zeespiegel, toenemende extreme rivierafvoeren en sociaaleconomische veranderingen zijn langetermijnstrategieën ontwikkeld voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Daarbij worden de strategieën en maatregelen voor waterveiligheid en sociaaleconomische ontwikkeling in synergie met elkaar en met oog voor ruimtelijke kwaliteit ontwikkeld. Komende jaren wordt met

maatregelen en nadere beleidsuitwerking vervolg gegeven aan de gemaakte beleidskeuzes voor dit gebied. Hierbij valt te denken aan onderzoek naar de Adaptatiestrategie waterveiligheid buitendijs, Meerlaagsveiligheid Dordrecht en de gebiedsgerichte uitwerking van de Alblasserwaard

- Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie: In de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie hebben Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen afgesproken waterveiligheid en klimaatbestendigheid integraal mee te gaan wegen bij ruimtelijke ontwikkelingen. De ambitie daarbij is dat in 2020 klimaatbestendig handelen en waterrobuust inrichten een integraal onderdeel van hun beleid en handelen is, zodat Nederland in 2050 ook daadwerkelijk klimaatbestendig is ingericht. Dat vereist een verandering in denken en doen: klimaatbestendig en waterrobuust inrichten moet in Nederland een vanzelfsprekend onderdeel bij ruimtelijke (her)ontwikkelingen worden. Van 2015 t/m 2017 zijn vanuit het Deltafonds middelen beschikbaar gesteld voor het Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie om deze transitie te ondersteunen met diverse activiteiten en producten (o.a. het ondersteunen van projecten, communicatieactiviteiten en de ontwikkeling van een kennisportaal over ruimtelijke adaptatie).
- Toetsing Regionale keringen in beheer van het Rijk: op basis van de Waterwet stelt de Minister in 2015 veiligheidsnormen vast voor regionale waterkeringen die in beheer zijn bij het Rijk. In 2016 en 2017 wordt voor het eerst getoetst of deze regionale keringen aan de gestelde normen voldoen. Dit is een jaar later, omdat het opstellen van de hydraulische randvoorwaarden voor de toetsing iets meer tijd heeft gevraagd dan voorzien. Deze taak is nog niet in het takenpakket van Rijkswaterstaat, de beheerder, opgenomen. De middelen zijn in deze begroting toegevoegd vanuit de investeringsruimte.
- MIRT-onderzoek Rivierverruiming: In 2016 wordt het MIRT-onderzoek naar rivierverruiming van 2015 voortgezet. Doel is om samen met de regionale partijen te komen tot een totaalvoorstel met een concrete vertaling van de voorkeursstrategie, zoals voorgesteld in het DP2015, inclusief financiële consequenties. Daarvoor is het onder andere nodig om de effecten van rivierverruiming op overstromingskansen en de nieuwe normering beter te kennen en een betere inschatting te hebben van de financiële haalbaarheid. Daarbij zijn potentiële besparingen op versterking van belang evenals concrete meekoppelkansen.
- Nieuwe normering: De huidige veiligheidsnormen voor waterkeringen zijn ontwikkeld op grond van de analyses van de eerste Deltacommissie. Deze veiligheidsnormen zijn uitgedrukt als een overschrijdingskans van een hoogst te keren waterstand. Deze normen dateren uit de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Sindsdien zijn de omstandigheden in Nederland zeer sterk veranderd. Er wonen meer mensen achter de dijk en er is veel meer economisch waarde die beschermd dient te worden tegen overstromingen. Op grond van de analyses van de tweede Deltacommissie is een groot aantal aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van onze waterveiligheid. In het Deltaprogramma 2015 is in de zogeheten deltabeslissing waterveiligheid het voorstel opgenomen om op grond van de eerder aangegeven overwegingen over te stappen naar een normering gebaseerd op een risicobenadering, uitgedrukt in een overstromingskans. Het kabinet heeft vooruitlopend op de beoogde wettelijke regeling, via een tussentijdse wijziging, deze deltabeslissing verankerd in het Nationaal Waterplan 2009–2015 (december 2014). Alles is er op gericht om de nieuwe normering in 2017 wettelijk te verankeren in de Waterwet.

Een parallel proces is de aanpassing van het toets- en ontwerpinstrumentarium. Hiermee kan de vierde ronde toetsen op veiligheid in 2017 starten op basis van het nieuwe waterveiligheidsbeleid en kan tussentijds al met de nieuwste inzichten ontworpen worden. Om dit mogelijk te maken wordt extra ingezet op diverse sporen, zoals een impuls aan grondonderzoek. Daarmee wordt aanvullende bodeminformatie gegenereerd om beter gesteld te staan voor de vierde ronde toetsen op veiligheid. Daarnaast wordt gewerkt aan de stroomlijning van de informatievoorziening voor het gehele toetsproces, inclusief de rapportage over de resultaten van de uitgevoerde toetsing.

Aangezien sprake is van een geheel vernieuwde wijze van normering dient extra inzet te worden geleverd ten behoeve van opleidingen en trainingen op het gebied van risicobenadering en het omgaan met overstromingskansen. Dit geldt zowel voor de wettelijke toetsing op veiligheid als bij het ontwerpen van noodzakelijke verbetermaatregelen in het HWBP.

Daarnaast wordt in 2016 de eerste stap gezet in de doorontwikkeling van het wettelijke toetsinstrumentarium voor de vijfde ronde toetsen op veiligheid, die in 2023 zal starten.

1.04 GIV³/PPS

Motivering

Bij infrastructuurprojecten waarbij sprake is van publiek-private samenwerking (PPS) bestaat de betaling uit een geïntegreerd bedrag voor aanleg, onderhoud én financiering gedurende een langdurige periode. De meest toegepaste vorm is DBFM (Design, Build, Financeand Maintain) waarbij de overheid pas na oplevering betaalt voor een dienst (beschikbaarheid) in plaats van mijlpalen voor een product tijdens de bouwfase. Deze contractvorm garandeert een efficiënte en effectieve beschikbaarheid van de noodzakelijke capaciteit om, rekening houdend met de aspecten veiligheid en leefomgeving, een betrouwbaar systeem te realiseren.

In de brief van 14 juni 2011 (Kamerstukken II, 2010–2011, [32 500 A, nr. 83](#); Prioritering Investerings Mobiliteit en Water) is een lijst van in totaal 32 potentiële DBFM-projecten opgenomen. Aangezien op dit moment nog geen geïntegreerd project bij het hoofdwatersysteem in uitvoering is, worden er op dit artikel (nog) geen uitgaven verantwoord. RWS is gestart met de voorbereiding van de realisatie van het project Afsluitdijk, gericht op start van de aanbesteding begin 2016.

1.09 Ontvangsten

Ontvangsten waterschapsprojecten

Conform de Spoedwet dragen de waterschappen vanaf 2011 € 81 miljoen per jaar bij aan het HWBP. Deze bijdrage van de waterschappen is conform het regeerakkoord Rutte I en het Bestuursakkoord Water aangevuld tot € 131 miljoen in 2014 en tot € 181 miljoen structureel vanaf 2015.

De middelen van de waterschappen worden eerst ingezet voor de waterschapsprojecten van het HWBP-2 en vervolgens voor de waterschapsprojecten van het HWBP. Het in 2013 door de Tweede en Eerste

³ Geïntegreerde contractvormen

Kamer aangenomen wetsvoorstel Wijziging van de Waterwet (doelmatigheid en bekostiging hoogwaterbescherming) (Kamerstukken II, 2012–2013, 33 465) is per 1 januari 2014 in werking getreden. De wet regelt dat het Rijk en de waterschappen jaarlijks elk de helft van de bijdrage aan het HWBP gaan betalen.

In bijlage 3 is een nadere toelichting op de financieringsafspraken voor het HWBP opgenomen.

Artikel 2 Investeren in Zoetwatervoorziening

Omschrijving van de samenhang in het beleid

Op het gebied van zoetwatervoorziening is het beleid er op gericht om – onder normale omstandigheden – zoveel mogelijk aan de behoeften van gebruikers te voldoen. In periodes van watertekort (in droge zomers) wordt water verdeeld op basis van een verdringingsreeks.

Op dit artikel worden de producten op het gebied van zoetwatervoorziening verantwoord. Het advies dat het Deltaprogramma Zoetwater opstelt op basis van kansrijke strategieën, gaat in op de rol en verantwoordelijkheden van het Rijk. Dit wordt nader uitgewerkt in een uitvoeringsagenda inclusief investeringsagenda. Deze agenda gaat in op de inzet van het Rijk voor de korte en lange termijn. De waterkwaliteit maatregelen die niet verbonden zijn aan waterveiligheid en zoetwatervoorziening worden op artikel 7 van het deltafonds verantwoord.

Dit artikel is gerelateerd aan beleidsartikel 11 (Integraal waterbeleid) op de begroting van hoofdstuk XII.

Ambities voor zoetwater

Nederland heeft een unieke ligging in een delta. Water speelt niet alleen een cruciale rol in de leefbaarheid van onze omgeving, het is ook een verbindend element in onze economische positie. Zelfs in droge tijden komen via de Rijn en de Maas nog honderdduizenden liters zoetwater ons land binnen. Dit is een belangrijk concurrentievoordeel ten opzichte van landen die deze rivieren niet hebben. Nederland bezit unieke kennis en kunde op het gebied van waterbeheer en waterkwaliteit en verdient daar veel geld mee: 8% van de Nederlanders werkt in een sector met afhankelijkheid van water en verdient daar 17,5% van het Nederlands Bruto Nationaal Product mee.

Om de bijdrage van zoetwater aan onze sterke economische positie te behouden en te versterken, in harmonie met de leefomgeving, is het zaak dat er geanticipeerd wordt op toekomstige trends en ontwikkelingen. Nu al zijn er knelpunten en deze nemen toe bij klimaatverandering. Met de Deltabeslissing Zoetwater zijn een adaptieve strategie voor zoetwater en een uitvoeringsprogramma, het Deltaplan Zoetwater, beschikbaar gekomen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het DP2016 en de Tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan 2009–2015.

Van ambities naar uitvoering

Met de deltabeslissing Zoetwater en de daaruit volgende Zoetwaterstrategie wordt beoogd een duurzaam en economisch doelmatige zoetwatervoorziening te realiseren. Het Deltaprogramma Zoetwater kent een korte- en langetermijnstrategie. Voor de korte termijn (tot 2028) levert het Deltaprogramma een uitvoeringsprogramma met daarin de uitwerking van het voorzieningenniveau, een investeringsprogramma waarin maatregelen zijn opgenomen voor het robuuster maken van het watersysteem (nationaal en regionaal) en een kennisagenda voor verdere onderbouwing en ontwikkeling van de adaptieve strategie. Met het voorzieningenniveau wordt helderheid gegeven over de beschikbaarheid van zoetwater voor gebruikers en de inspanningen en verantwoordelijkheden die de overheid daarvoor heeft. De langetermijnstrategie voor zoetwater (na 2028) is gericht op het behouden van beleidsopties en het benutten van meekoppelkansen, gezien de onzekerheid van klimaatontwikkeling.

De tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan 2009–2015 bevat de consequenties van de Deltabeslissing Zoetwater voor het rijksbeleid. Er is een gezamenlijk (Rijk en regio) uitvoeringsprogramma, het Deltaplan Zoetwater. Dit Deltaplan gaat in op de inzet (financiële bijdrage) van Rijk en regio voor de korte en lange termijn.

Onderstaand zijn de beschikbare budgetten na de begrotingsperiode tot en met 2028 gepresenteerd op artikelonderdeelniveau. De mutaties zijn in de verdiepingsbijlage bij de begroting op dit zelfde detailniveau tot en met 2028 toegelicht.

Budgettaire gevolgen van de uitvoering van art. 2 Investeren in zoetwatervoorziening (in € 1.000)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Verplichtingen	3.870	13.409	41.620	51.861	26.334	31.968	32.418
Uitgaven	4.626	16.019	49.603	46.229	26.334	31.970	32.418
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			100%				
<i>2.01 Aanleg waterkwantiteit</i>	0	0	0	0	0	0	0
2.01.01 Verkenning en planuitwerking waterkwantiteit							
2.01.02 Realisatieprogramma waterkwantiteit	0	0	0	0	0	0	0
<i>2.02 Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening</i>	1.435	13.704	47.293	43.994	24.749	30.385	30.833
2.02.01 Verkenningen en planuitwerking zoetwatervoorziening	1.435	1.277	0	9.500	0	0	0
2.02.02 Realisatieprogramma zoetwatervoorziening	0	12.427	47.293	34.494	24.749	30.385	30.833
<i>2.03 Studiekosten</i>	3.191	2.315	2.310	2.235	1.585	1.585	1.585
2.03.01 Studie en onderzoekskosten Deltaprogramma	3.191	2.315	2.310	2.235	1.585	1.585	1.585
2.03.02 Overige studiekosten							
Van totale uitgaven							
– Bijdrage aan agentschap RWS	1.201	1.228	0	0	0	0	0
– Restant	3.425	14.791	49.603	46.229	26.334	31.970	32.418
Ontvangsten	1.049	3.199	4.859	0	0	0	0
<i>2.09 Ontvangsten investeren in waterkwantiteit en zoetwatervoorziening</i>	1.049	3.199	4.859	0	0	0	0
2.09.01 Ontvangsten zoetwatervoorzieningen	1.049	3.199	4.859	0	0	0	0
2.09.02 Overige aanleg ontvangsten							

Budgetflexibiliteit

Met uitzondering van de nog niet in uitvoering genomen aanlegprojecten worden de budgetten in 2016 als juridisch verplicht beschouwd op de peildatum 1 januari 2016. Voor de mate van verplichting van het verkenningen- en planuitwerkingsprogramma tot en met 2028 wordt verwezen naar het betreffende projectoverzicht.

Onderstaand zijn de beschikbare budgetten tot en met 2028 per jaar gepresenteerd op artikelonderdeelniveau. De mutaties zijn in de verdiepingsbijlage bij de begroting op hetzelfde detailniveau tot en met 2028 toegelicht.

Bedragen x € 1.000						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
2 Investeren in zoetwatervoorziening	49.603	46.229	26.334	31.970	32.418	26.426
2.01 Aanleg waterkwantiteit	0	0	0	0	0	0
2.02 Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening	47.293	43.994	24.749	30.385	30.833	26.426
2.03 Studiekosten	2.310	2.235	1.585	1.585	1.585	0
2.09 Ontvangsten investeren in waterkwantiteit en zoetwatervoorziening	4.859	0	0	0	0	0

(Vervolg) Bedragen x € 1.000							
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
2 Investeren in zoetwatervoorziening	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
2.01 Aanleg waterkwantiteit	0	0	0	0	0	0	0
2.02 Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
2.03 Studiekosten	0	0	0	0	0	0	0
2.09 Ontvangsten investeren in waterkwantiteit en zoetwatervoorziening	0	0	0	0	0	0	0

2.01 Aanleg waterkwantiteit

Motivering

Er worden op dit artikelonderdeel nu geen projecten verantwoord.

2.02 Overige waterinvesteringen Zoetwatervoorziening

Motivering

Het betreft projecten die de zoetwatervoorziening bevorderen en de kwaliteit waarborgen. Dit zijn maatregelen en voorzieningen van nationaal belang ter voorkoming en waar nodig beperking van waterschaarste en ook ter bescherming of verbetering van de chemische of ecologische kwaliteit van watersystemen, voor zover deze onderdeel uitmaken van opgaven op het gebied van zoetwatervoorziening.

Producten

Verkenningen- en Planuitwerkingsprogramma

Het verkenningen- en planuitwerkingsprogramma dient om een probleem of een initiatief met een maatschappelijke meerwaarde te verkennen en om daarna, indien nodig, uit alternatieven de beste oplossing voor het probleem te zoeken en voor te bereiden voor de uitvoering.

Dit artikelonderdeel geeft inzicht in de stand van zaken van diverse projecten en programma's op het gebied van zoetwatervoorziening die zich in de fasen van voorbereiding tot realisatie bevinden.

Projectoverzicht Verkenningen- en planuitwerkingsprogramma

Bedrag in € mln	Budget		Planning	
	Huidig	orig	PB of TB	Openstelling
Verplicht				
Projecten Nationaal				
EPK Planuitwerking en verkenningen Zoetwatervoorz ziening	14	16		
Projecten Brabant				
Roode Vaart	10	10		
Gebonden				
-				
Bestemd				
-				
Totaal programma planuitwerking en verkenning Begroting DF 02.02.01	24			
	24			

Legenda:

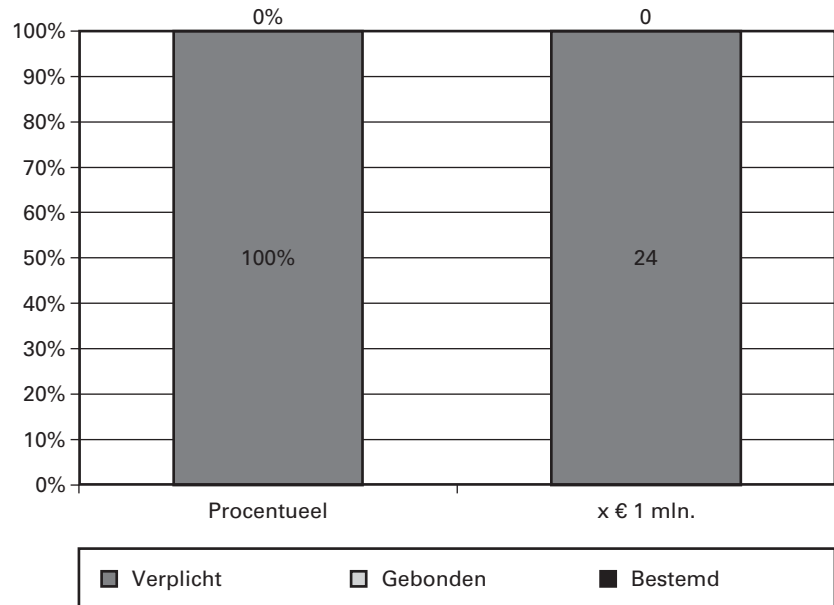
TB = Tracébesluit

PB = Projectbesluit

Onderstaand is de budgetflexibiliteit voor de periode 2015–2028 weergegeven voor aanleg onderzoek, planuitwerkingen en verkenningen door inzicht te verstrekken in de opbouw van de MIRT-budgetten tot en met 2028.

Verk./Planuitw. Zoetwatervoorziening. (Periode 2015–2028)

Planuitwerking/verk. Zoetwatervoorziening (Periode 2015–2028)

Realisatieprogramma Zoetwatervoorziening

Projectoverzicht realisatieprogramma												
Projectomschrijving	Totaal			Budget in € mln.							Oplevering	
	huidig	vorig	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	later	huidig	vorig
Projecten Zoetwatervoorziening												
Projecten Nationaal												
Innovatie KRW	75	75	70	5								
Projecten Zuidwestelijke Delta												
Besluit Beheer Haringvlietsluizen	76	76	28	4	29	16					2018	2018
Overige projecten Luwtmaatregelen												
Hoornse Hop	8	8	0	2	6						2020	
Zoetwatermaatregelen afrondingen	144			2 - 1	13	19	24 1	30	31	25		
Programma	302	159	98	12	47	34	25	30	31	25		
Begroting (DF 2.02.02)				12	47	34	25	30	31	25		

Besluit Beheer Haringvlietsluizen: In het najaar 2014 zijn de (voorbereidende) werkzaamheden voor de compenserende zoetwatermaatregelen door het waterschap en Evides gestart. Dit conform de in mei 2014 gesloten uitvoeringsovereenkomst. Op 20 november 2014 heeft de Minister van IenM de feestelijke start van de werkzaamheden verricht. De werkzaamheden liggen op schema, zodat de Haringvlietsluizen in 2018 op «een Kier» gezet kunnen worden.

Zoetwatermaatregelen van nationaal belang: deze maatregelen hebben als doel huidige knelpunten in de zoetwatervoorziening te verminderen en Nederland voor te bereiden op de mogelijke gevolgen van klimaatverandering. Hiertoe is bij Voorjaarsnota 2015 € 145,1 miljoen, van de investeringsruimte (artikel 5) aan artikelonderdeel 2.02 («Zoetwatermaatregelen») toegevoegd. Hiervan is € 1,4 miljoen toebedeeld aan het nieuwe Peilbesluit IJsselmeergebied en Waterveiligheid. Totaal is dus € 144 miljoen, beschikbaar voor deze maatregelen.

Onderdeel van dit budget zijn (incidentele) subsidies en uitkeringen aan andere overheden. In de tabel budgettaire gevolgen van beleid bij dit beleidsartikel is in regel 2.02.02 realisatieprogramma zoetwatervoorziening een bedrag van € 42,6 miljoen aan subsidieverplichtingen opgenomen voor de periode 2015 – 2021. De bedragen hebben betrekking op de mogelijke verlening van subsidies aan de volgende waterschappen: Stichtse Rijnlanden, Hollandsche Delta, Delfland en Rivierenland. Deze maatregelen hebben als doel de huidige knelpunten in de zoetwatervoorziening te verminderen en Nederland voor te bereiden op de mogelijke gevolgen van klimaatverandering. Deze begrotingsvermelding vormt de wettelijke grondslag voor de hier bedoelde subsidieverlening(en) als bedoeld in artikel 4:23, derde lid, onder c, van de Algemene Wet Bestuursrecht.

lenM boekt in de periode 2015 – 2021 ook een bedrag van in totaal € 62,2 miljoen over naar het Provinciefonds voor het nemen van zoetwatermaatregelen. Deze middelen dragen ook bij aan het verminderen van huidige knelpunten in de zoetwatervoorziening en aan het opvangen van mogelijke gevolgen van klimaatverandering. Deze zoetwatermaatregelen van nationaal belang zijn opgenomen in het Deltaplan Zoetwater, onderdeel van het Deltaprogramma 2015.

2.03 Studiekosten

Motivering

Dit betreft enerzijds studie- en onderzoekskosten voor het Deltaprogramma (MIRT-onderzoeken) en daarnaast de overige studiekosten op het gebied van zoetwatervoorziening.

Producten

Studie- en onderzoekskosten Deltaprogramma

Op dit onderdeel van de begroting staan de studie- en onderzoekskosten ten behoeve van het Deltaprogramma (MIRT-onderzoeken) die betrekking hebben op zoetwatervoorziening. Het Deltaprogramma is een programma om Nederland nu en in de toekomst te beschermen tegen hoogwater en te zorgen voor voldoende zoetwater. In het Deltaprogramma werken verschillende overheden en andere organisaties samen. De plannen komen tot stand onder leiding van de regeringscommissaris voor het Deltaprogramma: de Deltacommissaris. Het Deltaprogramma heeft in 2014 voorstellen voor deltabeslissingen uitgebracht. Het kabinet heeft deze inmiddels beleidsmatig verankerd in de Tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan 2009–2015. Deltabeslissingen zijn hoofdkeuzen voor de aanpak van waterveiligheid en zoetwatervoorziening in Nederland. Zij geven richting aan de maatregelen die Nederland hiervoor inzet, op korte en op lange termijn. Per 1 januari 2015 is de organisatie van het Deltaprogramma veranderd. In de organisatie vanaf 2015 worden zeven gebieden (Rijnmond-Drechtsteden, Zuidwestelijke Delta, IJsselmeergebied, Rivieren Rijn, Rivieren Maas, Kust en Waddengebied) en drie generieke thema's (Veiligheid, Zoetwater en Ruimtelijke Adaptatie) onderscheiden.

- Zoetwatervoorziening: het zorgen voor de benodigde kennis om de adaptatiepaden zoals beschreven in het Deltaprogramma voor zoetwater verder te onderbouwen en ontwikkelen ten behoeve van een strategie voor de beschikbaarheid van zoetwater vanwege klimaatverandering en de ontwikkeling in de zoetwatervraag.
- IJsselmeergebied: vanwege klimaatverandering en daarmee samenhangende vraagstukken van waterveiligheid en veranderende zoetwatervraag, is een flexibeler peilbeheer nodig en wordt gestreefd naar een meer flexibele inrichting van het watersysteem. Onderzoek is nodig voor de aanpak van erosie aan de Friese kust, en voor andere maatregelen om mogelijke effecten van peilopzet in het voorjaar op te kunnen vangen.

Artikel 3 Beheer, Onderhoud en Vervanging

Omschrijving van de samenhang in het beleid

Op dit artikel worden de producten op het gebied van beheer en onderhoud verantwoord. Dit betreft het watermanagement, het regulier beheer en onderhoud en vervanging en renovatie. Doel hierbij is het duurzaam op orde houden van het watersysteem zodat aan de wettelijke normen wordt voldaan.

Dit artikel is gerelateerd aan beleidsartikel 11 Integraal Waterbeleid op de Begroting hoofdstuk XII.

Budgettaire gevolgen van de uitvoering van art. 3 Beheer, onderhoud en vervanging (in € 1.000)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Verplichtingen	190.093	178.891	268.257	133.793	133.929	125.848	89.440
Uitgaven	174.535	165.512	206.336	141.085	148.223	141.485	97.912
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			<i>90%</i>				
<i>3.01 Watermanagement</i>	<i>11.530</i>	<i>7.764</i>	<i>6.991</i>	<i>6.989</i>	<i>6.989</i>	<i>6.989</i>	<i>6.989</i>
3.01.01 Watermanagement	11.530	7.764	6.991	6.989	6.989	6.989	6.989
<i>3.02 Beheer, onderhoud en vervanging</i>	<i>163.005</i>	<i>157.748</i>	<i>199.345</i>	<i>134.096</i>	<i>141.234</i>	<i>134.496</i>	<i>90.923</i>
3.02.01 Waterveiligheid	133.896	118.938	144.667	101.778	103.121	96.398	69.707
3.02.02 Zoetwatervoorziening	24.694	17.446	17.416	11.614	17.409	17.416	17.409
3.02.03 Vervanging	4.415	21.364	37.263	20.704	20.704	20.682	3.807
Van totale uitgaven							
– Bijdrage aan agentschap RWS	170.120	144.148	169.073	120.381	127.519	120.803	94.105
– Restant	4.415	21.364	37.263	20.704	20.704	20.682	3.807
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0
3.09 Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0
3.09.01 Ontvangsten							

Budgetflexibiliteit

Onderstaand zijn de beschikbare budgetten na de begrotingsperiode tot en met 2028 per jaar gepresenteerd op artikelonderdeelniveau. De mutaties zijn in de verdiepingsbijlage bij de begroting op dit zelfde detailniveau tot en met 2028 toegelicht.

Bedragen x € 1.000							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
3 Beheer, onderhoud en vervanging	206.336	141.085	148.223	141.485	97.912	141.124	
3.01 Watermanagement	6.991	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	
3.02 Beheer, onderhoud en vervanging	199.345	134.096	141.234	134.496	90.923	134.135	
3.09 Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	

(Vervolg) Bedragen x € 1.000							
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
3 Beheer, onderhoud en vervanging	241.170	232.302	246.298	299.841	238.335	233.423	230.570
3.01 Watermanagement	6.989	6.989	7.014	7.014	7.014	7.211	6.816
3.02 Beheer, onderhoud en vervanging	234.181	225.313	239.284	292.827	231.321	226.212	223.754
3.09 Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

3.01 Watermanagement

Motivering

Met watermanagement streeft lenM naar:

- Het goed voorbereid zijn op crisissituaties door te zorgen voor een robuuste informatievoorziening;
- Het reguleren van de hoeveelheid water in het hoofdwatersysteem onder normale omstandigheden en bij zowel (extreem) hoog- als laagwater (peilbeheer);
- Een duurzaam watersysteem, met zowel een goede chemische als ecologische kwaliteit, dat voorziet in de beschikbaarheid van voldoende water van goede kwaliteit voor de gebruiker.

Producten

Binnen het watermanagement worden de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Monitoring en informatievoorziening;
- Crisisbeheersing en -preventie;
- Regulering gebruik door vergunningverlening en handhaving;
- Nakomen van bestuurlijke afspraken waterverdeling en gebruik (onder andere uit waterakkoorden);
- Regulering waterverdeling (operationele modellen en bediening stuwen, spuien).

De activiteiten die door RWS centraal worden uitgevoerd, worden gefinancierd uit de budgetten voor netwerkgebonden kosten. De verdeling naar onder meer Watermanagement en Beheer en Onderhoud is extracomptabel inzichtelijk gemaakt in bijlage 4 Instandhouding bij deze begroting.

De doelstellingen voor het waterkwantiteitsbeheer van de rijkswateren zijn:

- Het op orde brengen en houden van de samenhang tussen het regionaal- en het hoofdwatersysteem, zodat zowel wateroverlast als watertekort wordt bestreden;
- Het kunnen beschikken over voldoende water in de rijkswateren, zodat kan worden voldaan aan de behoeften die voortvloeien uit de gebruiksfuncties. Om dat te realiseren worden peilbesluiten nageleefd en de waterakkoorden geactualiseerd en nageleefd. Het waterpeil is zoveel mogelijk afgestemd op de gebruiksfuncties.

De monitoring en informatievoorziening gaat over het verkrijgen en beschikbaar stellen van interne- en externe informatie over het watersysteem. Het gaat daarbij om de dagelijkse informatie voor de verschillende gebruikers (informatie over waterstanden voor de scheepvaart, informatie over waterkwaliteit voor drinkwaterbedrijven en informatie over zwemwaterkwaliteit voor provincies en ten behoeve van recreatie) en om berichtgeving bij uitzonderlijke situaties over hoog- en laagwater, naderende stormvloeden, verontreinigingen en ijsvorming.

Meetbare gegevens

Omvang areaal					
	Areaal-eenheid	Omvang			Beschikbaar bedrag 2016 x € 1.000
		2014	2015	2016	
Watermanagement	km ² water	90.310	90.314	90.315	6.991

Toelichting

Eind 2014 was de omvang van het areaal 90.310 km² (zie het Jaarverslag 2014 van het Deltafonds, pag. 27). In 2015 zal het water oppervlakte toenemen met circa 4,5 km² als gevolg van de Ruimte voor de Rivier projecten, waarbij waterbergingen worden gerealiseerd. Daarnaast zal het met 0,4 km² afnemen als gevolg van de overdracht van de Gekanaliseerde Dieze. In 2016 zal de omvang van het areaal 0,5 km² toenemen als gevolg van Ruimte voor de Rivier projecten en de verruiming van het Wilhelmina-kanaal Tilburg. Daarmee komt het op een totale toename van circa 4,5 km² water voor eind 2016.

Indicatoren Beheer en Onderhoud			
Indicator	Realisatie 2014	Streefwaarde 2015	Streefwaarde 2015
RWS verstrekt informatie binnen afgesproken termijn en van voldoende kwaliteit bij maatschappelijk vitale processen.	99%	95%	95%
Beschikbaarheid streefpeilen voor Noordzeekanaal/ Amsterdam-Rijnkanaal, IJsselmeer en Haringvliet	100%	90%	90%
De spuiende kunstwerken en stuwen kunnen te allen tijde worden geopend	98%	100%	100%

Toelichting

De indicatoren voor de uitvoering van de RWS-taken op het gebied van watermanagement zijn geënt op het leveren van snelle en betrouwbare informatie en op het handhaven van de afgesproken peilen.

- De eerste indicator betreft de informatievoorziening voor maatschappelijk vitale processen ten tijde van hoogwater, laagwater, ijsgang of calamiteuze lozingen. RWS verstrekt dan informatie binnen afgesproken termijn en van voldoende kwaliteit over ijsberichtgeving, berichtgeving over hoogwater, laagwater, stormvloed en berichten over verontreinigingen.
- De tweede indicator «beschikbaarheid streefpeilen» geeft aan of de streefpeilen van drie belangrijke watersystemen (het IJsselmeer, Amsterdam-Rijnkanaal/Noordzeekanaal en het Haringvliet) op het afgesproken niveau worden gehouden, wat het beleidsdoel is. Stuwen en spuien/gemalen zijn nodig om dit peil te sturen.
- De derde indicator heeft betrekking op altijd werkende spuiende kunstwerken, stuwen en gemalen die een absolute voorwaarde zijn om de water af- en aanvoer goed te kunnen reguleren en een adequaat peilbeheer uit te voeren.

Geschikte indicatoren ten behoeve van de doelstelling van «een duurzaam watersysteem dat voorziet in voldoende water van goede kwaliteit voor de gebruiker» ontbreken momenteel. De komende jaren wordt onderzoek gedaan om in deze lacune te voorzien. Dit is overigens niet alleen van

belang voor beheer en onderhoud maar ook voor het Deltaprogramma Zoetwater.

3.02 Beheer, onderhoud en vervanging

Motivering

Het zodanig in conditie houden van het hoofdwatersysteem dat de primaire functies voor zowel waterveiligheid als voor de zoetwatervoorziening (inclusief waterkwaliteit) worden vervuld.

Producten

Het beheer en onderhoud omvat waterveiligheid (bescherming tegen overstromen door hoogwater) en de zoetwatervoorziening.

De activiteiten die door RWS centraal worden uitgevoerd, worden gefinancierd uit de budgetten voor netwerkgebonden kosten. De verdeling naar onder meer Watermanagement en Beheer en Onderhoud is extracomptabel inzichtelijk gemaakt in de bijlage beheer, onderhoud, vervanging en renovatie bij deze begroting.

3.02.01 Waterveiligheid

Binnen waterveiligheid wordt onderscheid gemaakt tussen:

1. Kustlijnhandhaving (conform de herziene basiskustlijn 2001).
2. Beheer en onderhoud (BenO) Rijkswaterkeringen en stormvloedkeringen (conform de Waterwet).
3. Beheer en Onderhoud uiterwaarden.

RWS heeft de wettelijke zorg voor de primaire waterkeringen en de stormvloedkeringen, die in beheer zijn bij het Rijk, en voor de handhaving van de basiskustlijn (het Nationaal Waterplan 2009–2015). De handhaving van de basiskustlijn gaat afslag van strand en duinen tegen (veiligheid) en houdt Nederland (het strand) op zijn plaats. Het zijn voornamelijk de waterschappen die de primaire waterkeringen (dijken en duinen) beheren, ook die langs de Nederlandse kustlijn. Het weergegeven areaal betreft alleen het areaal dat in beheer is bij RWS.

ad 1. Kustlijnhandhaving

Het handhaven van de kustlijn wordt gerealiseerd door het suppleren van zand op het strand of in de vooroever (onder water). Het Nederlandse kuststelsel kent een continu verlies aan zand dat jaarlijks moet worden gecompenseerd. Vanaf 2001 wordt ook zand gesuppleerd om de zandverliezen op dieper water (kustfundament) te compenseren. Daarmee wordt de zandhoeveelheid in het kustfundament op peil gehouden en wordt het effect van de zeespiegelstijging (deels) teniet gedaan. Daarnaast zijn lokale maatregelen zoals onderhoud van dammen en strandhoofden van belang, om structurele kusterosie te bestrijden.

ad 2. Beheer en Onderhoud Rijkswaterkeringen en stormvloedkeringen

• Rijkswaterkeringen

RWS beheert en onderhoudt 238 kilometer primaire waterkeringen. Er wordt vast onderhoud uitgevoerd, bijvoorbeeld het maaien van dijken. Daarnaast wordt variabel onderhoud gepleegd. Dat betekent dat de waterkeringen periodiek worden geïnspecteerd en dat zo nodig tekortkomingen worden verholpen.

Primaire waterkeringen zijn waterkeringen die onder de Waterwet vallen omdat ze bescherming bieden tegen het buitenwater. Het gaat met name om enkele zeedijken op de Waddeneilanden, de Afsluitdijk, de Houtribdijk, de dijk van Marken en dammen in Zeeland en Zuid-Holland. In 2011 is de derde landelijke toetsing van primaire waterkeringen afgerond. Keringen die bij deze inspectie zijn afgekeurd worden meegenomen in het kader van het HWBP. Naast deze primaire waterkeringen beheert en onderhoudt RWS ook 596 kilometer niet-primaire waterkeringen (dijken en duinen) meestal aangeduid als regionale keringen. Deze hoeven geen bescherming te bieden tegen het buitenwater. De normen voor deze regionale keringen in beheer bij het Rijk worden in 2015 door de Minister vastgesteld na afstemming met de provincies.

• *Stormvloedkeringen*

Om ons land tegen de zee te beveiligen is een aantal stormvloedkeringen aangelegd, die bij hoogwater gesloten kunnen worden. Deze stormvloedkeringen zijn ook primaire waterkeringen die vallen onder de Waterwet. Het Rijk heeft sinds 2014 vijf stormvloedkeringen in beheer: de Oosterscheldekering, de Maeslantkering, de Hartelkering, de Hollandse IJsselkering en de Ramspolkering.

Het onderhoud aan de keringen betreft voornamelijk het conserveren van de schuiven en de overige constructiedelen, het onderhoud aan werktuigbouwkundige en elektronische onderdelen en het onderhoud aan het besturingssysteem. Naast deze onderhoudsactiviteiten vindt de bediening van deze objecten plaats en worden periodiek inspecties uitgevoerd.

ad 3. Beheer en Onderhoud uiterwaarden

Het Rijk beheert 3.816 hectare aan uiterwaarden. Het beheer en onderhoud is gericht op het op orde houden van de vegetatie in de uiterwaarden teneinde hoogwater effectief te kunnen afvoeren. Dit betreft een reguliere beheer en onderhoud taak die losstaat van de inhaalslag Stroomlijn die verantwoord wordt op artikelonderdeel 3.02.03 Vervanging. In 2014 is de zogenoemde vegetatielegger gereed gekomen die normerend is voor het onderhoud van de vegetatie in de uiterwaarden om onnodige stuwing door vegetatie te voorkomen.

3.02.02 Zoetwatervoorziening

Onder dit programma vallen alle activiteiten die noodzakelijk zijn om het hoofdwatersysteem zodanig te onderhouden dat de beoogde functies voor waterverdeling volgens de vigerende regelgeving en waterakkoorden kunnen worden vervuld. De beoogde functies voor waterverdeling zijn opgenomen in het Beheersplan voor de Rijkswateren (BPRW). Dit betreft ondermeer het beheer en onderhoud voor:

- Waterverdeling en peilbeheer;
Stuwende en spuiende kunstwerken;
- Natuurvriendelijke oevers, implementatie Kaderrichtlijn Water (KRW), implementatie Waterwet en Natura 2000.

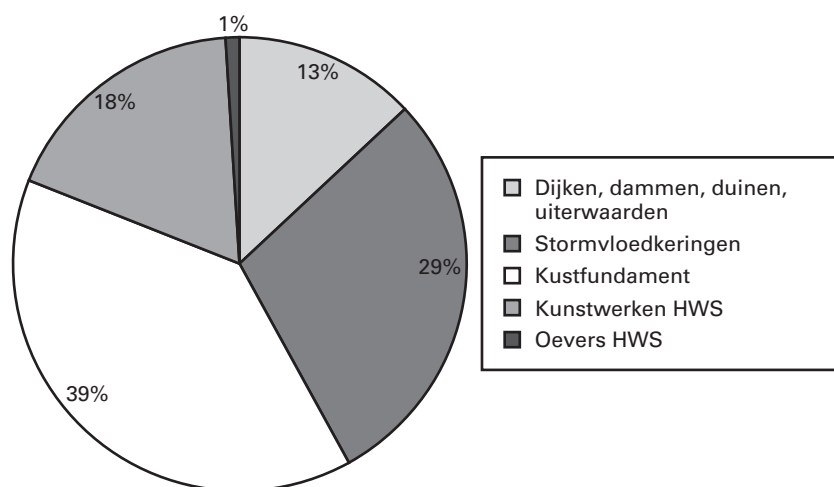
Onder zoetwatervoorziening valt ook de uitwerking van respectievelijk «Anders omgaan met water; Waterbeleid voor de 21e eeuw (WB21) en de maatregelen in het kader van Natura-2000. Natura-2000 streeft naar het beschermen van gezonde watersystemen die een duurzaam gebruik mogelijk maken. Uitgaven voor de KRW worden verantwoord op artikel 7 Waterkwaliteit.

Binnen het Deltaprogramma Zoetwater wordt de waterverdeling over de functies onder de loep genomen via de uitwerking van het instrument voorzieningenniveau. Hierbij worden de functies en de activiteiten ten behoeve van deze functies in kaart gebracht en bekeken of er optimalisaties mogelijk zijn. Waar relevant zullen resultaten hiervan hun doorwerking krijgen in volgende begrotingen. Het genereren van indicatoren om het voorzieningenniveau voor de gebruiksfuncties inzichtelijk te maken is onderdeel van het plan van aanpak voor uitwerking van het voorzieningenniveau.

Meetbare gegevens

Beheer en Onderhoud

In onderstaande figuur is een verdeling gegeven van de beheer- en onderhoudskosten voor kunstwerken, dijken, dammen, duinen, stormvloedkeringen, kustfundament en oevers. Deze percentages zijn gebaseerd op een meerjarig gemiddelde.

Waterveiligheid					
Omvang Areaal	Eenheid	Omvang 2014	Omvang 2015	Omvang 2016	Budget 2016 x € 1 mln
Kustlijn	km	293	293	293	70
Stormvloedkeringen	aantal	5	5	5	51
Dammen, dijken en duinen, uiterwaarden w.o.:					
– Dijken, dammen en duinen, primaire waterkeringen					
– Niet-primaire waterkeringen/duinen	km	596	596	594	
– uiterwaarden in beheer Rijk	ha	3.816	3.816	3.813	
Totaal					144

Toelichting

- In deze begroting is het aantal kilometers voor dammen, dijken, duinen en uiterwaarden weergegeven zoals bepaald bij het opstellen van de leggergegevens. Het areaal is in 2015 met 11 km afgenomen, onder andere door de overdracht van de Omringkade Marken en de primaire kering bij Perkpolder. In 2016 zijn geen veranderingen voorzien.
- De lengte van niet-primaire waterkeringen neemt toe. De werkelijke realisatie in 2014 ligt op 596 kilometer als gevolg van een nieuwe inventarisatie in verband met het Legger-project. Dit aantal neemt in 2015 en 2016 af met in totaal 2 kilometer door overdrachten in het kader van het Bestuursakkoord Water, zoals de overdracht van

keringen bij Borgharen en Geulle aan de Maas. Daarmee komt de totale lengte eind 2016 uit op 594 kilometer.

- Het Rijk beheert 3.813 hectare aan uiterwaarden eind 2016. De omvang in 2014 ligt op 3.816 hectare uiterwaarden. Het aantal hectare zal tot eind 2016 met 3 hectare afnemen als gevolg van Ruimte voor de Rivier projecten waarbij uiterwaarden plaatsmaken voor extra waterbergingen.

Indicatoren BenO Waterveiligheid

Indicator	Realisatie 2014	Streefwaarde 2015	Streefwaarde 2016
De basiskustlijn is voldoende op zijn plaats gebleven (minstens 90% van de meetlocaties ligt zeewaarts van de afgesproken kustlijn).	92%	90%	90%
De vijf stormvloedkeringen zijn steeds beschikbaar om hoogwater te keren en voldoen aan de veiligheidsnormen uit de Waterwet. Indicator is het percentage van de stormvloedkeringen dat voldoet aan de afgesproken faalkanseis.	40%	100%	100%

Toelichting

- De eerste indicator geeft aan of de basiskustlijn niet verder landinwaarts is verschoven dan in 1990 is afgesproken (en in 2001 is herijkt). Kleine verschuivingen zijn normaal en toegestaan, en worden door middel van het programma voor kustsuppletie gecorrigeerd. De mogelijke kleine verschuivingen komen tot uitdrukking in de streefwaarde dat 90% van de basiskustlijn op zijn plaats blijft.
- De tweede indicator is erop gericht dat de vijf stormvloedkeringen te allen tijde (in het stormseizoen) voldoen aan de afgesproken eis voor de faalkans (faalkanseis). Deze eisen gaan over de kans dat de kering bij een sluitvraag niet gesloten kan worden. De kansen worden uitgedrukt in aantal sluitvragen: bij hoeveel sluitvragen mag een kering één keer falen.

Faalkans van de vijf stormvloedkeringen in beheer bij Rijkswaterstaat

Stormvloedkeringen	faalkans /overschrijdingskans	Streefwaarde 2015	Streefwaarde 2016
Maeslantkering	faalkans bij sluiten	1:100	1:100
Hartelkering	faalkans bij sluiten	1:19	1:19
Hollandsche IJsselkering	faalkans bij sluiten	1:47	1:47
Oosterscheldekering	overschrijdingskans in jaar (van de maatgevende hoogwaterstand in het achterliggende watersysteem)	1:4000	1:4000
Ramspolkering	faalkans bij sluiten	zie toelichting	zie toelichting

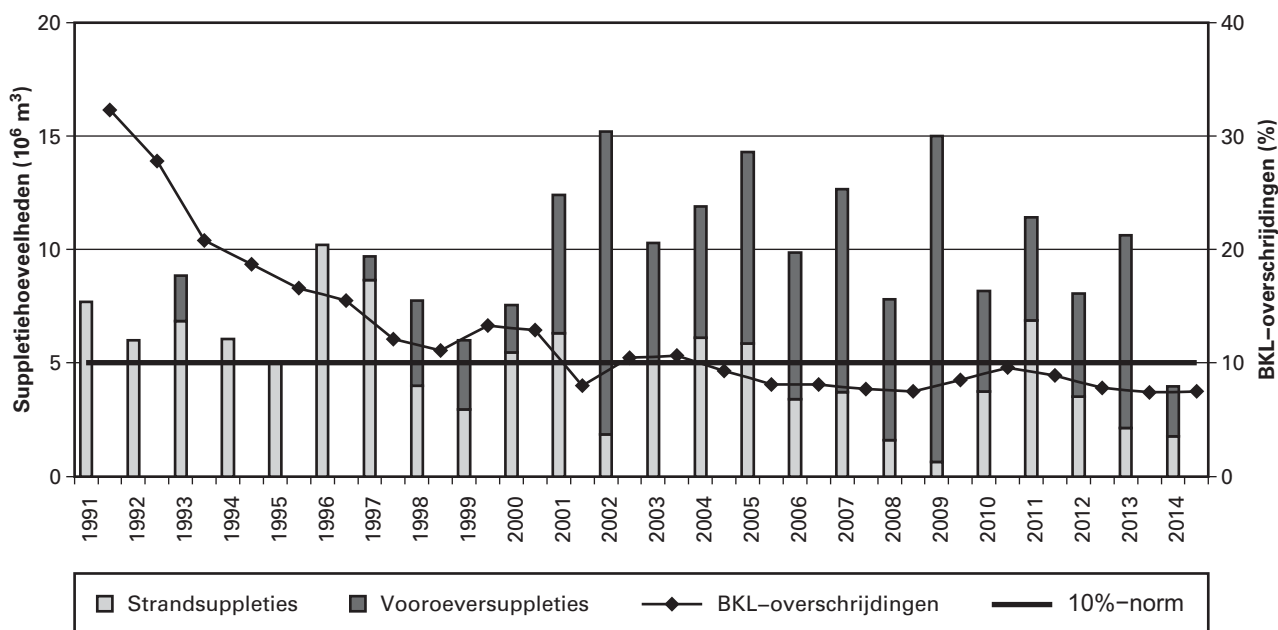
De faalkanseisen voor de stormvloedkeringen worden op basis van de normering van de achterliggende waterkeringen vastgesteld. Bepalend daarvoor zijn de beschermingsniveaus van de achterliggende dijkeringen, ook wel aangeduid als het «achterland». De stormvloedkeringen moeten voldoen aan de strengste veiligheidsnorm van het bijbehorende achterland zoals vastgelegd in de Waterwet en getoetst aan de hydraulische randvoorwaarden. Deze waterhuishoudkundige samenhang resulteert uiteindelijk in verschillende faalkanseisen per kering.

Toelichting

- De Maeslantkering, Hartelkering, Hollandse IJsselkering en Ramspolkering kennen afspraken over faalkanseisen. De Maeslantkering mag bijvoorbeeld bij honderd sluitvragen één keer falen.

- Bij de Maeslantkering is in 2014 duidelijk geworden dat de betrouwbaarheid van de besturingssoftware, die in 2013 is vervangen, niet kwantitatief kan worden aangetoond. Aanpassingen van de software zijn naar verwachting pas in 2017 operationeel. Dit leidt er toe dat de actuele faalkans niet kwantitatief kan worden vastgesteld. In verband met eventuele storingen van het besturingssysteem zijn extra beheermaatregelen genomen om bij falen in te kunnen grijpen. Tevens is het onderhoud op voldoende niveau. Het oordeel van RWS is dat de Maeslantkering veilig is. Om deze reden blijft de streefwaarde in de begroting gehandhaafd.
- Het Waterschap Groot Salland heeft in 2014 de Ramspolkering overgedragen aan RWS. RWS voert het Beheer en Onderhoud op dezelfde wijze uit als eerder het Waterschap en daarmee blijft de achterliggende dijkring voldoen aan de gestelde norm. RWS brengt de beoordelingssystematiek voor de faalkansprestatie in lijn met de uniforme RWS standaarden en de eis vanuit WTI 2017. Dientengevolge kan RWS nu geen streefwaarde aangeven voor de faalkans van de Ramspolkering.
- Voor de Oosterscheldekering geldt het wettelijk beschermingsniveau van 1: 4.000 voor de dijkring (overschrijdingskans; dit is de kans dat bij falen van de Oosterscheldekering de toetspeilen in het Oosterscheldebekken worden overschreden). De kans wordt uitgedrukt in jaren (1: 4.000 jaar). De methodiek van faalkansberekening is bij de Oosterscheldekering afwijkend van de andere stormvloedkeringen vanwege de constructie met 62 schuiven.

Jaarlijkse hoeveelheden zandsuppleties en percentages raaien waarin de basiskustlijn is overschreden.

Toelichting

Het aantal raaien waarin de basiskustlijn wordt overschreden mag maximaal 15% zijn; het streven is om het aantal overschrijdingen onder 10% te houden. De geel/blauwe balken in bovenstaande figuur geven de over de afgelopen jaren gerealiseerde suppleties weer.

Suppleren voor kustlijn­zorg

Om de basiskustlijn en het kustfundament te kunnen handhaven, wordt jaarlijks gemiddeld 12 miljoen m³ zand gesuppleerd. Hiertoe wordt een suppletieprogramma opgesteld en meerjarige contracten afgesloten, waarbij voor een deel van de suppleties een jaarlijkse bijstelling mogelijk is. Inhoud en omvang van dit programma kan jaarlijks variëren naargelang specifieke behoefte en budgettaire mogelijkheden. Bij de aanbesteding van de suppletieprogramma's hebben de aannemers de vrijheid om de suppletiewerkzaamheden over meerdere jaren te spreiden. Om te bereiken dat voor het beschikbare budget de maximale hoeveelheid zand wordt gesuppleerd is vanaf 2012 een nieuwe marktbenadering gekozen met contracten voor een periode van vier jaar.

Realisatie en prognose kustsuppleties

	Realisatie in mln m ³	Prognose in mln m ³	Prognose in mln m ³
	2012–2014	2012–2015 (incl. uitloop 2016)	2016–2019 (incl. uitloop 2020)
Handhaven basiskustlijn en kustfundament	20,5	48	48

Toelichting

Het suppletievolume over de periode 2012–2015 zal 48 miljoen m³ bedragen (vierjarige contractperiode met gemiddeld 12 miljoen m³ per jaar met één jaar uitloop); uitloop van een deel van de suppleties in 2016 is vanwege de gekozen contractvorm toegestaan. Ook voor de periode 2016–2019 (met uitloop naar 2020) zullen naar verwachting suppletiecontracten voor totaal 48 miljoen m³ zand worden afgesloten.

Zoetwatervoorziening

Areaal Zoetwatervoorziening	Eenheid	Omvang 2016	Omvang 2016 in € 1 mln
Binnenwateren en daarin gelegen kunstwerken (spui- en uitwaterings- kolken, stuwen en gemalen)	km ²	3.052	
Aantal kunstwerken	stuks	121	
Totaal			17.416

Toelichting

- Het areaal binnenwateren omvat alle door RWS beheerde wateren (onder meer rivieren, kanalen en IJsselmeer) maar is exclusief Noordzee, water in Caribisch Nederland, Waddenzee en Westerschelde. Het aantal km² binnenwateren neemt met 4 km² toe ten opzichte van de werkelijke realisatie in 2014 van 3.047 km² (zie het Jaarverslag 2014 van het Deltafonds, pag. 41) door met name de de uiterwaardvergravingen en dijkerugleggingen als gevolg van de Ruimte voor de Rivierprojecten en de verruiming van het Wilhelminakanaal Tilburg.
- Het aantal kunstwerken is toegenomen met twee ten opzichte van de Jaarverantwoording 2014. Dit betreft de opening van de nieuwe

Flakkeesse Spuisluis in 2016 en het gemaal Zedemuden dat pas rond 2016 zal worden overgedragen.

De spui- en uitwateringskolken, stuwen en gemalen zijn middelen om het streefpeil en de waterverdeling in Nederland te kunnen realiseren. De beschikbaarheid van streefpeilen is een indicator bij watermanagement, het onderhoud aan de spui- en uitwateringskolken, stuwen en gemalen draagt hier aan bij.

3.02.03 Vervanging

Motivering

Het zodanig in conditie houden van het hoofdwatersysteem dat de primaire functie voor zowel waterveiligheid als zoetwatervoorziening vervuld kan worden.

Producten

De waterveiligheid en beschikbaarheid moet in stand worden gehouden tegen de achtergrond van een beperkte technische levensduur van kunstwerken. Het einde van de levensduur kan ontstaan door de ouderdom van het kunstwerk of door intensiever gebruik dan bij het ontwerp is voorzien. Door de intensieve aanleg in de eerste helft en met name ook vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw valt te verwachten dat deze problematiek geleidelijk zal toenemen. De projecten zijn opgenomen in het MIRT Overzicht⁴.

Vervangingen en renovaties van kunstwerken worden ondergebracht binnen het programma Vervanging en Renovatie. De scope van het programma omvat alle kunstwerken waar zich binnen de duur van het programma een levensduurproblematiek voordoet met mogelijke ernstige gevolgen voor de veiligheid en beschikbaarheid. De projecten in het programma verlengen de levensduur van de kunstwerken zodat de veiligheid en de beschikbaarheid van de bestaande infrastructuur in stand wordt gehouden.

Meetbare gegevens

Het budget dat op dit artikelonderdeel in de huidige begrotingsperiode is opgenomen, is bestemd voor de werkzaamheden ten behoeve van de stuwen Nederrijn / Lek, Inhaalslag Stroomlijn en RINK-maatregelen in het IJsselmeergebied.

Water	Project	Gereed	
Nederrijn /Lek	Renovatie stuwensemble in Nederrijn en Lek	2021	
Diversen IJsselmeergebied	Stroomlijn	2016	
	RINK-maatregelen IJsselmeergebied	2018	1

Toelichting

1. Levensduurverlengend onderhoud aan stuwen in het IJsselmeergebied worden gecombineerd uitgevoerd met de opgave op het Hoofdvaarwegennet op dit gebied. De onderzoeks- en inspectieaanpak RINK (Risico Inventarisatie Natte Kunstwerken) inventariseert de fysieke toestand en restlevensduur van de kunstwerken. Op basis van de RINK-onderzoeken worden maatregelen genomen op objecten in het IJsselmeergebied.

⁴ Zie voor het programma Vervanging en Renovatie Hoofdwatersysteem: http://mirt2016.mirtoverzicht.nl/mirtgebieden/project_en_programmabladen/612.aspx

Artikel 4 Experimenteren cf. art. III Deltawet

Omschrijving van de samenhang in het beleid

De Waterwet voorziet in een zogenoemde experimenteerbepaling die het mogelijk maakt om uit het Deltafonds uitgaven te doen voor maatregelen en voorzieningen op andere beleidsterreinen zoals natuur, milieu of economische ontwikkeling. Voorwaarde is wel dat deze maatregelen samenhangen met maatregelen ten behoeve van waterveiligheid of zoetwatervoorziening en dat er sprake is van additionele financiering in de vorm van het toevoegen van extra middelen aan het fonds afkomstig van andere begrotingen van het Rijk of derden.

Budgettaire gevolgen van de uitvoering van art. 4 Experimenteren cf art. III Deltawet (in € 1.000)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Verplichtingen	30.000	0	0	0	0	0	0
Uitgaven	30.000	0	0	0	0	0	0
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>							
4.01 Experimenteerprojecten	30.000	0	0	0	0	0	0
4.01.01 Experimenteerprojecten	30.000	0	0	0	0	0	0
Van totale uitgaven:							
– Bijdrage aan agentschap RWS	0	0	0	0	0	0	0
– Restant	30.000	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0
4.09 Ontvangsten Experimenteerartikel	0	0	0	0	0	0	0
4.09.01 Ontvangsten Experimenteerartikel							

Budgetflexibiliteit

Onderstaand zijn de beschikbare budgetten na de begrotingsperiode tot en met 2028 per jaar gepresenteerd op artikelonderdeelniveau.

Bedragen x € 1.000							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
4 Experimenteren cf art. III Deltawet	0	0	0	0	0	0	0
4.01 Experimenteerprojecten	0	0	0	0	0	0	0
4.09 Ontvangsten Experimenteerartikel	0	0	0	0	0	0	0
(Vervolg) Bedragen x € 1.000							
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
4 Experimenteren cf art. III Deltawet	0	0	0	0	0	0	0
4.01 Experimenteerprojecten	0	0	0	0	0	0	0
4.09 Ontvangsten Experimenteerartikel	0	0	0	0	0	0	0

4.01 Experimenteerprojecten

Motivering

Het experimenteerartikel staat ten dienste van een integrale uitvoering van het Deltaprogramma en biedt de mogelijkheid tot integrale bekostiging.

Producten

Na de afwikkeling van de financiering van het TBES (Toekomstbestendig Ecologisch Systeem) project Marker Wadden bij de 2e suppletore wet 2014, zijn in de voorliggende begroting voor dit artikel geen middelen

beschikbaar gesteld vanuit andere begrotingen.

Artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven

Omschrijving van de samenhang in het beleid

Op dit artikel worden de apparaatskosten van RWS en de Deltacommissaris geraamd alsmede de investeringsruimte, de overige netwerkgebonden uitgaven van RWS en programma-uitgaven van de Deltacommissaris die niet direct aan de afzonderlijke projecten uit dit Deltafonds zijn toe te wijzen.

Budgettaire gevolgen van de uitvoering van art. 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven (in € 1.000)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Verplichtingen	236.562	243.618	282.366	272.491	273.589	270.814	269.334
Uitgaven	236.630	249.743	270.063	273.725	276.703	274.026	272.193
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			75%				
<i>5.01 Apparaat</i>	185.007	181.119	214.647	206.160	209.156	206.834	204.994
5.01.01 Staf Deltacommissaris	1.812	2.066	1.826	1.775	1.725	1.725	1.725
5.01.02 Apparaatskosten RWS	183.195	179.053	212.821	204.385	207.431	205.109	203.269
<i>5.02 Overige uitgaven</i>	51.623	68.624	73.279	67.565	67.547	67.192	67.199
5.02.01 Overige netwerkgebonden uitgaven	50.034	66.744	71.318	65.604	65.586	65.231	65.238
5.02.02 Programma-uitgaven DC	1.589	1.880	1.961	1.961	1.961	1.961	1.961
5.02.03 Overige uitgaven							
<i>5.03 Investeringsruimte</i>	0	0	- 17.863	0	0	0	0
5.03.01 Programmarruimte	0	0	- 17.863	0	0	0	0
5.03.02 Beleidsruimte	0	0	0	0	0	0	0
Van totale uitgaven							
- Bijdrage aan agentschap RWS	233.229	245.797	284.139	269.989	273.017	270.340	268.507
- Apparaatsuitgaven	1.812	2.066	1.826	1.775	1.725	1.725	1.725
- Restant	1.589	1.880	- 15.902	1.961	1.961	1.961	1.961
Ontvangsten	2.070	- 37.943	0	0	0	0	0
<i>5.09 Netwerkgebonden kosten en overige ontvangsten</i>	0	0	0	0	0	0	0
5.09.01 Overige ontvangsten							
05.10 Saldo afgesloten rekeningen	2.070	- 37.943	0	0	0	0	0

Budgetflexibiliteit

Onderstaand zijn de beschikbare budgetten na de begrotingsperiode tot en met 2028 per jaar gepresenteerd op artikelonderdeelniveau. De mutaties zijn in de verdiepingsbijlage bij de begroting op dit zelfde detailniveau tot en met 2028 toegelicht.

Bedragen x € 1.000						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	270.063	273.725	276.703	274.026	272.193	270.951
5.01 Apparaat	214.647	206.160	209.156	206.834	204.994	205.562
5.02 Overige uitgaven	73.279	67.565	67.547	67.192	67.199	65.389
5.03 Investeringsruimte	- 17.863	0	0	0	0	0
5.09 Netwerkgebonden kosten en overige ontvangsten	0	0	0	0	0	0

(Vervolg) Bedragen x € 1.000

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	292.359	269.882	394.469	422.253	452.145	407.810	517.050
5.01 Apparaat	201.790	204.289	205.811	206.810	207.308	207.307	207.330
5.02 Overige uitgaven	65.569	65.593	65.868	66.008	66.004	67.739	63.860
5.03 Investeringsruimte	25.000	0	122.790	149.435	178.833	132.764	245.860
5.09 Netwerkgebonden kosten en overige ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

5.01 Apparaat

Motivering

In uitzondering op de systematiek van «Verantwoord Begroten» worden op deze begroting ook de apparaatskosten van de Deltacommissaris en RWS gepresenteerd.

Producten

Staf Deltacommissaris

Overeenkomstig de Deltawet heeft de Deltacommissaris een eigen staf ter ondersteuning van zijn taken en een toereikend budget voor de hem toebedeelde taken. Op dit artikel worden personele en materiële kosten gepresenteerd, die nodig zijn om de ondersteunende taken van de Staf Deltacommissaris te kunnen uitvoeren.

Apparaatkosten Rijkswaterstaat

Dit betreft de apparaatskosten (inclusief afschrijving en rente) voor de programma's Ruimte voor de Rivier, Maaswerken, HWBP-2, HWBP, overige aanlegprojecten, verkenningen en planuitwerkingen, watermanagement, beheer en onderhoud en de uitvoering van landelijke taken en inhuur.

Uit analyse van Rijkswaterstaat is gebleken dat een beperkte bijstelling nodig is in de verdeling van taken die nu door de markt worden uitgevoerd en taken die door RWS met eigen personeel worden uitgevoerd. De complexiteit van aanleg- en onderhoudsprojecten neemt steeds verder toe. Dit komt onder meer door een meer integrale gebiedsontwikkeling, toename van de ICT-toepassingen in de infrastructuur en een groeiende renovatieopgave. De vraag naar specifieke kennis en ervaring op deze terreinen neemt de komende jaren verder toe. Zonder ingrijpen leidt dit tot een groeiende behoefte aan relatief dure inhuurcontracten en een te grote afhankelijkheid van de markt. Om haar rol als deskundig opdrachtgever richting de bouwbedrijven te kunnen blijven spelen, en bovenstaande ontwikkelingen het hoofd te bieden, wil RWS meer deskundig eigen personeel in dienst nemen. Het gaat dan om extra capaciteit ten behoeve van techniek, inkoop, projectbeheersing en inspecties ten behoeve van instandhoudingsadviezen van RWS objecten. Hiervoor wordt er budget overgeheveld vanuit de investeringsruimte (5.03) naar artikelonderdeel apparaatskosten RWS (5.01).

5.02 Overige Uitgaven

Producten

Overige netwerkgebonden uitgaven

Onder overige kosten zijn de externe kosten opgenomen die niet direct toewijsbaar zijn aan de producten van het Deltafonds. De overige netwerkgebonden uitgaven komen ten goede aan watermanagement, beheer en onderhoud, vervanging en aanleg en betreffen taken die

gecentraliseerd binnen RWS worden opgepakt. Het gaat bij deze zogeheten landelijke taken onder meer om het verzamelen van basisinformatie, onderhouden van ICT systemen, het inspecteren van het areaal en de ontwikkeling van kennis en innovatie. Er is gekozen voor centrale uitvoering met het oog op enerzijds uniformiteit in werkwijze en anderzijds kostenbesparing.

Programmauitgaven Deltacommissaris

Deze uitgaven worden gedaan voor het Deltaprogramma en de hoofdtaken van de Deltacommissaris.

5.03 Investeringsruimte

Op dit artikel wordt de voor het Deltafonds beschikbare investeringsruimte tot en met 2028 verantwoord.

In het Regeerakkoord is vastgelegd dat 80% van de resterende investeringsruimte in het Deltafonds vrijgegeven wordt. Dit is de zogenaamde programmaruimte, die beschikbaar is voor investeringen in deze kabinetsperiode.

De in de begroting 2015 opgenomen stand van de beschikbare investeringsruimte tot en met 2028 bedroeg € 935 miljoen. Op dit moment resteert een programmaruimte van circa € 562 miljoen. Daarnaast is een beleidsruimte van circa € 275 miljoen beschikbaar, waarover besluitvorming wordt overgelaten aan een volgend kabinet.

De belangrijkste (budgettaire) aanpassingen van de programmaruimte ten opzichte van de 1^e suppletore wet 2015 betreffen de volgende zaken:

Voor een betekenisvolle start van de opgaven voor waterveiligheid is bij ontwerpbegroting 2015 een voorlopige reservering van circa € 200 miljoen gemaakt voor rijksbijdragen aan meerkosten van rivierverruiming. Hiervan is € 4 miljoen ingezet voor de rivierverruimde maatregelen bij de brug over de Merwede.

- Het rijksdeel van de vrijval van het HWBP-2 wordt toegevoegd (+ € 50 miljoen); hiervan wordt een deel (€ 11 miljoen) ingezet voor de implementatie van de nieuwe normering;
- De verwerking van het saldo mee- en tegenvallers(+€ 56 miljoen), met name door meevallers bij steenbekledingen in de Wester- en Oosterschelde;
- Saldo prijsbijstelling 2015 (+ € 21 miljoen);
- De dekking van de omzetting van niet-kerntaken naar kerntaken RWS (- € 49 miljoen);
- De dekking van innovatieve zandsuppleties zoals innovatiecompetitie (- € 18 miljoen);
- Bijdrage aan de rijksbrede taakstelling Generieke Digitale Infrastructuur (- € 6 miljoen);
- Bijdrage aan Eenvoudig Beter (- € 4 miljoen).

Bedragen x € 1.000

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Programmaruimte	0	0	0	0	0	0	0
Beleidsruimte	0	0	0	0	0	0	0
Kaseffect verwerking index 2013	0	- 10.300	0	0	0	0	0
Kaseffect verwerking index 2014	0	- 7.563	0	0	0	0	0
5.03 Investeringsruimte	0	- 17.863	0	0	0	0	0

(vervolg) Bedragen x € 1.000

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	Totaal
Programmaruimte	25.000	0	122.790	149.435	178.833	65.042	20.769	561.869
Beleidsruimte	0	0	0	0	0	49.851	225.091	274.942
Kaseffect verwerking index 2013	0	0	0	0	0	10.300	0	0
Kaseffect verwerking index 2014	0	0	0	0	0	7.563	0	0
5.03 Investeringsruimte	25.000	0	122.790	149.435	178.833	132.756	245.860	836.811

Artikel 6 Bijdragen andere begrotingen van het Rijk

Omschrijving van de samenhang in het beleid

Op dit artikel worden de ontvangen bijdragen verantwoord die ten laste van de begroting van lenM komen. De doelstellingen van het onderliggend beleid zijn terug te vinden in de Begroting hoofdstuk XII.

Het productartikel is gerelateerd aan artikel 26 Bijdragen aan de Investeringsfondsen op de Begroting hoofdstuk XII.

Budgettaire gevolgen van de uitvoering van art. 6 Bijdragen andere begrotingen Rijk (in € 1.000)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ontvangsten	1.075.289	1.055.314	1.019.652	902.925	928.123	954.310	858.250
6.09 Ten laste van begroting lenM	1.075.289	1.055.314	1.019.652	902.925	928.123	954.310	858.250

Onderstaand zijn de beschikbare budgetten na de begrotingsperiode tot en met 2028 per jaar gepresenteerd op artikelonderdeelniveau. De mutaties zijn in de verdiepingsbijlage bij de begroting op ditzelfde detailniveau tot en met 2028 toegelicht.

Bedragen x € 1.000							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
6 Bijdragen andere begrotingen Rijk							
6.09 Ten laste van begroting lenM	1.019.652	902.925	928.123	954.310	858.250	1.200.153	

(Vervolg) Bedragen x € 1.000							
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
6 Bijdragen andere begrotingen Rijk							
6.09 Ten laste van begroting lenM	1.091.950	947.928	1.040.072	1.039.437	1.035.883	1.025.854	1.004.198

6.09 Bijdragen ten laste van begroting Hoofdstuk XII

Dit begrotingsartikel is technisch van aard.

Artikel 7 Investeren in Waterkwaliteit

Omschrijving van de samenhang in het beleid

Maatregelen op het gebied van waterkwaliteit ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water worden verantwoord op artikelonderdeel 7.01.

Waterveiligheid en waterkwaliteit vragen specifiek aandacht in de Zuidwestelijke Delta en in delen van de grote wateren. Hierbij is mede aandacht voor ontwikkelingsmogelijkheden en veiligheid van de scheepvaart, en voor natuurcompensatie, recreatie en het verbeteren van de habitat van flora en fauna (Natura 2000). Dit is verantwoord op artikel 7.02.

Het artikel investeren in waterkwaliteit is gerelateerd aan beleidsartikel 11 Integraal Waterbeleid op de Begroting hoofdstuk XII.

Budgettaire gevolgen van de uitvoering van art. 7 Investeren in waterkwaliteit (in € 1.000)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Verplichtingen	0	49.113	17.907	18.874	32.809	51.972	103.795
Uitgaven	0	47.953	24.347	29.014	37.949	54.256	100.939
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			100%				
7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water	0	39.980	22.217	25.738	37.182	53.489	80.050
7.02 Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	0	7.973	2.130	3.276	767	767	20.889
Van totale uitgaven							
– Bijdrage aan agentschap RWS	0	3.749	1.442	278	767	767	20.889
– Restant	0	44.204	22.905	28.736	37.182	53.489	80.050
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0
7.09 Ontvangsten investeren in waterkwaliteit							

Budgetflexibiliteit

Met uitzondering van de nog niet in uitvoering genomen aanlegprojecten worden de budgetten in 2016 voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de waterkwaliteitsprojecten als juridisch verplicht beschouwd op de peildatum 1 januari 2016.

Onderstaand zijn de beschikbare budgetten na de begrotingsperiode tot en met 2028 per jaar gepresenteerd op artikelonderdeelniveau. De mutaties zijn in de verdiepingsbijlage bij de begroting op dit zelfde detailniveau tot en met 2028 toegelicht.

Bedragen x € 1.000							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
7 Investeren in waterkwaliteit	24.347	29.014	37.949	54.256	100.939	82.961	
7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water	22.217	25.738	37.182	53.489	80.050	82.961	
7.02 Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	2.130	3.276	767	767	20.889	0	
7.09 Ontvangsten investeren in waterkwaliteit	0	0	0	0	0	0	

(Vervolg) Bedragen x € 1.000

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
7 Investeren in waterkwaliteit	47.325	47.325	47.325	47.325	47.325	37.489	0
7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water	47.325	47.325	47.325	47.325	47.325	37.489	0
7.02 Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	0	0	0	0	0	0	0
7.09 Ontvangsten investeren in waterkwaliteit	0	0	0	0	0	0	0

7.01 Investerings waterkwaliteit

Motivering

Het op orde krijgen en houden van een duurzaam hoofdwatersysteem tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten, waarmee schoon en ecologisch gezond water het uitgangspunt wordt voor duurzaam gebruik.

Producten

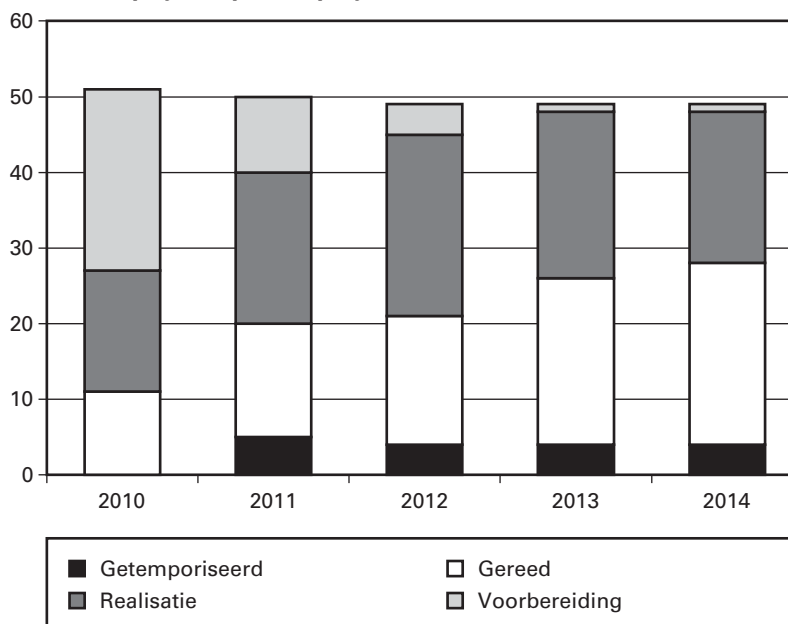
Verbeterprogramma Waterkwaliteit

Het Verbeterprogramma Waterkwaliteit Rijkswateren bestaat uit een lijst concrete projecten. De projecten richten zich op het herstel van natuurlijke overgangen tussen land en water, zoet en zout, en van verbindingen, waaronder die tussen het hoofd- en regionaal watersysteem. Het betreft vooral aanlegprojecten om een meer natuurlijke inrichting van de watersystemen te bewerkstelligen. Dit draagt bij aan het bereiken van een goede ecologische en chemische toestand van de watersystemen.

Meetbare gegevens

Hieronder zijn de indicatoren en kengetallen voor waterkwaliteit opgenomen. Deze indicatoren en kengetallen zijn gerelateerd aan beleidsartikel 11 op de Begroting hoofdstuk XII, dat per deze begroting is opgegaan in artikel 11 Integraal Waterkwaliteit.

Aantal KRW projecten per fase per jaar

De indicator hierboven geeft informatie over de stand van zaken van de KRW-maatregelen in het hoofdwatersysteem. Het geeft een meerjarig inzicht in de voortgang van de maatregelen van de betreffende projecten. De beleidsinspanningen van de Minister van IenM richten zich binnen de

Begroting van hoofdstuk XII op de regie en realisatie van deze projecten. In het figuur is te zien dat de programma's voortvarend worden aangepakt. Er is nog slechts één project in de fase van planuitwerking; de rest is in realisatie of afgerond.

Over de uitvoering van alle maatregelen, ook die uitgevoerd door de waterschappen, gericht op de ecologische en chemische kwaliteit van de oppervlaktewateren in de stroomgebieden van de Rijn, Maas, Schelde, Eems en de uitvoering gericht op een goede chemische en kwantitatieve toestand van de grondwateren in de vier stroomgebieden wordt de Tweede Kamer jaarlijks geïnformeerd via «Water in Beeld» (laatste publicatie: Kamerstukken II, 2014–2015, 27 625, nr. 338). Omdat de Kaderrichtlijn Water werkt met planperiodes, is een volledige beschrijving van de toestand alleen om de 6 jaar mogelijk. Het Planbureau voor de Leefomgeving rapporteert jaarlijks op basis van de beschikbare gegevens over waterkwaliteit in het Compendium voor de Leefomgeving.

Projectoverzicht realisatieprogramma												
Projectomschrijving	Totaal			Budget in € mln.							Oplevering	
	huidig	vorig	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	later	huidig	vorig
Projecten Waterkwaliteit												
Projecten Nationaal												
KRW 1e tranche	40	40		34	7						2015	2015
KRW 2e en 3e tranche	575	573		6	16	26	37	53	80	357	2027	2027
af rondingen					-1							
Programma	615	613	0	40	22	26	37	53	80	357		
Begroting (DF 7.01.01)				40	22	26	37	53	80	357		

7.02 Overige investeringen waterkwaliteit

Motivering

Naast het Verbeterprogramma Waterkwaliteit Rijkswateren ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water zijn hieronder de overige aanlegprojecten inzake waterkwaliteit opgenomen.

Producten

De overige investeringen waterkwaliteit hebben betrekking op de volgende producten:

- **Natuurcompensatie Perkpolder:**
Het project «Natuurcompensatie Perkpolder» maakt onderdeel uit van het wettelijk verplichte natuurcompensatieprogramma voor de tweede verdieping van de Westerschelde. Dit project is inmiddels betrokken bij de gebiedsontwikkeling Perkpolder. De gebiedsontwikkeling combineert de natuurdoelstelling met functies als wonen en recreatie en innovatieve concepten voor de lange termijn waterveiligheid. De realisatie is gestart in 2013 en de oplevering is voorzien in 2015.
- **Verruiming vaargeul Westerschelde:**
De derde verruiming van de vaargeul van de Westerschelde (zowel op Vlaams als Nederlands grondgebied) is uitgevoerd en gefinancierd door het Vlaams Gewest. Dit geldt ook voor het onderhoud van de verruimde vaargeul. Nederland financiert maximaal € 30 miljoen op

Nederlands grondgebied voor wrakkenberging, kabels- en leidingenbescherming, vaargeulwandverdediging, onderzoek en monitoring. In 2013 is aan de hand van de monitoringsgegevens van 2010 en 2011 een eerste voortgangsrapport verschenen over de eventuele effecten van de derde verruiming.

- **Natuurlijker Markermeer-IJmeer:**
Door verschillende oorzaken is sprake van een voortdurende verslechtering van de ecologische situatie in het Markermeer-IJmeer, waarbij de Natura 2000-instandhoudingsdoelstelling voor het gebied in gevaar komt. Het programma Natuurlijker Markermeer-IJmeer heeft tot doel om mogelijke maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit te onderzoeken en in de praktijk te toetsen. Hieruit volgt een pilot om op kleine schaal te experimenteren met maatregelen. De resultaten zullen in 2015 leiden tot een advies aan het Kabinet over welke mogelijke maatregelen in de toekomst nodig zijn voor het op peil brengen en houden van de waterkwaliteit van het Markermeer-IJmeer.

Projectoverzicht realisatieprogramma												
Projectomschrijving	Totaal			Budget in € mln.							Oplevering	
	huidig	vorig	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	later	huidig	vorig
Projecten Waterkwaliteit												
Projecten Nationaal												
Verruiming vaargeul Westerschelde	25	24		0	1	0	1	1	21		2010	2010
Projecten Noord-Holland, Utrecht en Flevoland												
Natuurlijker Markermeer	8	8		4	1	3					2015	2015
Projecten Zuidwestelijke delta												
Natuurcompensatie Perkpolder	3	3		3	0						2015	2015
Programma	36	36	0	8	2	3	1	1	21	0		
Begroting (DF 7.02.01)				8	2	3	1	1	21	0		

4. DE BIJLAGEN

Bijlage 1. Voeding van het Deltafonds en begrotingstaat per artikelonderdeel

DELTAFONDS														
Bedragen x € 1.000	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
1	Investeren in uitgaven													
waterveiligheid	740.302	661.112	598.784	630.689	634.031	524.430	856.719	657.883	545.206	498.767	416.805	444.865	493.919	403.365
1.01 Grote projecten														
waterveiligheid	582.719	567.349	385.415	308.537	250.317	275.940	128.509	159.800	135.500	138.179	5.842	0	0	0
1.02 Overige														
aanlegprojecten	149.922	84.808	206.164	321.752	383.314	248.140	728.210	498.083	409.706	360.588	410.963	444.865	493.919	403.365
Waterveiligheid	7.661	8.955	7.205	400	400	350	0	0	0	0	0	0	0	0
1.03 Studiekosten														
1.09 Ontvangsten	198.959	186.950	185.912	191.775	181.458	169.642	178.028	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620
Bijdrage van														
hfdst XII (art	541.343	474.162	412.872	438.914	452.573	354.788	678.691	509.263	396.586	350.147	268.185	296.245	345.299	254.745
26)														
Bedragen x € 1.000	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
2	Investeren in uitgaven													
zoetwatervoorziening	16.019	49.603	46.229	26.334	31.970	32.418	26.426	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
2.01 Aanleg water-														
kwantiteit	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.02 Overige														
waterinvesteringen	13.704	47.293	43.994	24.749	30.385	30.833	26.426	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
zoetwatervoorziening	2.315	2.310	2.235	1.585	1.585	1.585	0	0	0	0	0	0	0	0
2.03 Studiekosten														
2.09 Ontvangsten	3.199	4.859	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bijdrage van														
hfdst XII (art	12.820	44.744	46.229	26.334	31.970	32.418	26.426	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
26)														

Bedragen x € 1.000	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
3 Beheer, onderhoud en vervanging														
3.01 Watermanagement														
3.02 Beheer, onderhoud en vervanging	165.512	206.336	141.085	148.223	141.485	97.912	141.124	241.171	232.303	246.298	299.841	238.335	233.423	230.570
	7.764	6.991	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	7.014	7.014	7.014	7.211	6.816
	157.748	199.345	134.096	141.234	134.496	90.923	134.134	234.181	225.313	239.284	292.827	231.321	226.212	223.754
3.09 Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bijdrage van hfdst XII (art 26)	165.512	206.336	141.085	148.223	141.485	97.912	141.124	241.171	232.303	246.298	299.841	238.335	233.423	230.570
Bedragen x € 1.000	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
4 Experimenten-teren cf art. III Deltawet														
4.01 Experimenteerprojecten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.09 Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bijdrage van hfdst XII (art 26)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Bedragen x € 1.000	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
5														
Netwerkge- bonden kosten en overige uitgaven														
5.01 Apparaat	249.743	270.063	273.725	276.703	274.026	272.193	270.951	292.359	269.882	394.469	422.253	452.145	407.810	517.050
5.02 Overige uitgaven	181.119	214.647	206.160	209.156	206.834	204.994	205.562	201.790	204.289	205.811	206.810	207.308	207.307	207.330
5.03 Investerings- ruimte	68.624	73.279	67.565	67.547	67.192	67.199	65.389	65.569	65.593	65.868	66.008	66.004	67.739	63.860
	0	- 17.863	0	0	0	0	0	25.000	0	122.790	149.435	178.833	132.764	245.860
5.09 Ontvangsten Bijdrage van hfdst XII (art 26)	- 37.943	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	287.686	270.063	273.725	276.703	274.026	272.193	270.951	292.359	269.882	394.469	422.253	452.145	407.810	517.050
Bedragen x € 1.000	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
6														
Bijdragen andere begrotingen Rijk														
06.09 Ontvangsten	1.055.314	1.019.652	902.925	928.123	954.310	858.250	1.200.153	1.091.950	947.928	1.040.072	1.039.437	1.035.883	1.025.854	1.004.198
Totaal uitgaven	1.219.529	1.211.461	1.088.837	1.119.898	1.135.768	1.027.892	1.378.181	1.240.571	1.096.549	1.188.692	1.188.057	1.184.503	1.174.474	1.152.817
Totaal ontvangsten	164.215	191.809	185.912	191.775	181.458	169.642	178.028	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620
Totaal Bijdrage van hfdst XII (art 26)	1.055.314	1.019.652	902.925	928.123	954.310	858.250	1.200.153	1.091.951	947.929	1.040.072	1.039.437	1.035.883	1.025.854	1.004.197

Bedragen x € 1.000	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
7 Investeren in uitgaven														
waterkwaliteit	47.953	24.347	29.014	37.949	54.256	100.939	82.961	47.325	47.325	47.325	47.325	47.325	37.489	0
7.01 Real.progr.Kader-richtlijn water	39.980	22.217	25.738	37.182	53.489	80.050	82.961	47.325	47.325	47.325	47.325	47.325	37.489	0
7.02 Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	7.973	2.130	3.276	767	767	20.889	0	0	0	0	0	0	0	0
7.09 Ontvangsten Bijdrage van hfdst XII (art 26)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	47.953	24.347	29.014	37.949	54.256	100.939	82.961	47.325	47.325	47.325	47.325	47.325	37.489	0

Bijlage 2. Verdiepingsbijlage

In de verdiepingsbijlage is per productartikel een meerjarige begrotingsmutatietabel opgenomen op artikelonderdeelniveau met daarbij de aansluiting tussen de vorige stand van de begroting en de nu voorgestelde stand voor de volledige looptijd van het fonds. Bij het toelichten van de begrotingsmutaties wordt de normering die is opgenomen in de leeswijzer gehanteerd. Dit houdt in dat de begrotingsmutaties, waarbij het verschil kleiner is dan de aangegeven norm niet worden toegelicht (tenzij beleidsmatig toch relevant). De begrotingsmutaties zijn in alfabetische volgorde in de tabellen opgenomen en worden ook in deze volgorde toegelicht.

Artikel 1 Investeren in waterveiligheid	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontwerpbegroting 2015															
artikelonderdeel 1.01 Grote projecten waterveilig.		792.671	627.251	541.541	342.297	167.421	284.868	363.801	89.309	16.745	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015		- 33.390	- 31.128	- 126.957	- 74.683	37.595	14.846	- 22.219	48.846	44.974	24.576	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 1.01 Grote projecten waterveilig.		759.281	596.123	414.584	267.614	205.016	299.714	341.582	138.155	61.719	24.576	0	0	0	0
Afspraken zesde VGR van het HWBP-2	- 150.000								- 50.000						
Kasschuiven	0	- 178.487	- 30.263	- 29.793	40.325	44.781	- 24.379	- 213.455	71.645	73.781	240.003	5.842	0	0	0
Prijstijstelling 2015	6.143	1.925	1.489	624	598	520	605	382	0	0	0	0	0	0	0
Project Marken (Omringkade) van HWBP2 naar het HWBP	- 26.400														
Mutaties Miljoenennota 2016		- 176.562	- 28.774	- 29.169	40.923	45.301	- 23.774	- 213.073	21.645	73.781	113.603	5.842	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 1.01 Grote projecten waterveilig.		582.719	567.349	385.415	308.537	250.317	275.940	128.509	159.800	135.500	138.179	5.842	0	0	0
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 1.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid		105.716	126.470	189.873	306.947	398.664	216.097	510.453	484.891	498.875	424.680	414.785	443.050	441.510	418.412
Mutaties Voorjaarsnota 2015		- 79.524	61.722	126.818	46.062	31.255	- 34.400	- 10.896	- 42.629	- 41.257	25.641	- 2.783	- 3.283	6.515	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 1.02 Ov.aanlegprojecten Waterveilig.		26.192	188.192	316.691	353.009	429.919	181.697	499.557	442.262	457.618	450.321	412.002	439.767	448.025	418.412
Afspraken zesde VGR van het HWBP-2	100.000														
Basis ICT	0	- 2.700	- 5.100								100.000			1.047	6.753
Cyber Security	0			5.800							- 5.800				
Ecologische toplaag steenbestorting Oosterschelde	3.250	0	3.250												

Artikel 1 Investeren in waterveiligheid	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Eenvoudig Beter	0		- 4.009											4.009	
GDI	0	- 85	- 908	- 657	- 540	- 389	- 362	- 362	- 362	- 362	- 362	- 362	- 362	5.390	- 362
Innovatieve zandsuppleties	0		- 240	- 375	- 1.350	- 2.700	- 7.100	- 3.075	- 3.075		18.000				
Invassen minregel 2015 en 2017 ev	0	- 24.997		- 16.305	- 13.279	10.057	8.045	3.606	3.745	12.816	9.573	7.782	7.784	- 8.827	
Kasschuif	0		- 46.752	10.752	12.000	12.000	12.000								
Bodemsanering/DF	0	154.944	1.549	29.849	- 3.179	- 34.586	46.793	231.279	- 106.291	- 75.907	- 256.902	- 8.341	- 2.206	44.392	- 21.394
Kasschuiven	- 9.050	- 740	- 1.170	- 1.270	- 1.670	- 1.580	- 1.580	- 130	- 130	- 130	- 130	- 130	- 130	- 130	- 130
Natura 200															
Nieuwe normering en motie Spaargaren	0	- 2.150	- 4.750	- 4.500				11.400							
Prijstijelling 2015	4.591	353	230	635	1.102	976	428	440	280	12	12	12	12	13	86
Programmering Zoetwater- maatregelen	0	- 895	- 11.784	- 19.456	21.257	- 30.383	1.919	- 3.105	7.312	15.659	19.476				
Project Marken (Omringkade) van HWBP2 naar het nieuwe HWBP	26.400		- 35.000	- 115.000				150.000			26.400				
Ramingsbijstelling	0														
Saldo van mee- en tegenvallers	- 52.656		0	0	- 45.598	0	0	0	- 7.058						
Toezegging Zandhonger	6.300						6.300								
Oosterschelde	1.300		1.300												
Mutaties Miljoenennota 2016		123.730	- 103.384	- 110.527	- 31.257	- 46.605	66.443	228.653	55.821	- 47.912	- 89.733	- 1.039	5.098	45.894	- 15.047
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 1.02															
Overige aanlegprojecten Waterveiligheid	0	149.922	84.808	206.164	321.752	383.314	248.140	728.210	498.083	409.706	360.588	410.963	444.865	493.919	403.365
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 1.03															
Studiekosten		5.350	4.050	1.375	475	350	350	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015		847	80	30	0	0	353	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste suppletore wet 2015 artikelonderdeel 1.03 Studiekosten		6.197	4.130	1.405	475	350	703	0	0	0	0	0	0	0	0
Bijdrage Deltaprogramma	50					50									
MIRT Waterveiligheid	0	- 947	75	1.300	- 75		- 353								
Kasschuiven	149	149													
MIRT-onderzoeken															
Nieuwe normering en motie Spaargaren	11.400	2.150	4.750	4.500											
Verrekening kosten BOA protocol Staf Deltacommissaris	112	112													
Mutaties Miljoenennota 2016		1.464	4.825	5.800	- 75	50	- 353	0	0	0	0	0	0	0	0

Artikel 1 Investeren in waterveiligheid	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 1.03 Studiekosten		7.661	8.955	7.205	400	400	350	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 1.04 GIV/PPS		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 1.04 GIV/PPS		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Miljoenennota 2016		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 1.04 GIV/PPS		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2015 Inv. in waterveiligheid		903.737	757.771	732.789	649.719	566.435	501.315	874.254	574.200	515.620	424.680	414.785	443.050	441.510	418.412
Totaal uitgaven stand eerste supplettoire wet 2015 Inv. in watervei- ligheid		791.670	788.445	732.680	621.098	635.285	482.114	841.139	580.417	519.337	474.897	412.002	439.767	448.025	418.412
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2016 Inv. in waterveiligheid		740.302	661.112	598.784	630.689	634.031	524.430	856.719	657.883	545.206	498.767	416.805	444.865	493.919	403.365
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 1.09 Ontv. Investeren in watervei- ligheid		246.003	206.694	189.874	171.652	171.424	169.642	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620
Saldo 2014		- 14.402	- 14.402												
Mutaties Voorjaarsnota 2015		- 14.402	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 1.09 Ontv. Inv.in watervei- ligheid		231.601	206.694	189.874	171.652	171.424	169.642	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620
Kasschuiven		0	- 35.075	- 20.000	- 4.111	10.000	0	29.186							
Meevaller HHS Delfland		1.148	1.148												

	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Artikel 1 Investeren in waterveiligheid															
Ontvangstenmeevallers waterveiligheidsprojecten	1.285	1.285													
Prijsbijstelling 2015	784	0	256	149	123	34	0	222							
Mutaties Miljoenennota 2016		- 32.642	- 19.744	- 3.962	20.123	10.034	0	29.408	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 1.09		198.959	186.950	185.912	191.775	181.458	169.642	178.028	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620	148.620
Ontv. Investeren in waterveiligheid															

Artikel 1 Investeren in waterveiligheid

Afspraken zesde VGR van het HWBP-2

Zoals aangegeven in de aanbestedingsbrief van de zesde VGR van het HWBP-2 aan de Tweede Kamer wordt in de ontwerpbegroting 2016 het vrijvallende budget van HWBP-2 (€ 150 miljoen) budgettair verwerkt. De middelen die vrijvallen uit het HWBP-2 zijn voor één derde door de waterschappen ingebracht en voor twee derde door het Rijk. In het Afsprakenkader Financiering Nieuwe Waterveiligheidsnormen (18 juni 2014) is daarover opgenomen dat «tot 2028 vrijvallende middelen uit het 2e HWBP naar rato van de bijdrage van Rijk en Waterschappen worden toegevoegd aan het budget voor het HWBP om het investeringsniveau van het HWBP stapsgewijs te verhogen». Aangezien in het Bestuursakkoord Water is afgesproken dat Rijk en waterschappen elk 50% bijdragen aan de waterschapsprojecten van het HWBP, wordt € 100 miljoen toegevoegd aan het budget voor het HWBP (50/50 Rijk/waterschappen) en valt € 50 miljoen toe aan de investeringsruimte van het Deltafonds (artikelonderdeel 5.03). Deze € 50 miljoen blijft wel bestemd voor waterveiligheid.

Basis ICT

De beschikbaarheid van het IV-areaal («IV» staat voor «informatievoorziening»), waaronder het landelijke IV-netwerk is een structurele randvoorwaarde voor het functioneren van RWS en de interdepartementale dienstverlening. Het IV-landschap is verouderd, een situatie die zich bij meerdere grote uitvoeringsorganisaties van de Rijksoverheid voordoet. Voor onder meer de vervanging van verouderde netwerkcomponenten wordt budget overgeheveld van artikelonderdeel van het Infrastructuurfonds 18.12 Nader toe te wijzen BenO en Vervanging naar artikel 12 Hoofdwegennet en artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds en artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven van het Deltafonds. Deze middelen worden via het aanlegprogramma van het Deltafonds naar de jaren 2015 en 2016 geschoven.

Cyber Security

Het in 2014 gestarte Programma «Beveiligd Werken» richt zich op het «in control» brengen en houden van de missiekritieke systemen (MKS) en Industriële Automatisering ter ondersteuning van de maatschappelijk vitale en primaire processen van RWS. Missie Kritieke Systemen zijn ICT systemen die een essentiële rol spelen in een informatieketen (mensen, processen en techniek). Onderdeel hiervan is het voldoen aan de eisen ten aanzien van informatiebeveiliging (Cyber Security). Op het artikel Beheer en Onderhoud (artikel 3) zijn middelen voor Cyber security begroot. Een deel was bij OB2015 vanuit de Investeringsruimte overgeboekt. De huidige verwachting is dat Cyber Security uit de oorspronkelijke begrote middelen kan worden gefinancierd. Daarom wordt bij OB2016 voorgesteld om de niet voor Cyber security benodigde middelen terug te laten vloeien naar de Investeringsruimte (artikel 5).

Ecologische toplaag steenbestortingen Oosterschelde

De meerkosten om de steenbestortingen in de Oosterschelde van een ecologische toplaag te voorzien bedragen € 3,25 miljoen. Dit wordt gedekt uit de Investeringsruimte.

Eenvoudig Beter

Voor de stelselherziening van het omgevingsrecht en de implementatie van de Omgevingswet (uitvoeringsregelgeving) wordt er in 2016 € 4 miljoen vanuit de voeding van het Deltafonds overgeboekt naar diverse (beleids)artikelen op de begroting Hoofdstuk XII. De investeringsruimte op het Deltafonds neemt hierdoor met € 4 miljoen af.

GDI

De afgelopen jaren is de druk op het gebruik van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) sterk toegenomen. Hierdoor zijn er tekorten ontstaan in de financiering. Om deze problematiek van een oplossing te voorzien is in 2014 de Nationaal Commissaris Digitale Overheid (NCDO) benoemd. Onder regie van de NCDO is onder andere besloten tot interdepartementale versleuteling van de tekorten op de bestaande voorzieningen binnen de GDI. Conform dat besluit heeft lenM bij eerste suppletoire begroting 2015 middelen overgeboekt naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vanuit de begroting Hoofdstuk XII. Voor de verrekening binnen lenM wordt in totaal € 5,8 miljoen vanuit de voeding van het Deltafonds overgeboekt naar artikel 99 Nominaal en Onvoorzien op de begroting Hoofdstuk XII. De beschikbare investeringsruimte op het Deltafonds neemt hierdoor met € 5,8 miljoen af.

Prijsbijstelling 2015

Dit betreft de toevoeging van de aan het Deltafonds uitgekeerde prijsbijstelling 2015 en het op prijspeil 2015 brengen van de projecten en programma's.

Innovatieve zandsuppleties

Bij de huidige uitvoering van de kustsuppleties fluctueren de kosten sterk vanwege de grote afhankelijkheid van de wereldwijde vraag op de baggermarkt en de olieprijsen. Nu sprake is van laagconjunctuur bestaat de kans om de markt uit te dagen kosteneffectieve en duurzame innovaties te ontwikkelen, die het aanbod verruimen. lenM zet daarom een innovatiecompetitie zandsuppleties op, als essentieel onderdeel van een brede inkoopstrategie voor suppleties, waarmee de onafhankelijkheid van één type marktpartij, één techniek en fossiele brandstoffen wordt vergroot. Met dit doel wordt € 18 miljoen uit de investeringsruimte (artikelonderdeel 5.03) naar Beheer en Onderhoud (artikelonderdeel 3.02) overgeboekt en in lijn met de huidige prognose begroot. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de over- en de onderprogrammering dat sinds de 1e suppletoire wet 2015 op artikelonderdeel 1.02 centraal wordt begroot en verantwoord.

Inpassen minregel 2015 en 2017 en verder

De minregels in 2015 en 2017 en verder op de investeringsruimte van het Deltafonds (artikelonderdeel 5.03), als gevolg van de (gedeeltelijk) ingehouden prijsbijstelling 2013 en 2014, worden met een kasschuif via het aanlegprogramma (artikelonderdeel 1.02) ingepast.

Kasschuif Bodemsanering/DF

Op artikel 13.04 Ruimtegebruik bodem van Hoofdstuk XII worden de bijdragen aan medeoverheden voor het Meerjarenprogramma bodem verantwoord. In het convenant «Bodem en Ondergrond» van 17 maart 2015 zijn de afspraken over de decentralisatie van die middelen naar het Gemeente- en Provinciefonds voor de periode 2016–2020 vastgelegd. Bij ontwerpbegroting 2015 is besloten om in het jaar 2016 € 60 miljoen in mindering te brengen op deze reeks ten behoeve van het rijksbrede beeld.

Om te voorkomen dat de uitvoering van het bodemsaneringsbeleid in 2016 hierdoor wordt bemoeilijkt, wordt de reeks door middel van een kasschuif aangepast. Deze kasschuif wordt gefaciliteerd door het Deltafonds.

Kasschuiven

Om binnen het Deltafonds tot een sluitende programmering te komen, zijn budgettair neutrale kasschuiven over de diverse jaren via het aanlegprogramma noodzakelijk.

Natura 2000

Een deel van de reservering voor areaalgroei wordt op artikel 3 ingezet ten behoeve van de actualisatie van de areaalgroei van de Hoofdwatersystemen. De ingezette € 9,1 miljoen wordt tevens in de jaren begroot in lijn met de actuele inzichten inzake de programmering.

Nieuwe normering en motie Spaargaren

Vanuit de investeringsruimte (artikelonderdeel 5.03) wordt een bedrag van € 11,4 miljoen ingezet voor de implementatie van de nieuwe normering waterveiligheid. De opgave richt zich op de implementatie van de nieuwe normering voor waterveiligheid (€ 10,6 miljoen) en de motie Spaargaren (€ 0,8 miljoen).⁵

Project Marken (Omringkade) van HWBP-2 naar het HWBP

Het project Marken (Omringkade) maakte onderdeel uit van het HWBP2. Deze wordt naar het HWBP overgeheveld en tevens in lijn gebracht met de huidige programmering.

Programmering Zoetwatermaatregelen

Bij eerste suppletore wet 2015 is vanuit de Investeringsruimte circa € 145 miljoen aan het artikel zoetwatervoorziening toegevoegd (artikelonderdeel 2.02). Met deze mutatie wordt ervoor gezorgd dat de begrote middelen aansluiten bij de actuele programmering. Om dit mogelijk te maken wordt gebruikt gemaakt van het instrument over- en onderprogrammering (op artikelonderdeel 1.02).

Ramingsbijstelling

Sinds enige jaren wordt er op de artikelen bij Wegen en Vaarwegen met een overprogrammering gewerkt om zeker te stellen dat de beschikbare middelen ook jaarlijks worden uitgeput. Bij deze begroting wordt het gebruik van dit instrument uitgebreid naar het Spoorartikel en het Deltafonds. Over de periode 2016–2020 wordt zo eenmalig € 100 miljoen per jaar vrijgespeeld. Via een kasschuif worden deze middelen in de periode 2021–2025 weer aan de fondsbegrotingen toegevoegd. Het Deltafonds draagt in de periode tot en met 2020 in totaal € 150 miljoen aan deze kasschuif bij. Deze middelen vloeien terug in 2022.

Saldo van mee- en tegenvallers

Dit betreft de verwerking van het saldo mee- en tegenvallers binnen het realisatieprogramma.

---

⁵ Voor meer informatie zie <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/water-en-veiligheid/controleren-en-verbeteren-waterveiligheid>

Toezegging Zandhonger Oosterschelde

Zoals toegezegd door de Minister van IenM tijdens het Bestuurlijk Overleg MIRT (BO MIRT) van 17 november 2014 wordt vanuit 2020 € 6,3 miljoen gefinancierd voor de Zandhonger Oosterschelde (project Roggenplaat).

Artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening	Categorie	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontwerpbegroting 2015																
artikelonderdeel 2.01 Aanleg waterkwaantiteit			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 2.01			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Mijoennota 2016			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 2.01			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontwerpbegroting 2015																
artikelonderdeel 2.02 Overige waterinvest.zoetwatervoorz.			4.258	36.065	21.991	406	0	0	5.478	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
Mutaties Voorjaarsnota 2015			13.551	-5.635	2.488	45.598	0	32.752	17.843	7.312	15.659	19.476	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 2.02			17.809	30.430	24.479	46.004	0	32.752	23.321	9.145	17.492	21.309	1.833	1.833	1.833	1.833
BenO			238	45	132	59	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Prijsbijstelling 2015			0	-4.949	4.947	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Kasschuiven			0													
Programmering Zoetwater- maatregelen			0	895	11.784	19.456	-21.257	30.383	-1.919	3.105	-7.312	-15.659	-19.476			
Saldo van mee- en tegen- vallers			-96													
Mutaties Mijoennota 2016			-4.105	16.863	19.515	-21.255	30.385	-1.919	3.105	-7.312	-15.659	-19.476	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 2.02 BenO			13.704	47.293	43.994	24.749	30.385	30.833	26.426	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
Ontwerpbegroting 2015																
artikelonderdeel 2.03			1.991	1.721	1.720	1.720	1.721	1.721	0	0	0	0	0	0	0	0
Studiekosten			290	415	465	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015																
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 2.03			2.281	2.136	2.185	1.720	1.721	1.721	0	0	0	0	0	0	0	0
Studiekosten			0	183	174	50	-135	-136	-136							
Kasschuiven			-149													
MIRT-onderzoeken			34	174	50	-135	-136	-136	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Mijoennota 2016																
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 2.03			2.315	2.310	2.235	1.585	1.585	1.585	0	0	0	0	0	0	0	0
Studiekosten																
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2015 Inv. in zoetwatervoorziening			6.249	37.786	23.711	2.126	1.721	1.721	5.478	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
Totaal uitgaven stand eerste supplettoire wet 2015 Inv. in zoetwatervoorziening			20.090	32.566	26.664	47.724	1.721	34.473	23.321	9.145	17.492	21.309	1.833	1.833	1.833	1.833

Artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening	Categorie	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2016 Inv. in zoetwatervoorziening			16.019	49.603	46.229	26.334	31.970	32.418	26.426	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 2.09 Ontv. Inv. Waterkwaant. en zoetwater- voorz.			4.000 - 849	4.907 0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015 Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 2.09			3.151 48 48	4.907 - 48 - 48	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten Kasschuiven Mutaties Miljoenennota 2016 Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 2.09		0	3.199	4.859	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten			3.199	4.859	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontwerpbegroting 2015															
artikelonderdeel 3.01 Watermanagement		7.734	6.964	6.962	6.962	6.962	6.962	6.962	6.962	6.962	6.987	6.987	6.987	7.183	6.790
Mutaties Voorjaarsnota 2015		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 3.01															
Watermanagement		7.734	6.964	6.962	6.962	6.962	6.962	6.962	6.962	6.962	6.987	6.987	6.987	7.183	6.790
Index 2015	381	30	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	28	26
Mutaties Miljoenennota 2016		30	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	28	26
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 3.01 Watermanagement		7.764	6.991	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	7.014	7.014	7.014	7.211	6.816
Ontwerpbegroting 2015															
artikelonderdeel 3.02 Beheer, onderhoud en vervanging		182.287	201.865	139.780	129.592	113.184	80.258	119.828	186.311	226.370	292.352	309.711	232.298	227.209	224.760
Mutaties Voorjaarsnota 2015		-22.732	-7.725	4.686	28.138	19.800	26.448	1.777	-2.000	-2.000	-54.000	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 3.02															
Beheer, onderhoud vervanging		159.555	194.140	144.466	157.730	132.984	106.706	121.605	184.311	224.370	238.352	307.711	230.298	225.209	222.760
Cyber Security	-22.000			-5.800											
Innovatieve zandsuppletties	18.000	85	240	375	1.350	2.700	7.100	3.075	3.075						
Kasschuiven	0	-3.240	3.510	-6.751	-20.051	-3.273	-24.785	8.816	45.774						
Natura 200	9.050	740	1.170	1.270	1.670	1.580	1.580	130	130	130	130	130	130	130	130
Prijsbijstelling 2015	10.018	608	681	536	535	505	322	509	891	813	802	1.186	893	873	864
Saldo van mee- en tegenvallers	-396		-396												
Mutaties Miljoenennota 2016		-1.807	5.205	-10.370	-16.496	1.512	-15.783	12.530	49.870	943	932	-14.884	1.023	1.003	994
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 3.02 Beheer, onderhoud en vervanging		157.748	199.345	134.096	141.234	134.496	90.923	134.135	234.181	225.313	239.284	292.827	231.321	226.212	223.754
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2015 B&O en verv.		190.021	208.829	146.742	136.554	120.146	87.220	126.791	193.274	233.333	299.339	316.698	239.285	234.392	231.550
Totaal uitgaven stand eerste supplettoire wet 2015 B&O en verv.		167.289	201.104	151.428	164.692	139.946	113.668	128.567	191.273	231.332	245.339	314.698	237.285	232.392	229.550
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2016 B&O en verv.		165.512	206.336	141.085	148.223	141.485	97.912	141.124	241.170	232.302	246.298	299.841	238.335	233.423	230.570

Artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging

Cyber Security

Op het artikel Beheer en Onderhoud (artikel 3) zijn middelen voor Cyber security begroot. Een deel was bij OB2015 vanuit de Investeringsruimte overgeboekt. De huidige verwachting is dat Cyber Security uit de oorspronkelijke begrote middelen kan worden gefinancierd. Daarom wordt bij OB2016 voorgesteld om niet voor Cyber security benodigde middelen terug te laten vloeien naar de Investeringsruimte (artikel 5).

Prijsbijstelling 2015

Dit betreft de toevoeging van de aan het Deltafonds uitgekeerde prijsbijstelling 2015 en het op prijspeil 2015 brengen van de projecten en programma's.

Innovatieve zandsuppleties

Bij de huidige uitvoering van de kustsuppleties fluctueren de kosten sterk vanwege de grote afhankelijkheid van de wereldwijde vraag op de baggermarkt en de olieprijsen. Nu sprake is van laagconjunctuur bestaat de kans om de markt uit te dagen kosteneffectieve en duurzame innovaties te ontwikkelen, die het aanbod verruimen. IenM zet daarom een innovatiecompetitie zandsuppleties op, als essentieel onderdeel van een brede inkoopstrategie voor suppleties, waarmee de onafhankelijkheid van één type marktpartij, één techniek en fossiele brandstoffen wordt vergroot. Met dit doel wordt € 18 miljoen uit de investeringsruimte (artikelonderdeel 5.03) naar Beheer en Onderhoud (artikelonderdeel 3.02) overgeboekt en in lijn met de huidige prognose begroot. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de over- en de onderprogrammering dat sinds de 1^e suppletoire wet 2015 op artikelonderdeel 1.02 centraal wordt begroot en verantwoord.

Kasschuiven

Om binnen het Deltafonds tot een sluitende programmering te komen, zijn budgettaire neutrale kasschuiven over de diverse jaren via het aanlegprogramma noodzakelijk.

Natura 2000

Een deel van de reservering voor areaalgroei wordt op artikel 3 ingezet ten behoeve van de actualisatie van de areaalgroei van de Hoofdwatersystemen. De ingezette € 9,1 miljoen wordt tevens in de jaren begroot in lijn met de actuele inzichten inzake de programmering.

Artikel 4 Experimenteren c.f. art. III Deltawet	Categorie	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontwerpbegroting 2015																
artikelonderdeel 4.01			11.463	3.537	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Experimenteerprojecten			- 11.463	- 3.537	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015																
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 4.01			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Exp.projecten			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Miljoenennota 2016			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 4.01			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Exp.projecten			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2015 Exp. cf, art. III Deltawet			11.463	3.537	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal uitgaven stand eerste supplettoire wet 2015 Exp. cf, art. III Deltawet			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2016 Exp. cf, art. III Deltawet			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 4.09			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten exp.artikel			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 4.09			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten exp.art.			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Miljoenennota 2016			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 4.09			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten exp.art.			0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 5.01 Apparaat		176.412	171.332	168.868	175.500	175.266	173.965	176.257	176.186	176.186	176.209	176.209	176.209	176.209	176.233
Mutaties Voorjaarsnota 2015		3.999	7.490	4.990	3.490	2.490	1.990	190	-3.510	-1.010	490	1.490	1.990	1.990	1.990
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 5.01 Apparaat		180.411	178.822	173.858	178.990	177.756	175.955	176.447	172.676	175.176	176.699	177.699	178.199	178.199	178.223
Verdeling Netwerkoverstijgende kosten	346.521	34.220	29.806	26.645	25.557	25.524	25.600	25.599	25.598	25.597	25.597	25.596	25.594	25.593	25.592
Loonbijstelling 2015	7.891	556	548	569	569	569	564	564	564	564	564	564	564	564	564
Omzetting kermatken Rijkswaterstaat	48.600	1.600	3.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000
P-direkt Optimaal Verbinden	-2.392	-184	-184	-184	-184	-184	-184	-184	-184	-184	-184	-184	-184	-184	-184
Prijsbijstelling 2015	1.887	135	132	136	136	136	135	135	135	135	135	135	135	135	135
SAP centralisatiebeheer	-12.500	-500	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
Mutaties Miljoenennota 2016		708	35.825	32.302	30.166	29.078	29.039	29.115	29.114	29.113	29.112	29.111	29.109	29.108	29.107
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 5.01 Apparaat		181.119	214.647	206.160	209.156	206.834	204.994	205.562	201.790	204.289	205.811	206.810	207.308	207.307	207.330
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 5.02 Overige uitgaven		64.932	64.386	63.777	63.776	63.778	63.778	61.965	61.965	61.965	61.940	61.940	61.940	63.632	60.251
Mutaties Voorjaarsnota 2015		860	750	750	750	750	750	375	375	375	375	375	375	375	375
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 5.02 Overige uitgaven		65.792	65.136	64.527	64.526	64.528	64.528	62.340	62.340	62.340	62.315	62.315	62.315	64.007	60.626
Basis ICT	7.800	2.700	5.100	5.100	5.100	5.100	5.100	2.810	2.990	3.014	3.314	3.454	3.450	3.487	3.001
Verdeling Netwerkoverstijgende kosten	39.515	2.803	2.800	2.783	2.801	2.801	2.808	2.810	2.990	3.014	3.314	3.454	3.450	3.487	3.001
Prijsbijstelling 2015	3.348	244	240	238	238	238	238	239	239	239	239	239	239	245	233
Verrekening kosten BOA protocol Staf	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112
Mutaties Miljoenennota 2016		2.832	8.143	3.038	3.021	3.039	3.046	3.049	3.229	3.253	3.553	3.693	3.689	3.732	3.234
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 5.02 Overige uitgaven		68.624	73.279	67.565	67.547	67.192	67.199	65.389	65.569	65.593	65.868	66.008	66.004	67.739	63.860
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 5.03 Investeringsruimte		-24.997	-12.379	-16.305	-13.279	-26.490	-54.227	-25.094	-3.999	-28.475	-149.255	-141.017	-186.617	-184.247	-225.991
Mutaties Voorjaarsnota 2015		-1.241	-1.330	0	-45.598	-16.433	-39.882	-21.488	-7.312	-15.659	-19.476	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 5.03 Investeringsruimte		-26.238	-13.709	-16.305	-58.877	-10.057	-14.345	-3.606	-3.313	-12.816	-129.779	-141.017	-186.617	-184.247	-225.991
A27 Houten-Hooipolder: Beleidslijn															
Grote Rivieren	-4.000														
Afspraken zesde VGR van het HWBP-2	50.000							50.000			5.800	16.200			
Cyber Security	22.000														
Ecologische toplaag steenbestorting															
Oosterschelde	-3.250														
Eenvoudig Beter	-4.009														
GDI	-5.752														
INDEX 2015	21.271	1.241	1.639	1.764	883	787	1.139	1.454	1.528	1.874	1.885	1.501	1.794	1.844	1.938
Innovatieve zandsuppletties	-18.000														
Inpassen miniregel 2015 en 2017 ev	0	24.997	16.305	13.279	-10.057	-8.045	-3.745	-3.606	-3.745	-12.816	-9.573	-7.782	-7.784	8.827	
Kasschuiven	7	-2.529	-39	1.236	3.117	3.213	2.861	2.546	-11.128	2.126	16.899	2.499	2.206	-44.393	21.393
Leegboeken restant artikel 18.12	538														
Nieuwe normering en motie Spaargaren	-11.400														

Artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Omzetting niet-kerntaken in kerntaken	- 48.600		- 1.600	- 3.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000	- 4.000
Rijkswaterstaat															
Ontvangstenmeevallers waterveiligheidsprojecten	1.285	1.285							7.058						
Saldo van mee- en tegenvallers	54.296	1.244	396	45.598											
Toezegging Zandhonger Oosterschelde WTI	- 6.300						- 6.300								
	- 1.300		- 1.300												
Mutaties Mijoennota 2016	26.238	- 4.154	16.305	58.877	- 10.057	- 14.345	- 3.606	28.313	- 12.816	- 6.989	8.418	- 7.784	- 51.483	19.869	
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 5.03 Investeringsruimte	0	- 17.863	0	0	0	0	0	25.000	0	122.790	149.435	178.833	132.764	245.860	
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 5.04 Saldo van de afgesloten rekeningen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 5.04 Saldo van de afgesloten rekeningen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Mijoennota 2016	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 5.04 Saldo van de afgesloten rekeningen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2015 Netwerkgeb.kosten en ov.uitg.	216.347	223.339	216.340	225.997	265.534	291.970	263.316	242.150	266.626	387.404	379.166	424.766	424.088	462.475	
Totaal uitgaven stand eerste supplettoire wet 2015 Netwerkgeb.kosten en ov.uitg.	219.965	230.249	222.080	184.639	251.966	254.453	242.393	231.703	250.332	368.793	381.031	427.131	426.453	464.840	
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2016 Netwerkgeb.kosten en ov.uitg.	249.743	270.063	273.725	276.703	274.026	272.193	270.951	292.359	269.882	394.469	422.253	452.145	407.810	517.050	
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 5.09 Ontv.Netwerkgeb.kosten en ov.ontv.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 5.09 Ontv.Netwerkgeb.kosten en ov.ontv.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Mijoennota 2016	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 5.09 Ontv.Netwerkgeb.kosten en ov.ontv.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 5.10 Saldo van de afgesloten rekeningen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015	- 37.943	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 5.10 Saldo van de afgesloten rekeningen	- 37.943	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Mutaties Miljoenennota 2016		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2016 artikelon- derdeel 5.10 Saldo van de afgesloten rekeningen		-37.943	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven

A27 Houten-Hooipolder: Beleidslijn Grote Rivieren

Conform de Beleidslijn Grote Rivieren (BGR) worden twee bruggen op het traject A27 Houten-Hooipolder aangepast. Hierdoor is het taakstellend budget met € 20 miljoen verhoogd, waarvan € 16 miljoen is toegevoegd vanuit de Investeringsruimte Hoofdwegennet en € 4 miljoen is toegevoegd vanuit het Deltafonds

Afspraken zesde VGR van het HWBP-2

Zoals aangegeven in de aanbiedingsbrief van de zesde VGR van het HWBP-2 aan de Tweede Kamer wordt in de ontwerpbegroting 2016 het vrijvallende budget van HWBP-2 (€ 150 miljoen) budgettair verwerkt. De middelen die vrijvallen uit het HWBP-2 zijn voor één derde door de waterschappen ingebracht en voor twee derde door het Rijk. In het Afsprakenkader Financiering Nieuwe Waterveiligheidsnormen (18 juni 2014) is daarover opgenomen dat «tot 2028 vrijvallende middelen uit het 2e HWBP naar rato van de bijdrage van Rijk en Waterschappen worden toegevoegd aan het budget voor het HWBP om het investeringsniveau van het HWBP stapsgewijs te verhogen». Aangezien in het Bestuursakkoord Water is afgesproken dat Rijk en waterschappen elk 50% bijdragen aan de waterschapsprojecten van het HWBP, wordt € 100 miljoen toegevoegd aan het budget voor het HWBP (50/50 rijk/waterschappen) en valt € 50 miljoen toe aan de investeringsruimte van het Deltafonds (artikelonderdeel 5.03). Deze € 50 miljoen blijft wel bestemd voor waterveiligheid.

Basis ICT

De beschikbaarheid van het IV-areaal («IV» staat voor «informatievoorziening»), waaronder het landelijke IV-netwerk is een structurele randwaarde voor het functioneren van RWS en de interdepartementale dienstverlening. Het IV-landschap is verouderd, een situatie die zich bij meerdere grote uitvoeringsorganisaties van de Rijksoverheid voordoet. Voor onder meer de vervanging van verouderde netwerkcomponenten wordt budget overgeheveld van artikelonderdeel van het Infrastructuurfonds 18.12 Nader toe te wijzen BenO en Vervanging naar artikel 12 Hoofdwegennet en artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds en artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven van het Deltafonds. Deze middelen worden via het aanlegprogramma van het Deltafonds naar de jaren 2015 en 2016 geschoven.

Cyber Security

Op het artikel Beheer en Onderhoud (artikel 3) zijn middelen voor Cyber security begroot. Een deel was bij OB2015 vanuit de Investeringsruimte overgeboekt. De huidige verwachting is dat Cyber Security uit de oorspronkelijke begrote middelen kan worden gefinancierd. Daarom wordt bij OB2016 voorgesteld om niet voor Cyber security benodigde middelen terug te laten vloeien naar de Investeringsruimte (artikel 5).

Ecologische toplaag steenbestortingen Oosterschelde

De meerkosten om de steenbestortingen in de Oosterschelde van een ecologische toplaag te voorzien bedragen € 3,25 miljoen Dit wordt gedekt uit de Investeringsruimte.

Eenvoudig Beter

Voor de stelselherziening van het omgevingsrecht en de implementatie van de Omgevingswet (uitvoeringsregelgeving) wordt er in 2016 € 4 miljoen vanuit de voeding van het Deltafonds overgeboekt naar diverse (beleids)artikelen op de begroting Hoofdstuk XII. De investeringsruimte op het Deltafonds neemt hierdoor met € 4 miljoen af.

GDI

De afgelopen jaren is de druk op het gebruik van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) sterk toegenomen. Hierdoor zijn er tekorten ontstaan in de financiering. Om deze problematiek van een oplossing te voorzien is in 2014 de Nationaal Commissaris Digitale Overheid (NCDO) benoemd. Onder regie van de NCDO is onder andere besloten tot interdepartementale versleuteling van de tekorten op de bestaande voorzieningen binnen de GDI. Conform dat besluit heeft lenM bij eerste suppletoire begroting 2015 middelen overgeboekt naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vanuit de begroting Hoofdstuk XII. Voor de verrekening binnen lenM wordt in totaal € 5,8 miljoen vanuit de voeding van het Deltafonds overgeboekt naar artikel 99 Nominaal en Onvoorzien op de begroting Hoofdstuk XII. De beschikbare investeringsruimte op het Deltafonds neemt hierdoor met € 5,8 miljoen af.

Prijsbijstelling 2015

Dit betreft de toevoeging van de aan het Deltafonds uitgekeerde prijsbijstelling 2015 en het op prijspeil 2015 brengen van de projecten en programma's

Innovatieve zandsuppleties

Bij de huidige uitvoering van de kustsuppleties fluctueren de kosten sterk vanwege de grote afhankelijkheid van de wereldwijde vraag op de baggermarkt en de olieprijzen. Nu sprake is van laagconjunctuur bestaat de kans om de markt uit te dagen kosteneffectieve en duurzame innovaties te ontwikkelen, die het aanbod verruimen. lenM zet daarom een innovatiecompetitie zandsuppleties op, als essentieel onderdeel van een brede inkoopstrategie voor suppleties, waarmee de onafhankelijkheid van één type marktpartij, één techniek en fossiele brandstoffen wordt vergroot. Met dit doel wordt € 18 miljoen uit de investeringsruimte (artikelonderdeel 5.03) naar Beheer en Onderhoud (artikelonderdeel 3.02) overgeboekt en in lijn met de huidige prognose begroot. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de over- en de onderprogrammering dat sinds de 1e suppletoire wet 2015 op artikelonderdeel 1.02 centraal wordt begroot en verantwoord.

Inpassen minregel 2015 en 2017 e.v.

De minregels in 2015 en 2017 en verder op de investeringsruimte van het Deltafonds (artikelonderdeel 5.03), als gevolg van de (gedeeltelijk) ingehouden prijsbijstelling 2013 en 2014, worden met een kasschuif via het aanlegprogramma (artikelonderdeel 1.02) ingepast.

Kasschuiven

Om binnen het Deltafonds tot een sluitende programmering te komen, zijn budgettair neutrale kasschuiven over de diverse jaren via het aanlegprogramma noodzakelijk.

Loonbijstelling 2015

Dit betreft de verwerking van de loonbijstelling 2015.

Nieuwe normering en motie Spaargaren

Vanaf de investeringsruimte (artikelonderdeel 5.03) wordt een bedrag van € 11,4 miljoen ingezet voor de implementatie van de nieuwe normering waterveiligheid. De opgave richt zich op de implementatie van de nieuwe normering voor waterveiligheid (€ 10,6 miljoen) en de motie Spaargaren (€ 0,8 miljoen).⁶

Saldo van mee- en tegenvallers

Dit betreft de verwerking van het saldo mee- en tegenvallers binnen het realisatieprogramma.

Toezegging Zandhonger Oosterschelde

Op basis van toezegging van de Minister van IenM in het BO MIRT wordt vanuit 2020 € 6,3 miljoen gefinancierd voor de Zandhonger Oosterschelde (project Roggenplaat).

Omzetting kerntaken

Uit analyse van Rijkswaterstaat is gebleken dat een beperkte bijstelling nodig is in de verdeling van taken die nu door de markt worden uitgevoerd en taken die door RWS met eigen personeel worden uitgevoerd. De complexiteit van aanleg- en onderhoudsprojecten neemt steeds verder toe. Dit komt onder meer door een meer integrale gebiedsontwikkeling, toename van de ICT-toepassingen in de infrastructuur en een groeiende renovatieopgave. De vraag naar specifieke kennis en ervaring op deze terreinen neemt de komende jaren verder toe. Zonder ingrijpen leidt dit tot een groeiende behoefte aan relatief dure inhuurcontracten en een te grote afhankelijkheid van de markt. Om haar rol als deskundig opdrachtgever richting de bouwbedrijven te kunnen blijven spelen, en bovenstaande ontwikkelingen het hoofd te bieden, wil RWS meer deskundig eigen personeel in dienst nemen. Het gaat dan om extra capaciteit ten behoeve van techniek, inkoop, projectbeheersing en inspecties ten behoeve van instandhoudingsadviezen van RWS objecten. Hiervoor wordt er budget overgeheveld vanuit de investeringsruimte (5.03) naar artikelonderdeel apparaatskosten RWS (5.01).

WTI

Eind 2014 heeft de Tweede Kamer ingestemd met de Deltabeslissingen, waaronder de nieuwe normering. Deze nieuwe normering moet in de komende jaren worden geïmplementeerd. Dit betreft met name het opstellen van het wettelijk toetsinstrumentarium/WTI ten behoeve van de vierde toetsronde in 2017 en de vijfde toetsronde in 2023 en de implementatie van de nieuwe normering (risico benadering). Deze mutatie is sterk gerelateerd aan de mutatie «Nieuwe normering en motie Spaargaren».

---

⁶ Voor meer informatie zie <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/water-en-veiligheid/controleren-en-verbeteren-waterveiligheid>.

Artikel 6 Bijdragen andere begrotingen Rijk	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontwerpbegroting 2015 art.ond.6.09 Ten laste van begroting lenM															
Mutaties Voorjaarsnota 2015		1.124.584	1.064.247	971.113	883.565	836.177	815.254	1.169.079	910.697	916.652	1.009.497	1.007.723	1.004.175	997.064	965.649
Stand eerste supplettoire wet 2015 art.ond.6.09 Ten laste van begroting lenM		- 74.609	770	770	740	75.365	365	365	365	365	365	365	365	365	365
A27 Houten-Hooipolder: Beleidslijn Grote Rivieren		1.049.975	1.065.017	971.883	884.305	911.542	815.619	1.169.444	911.062	917.017	1.009.862	1.009.088	1.004.540	997.429	966.014
Basis ICT	- 4.000													- 4.000	
Bijdrage Deltaprogramma MIRT Waterveiligheid	7.800													1.047	6.753
Eenvoudig Beier	- 4.009		- 4.009												
GDI	- 5.752		- 908	- 657	- 540	- 389	- 362	- 362	- 362	- 362	- 362	- 362	- 362	- 362	- 362
Kasschuif Bodemsanering/DF	0		- 46.752	10.752	12.000	12.000	12.000								
Verdeling Netwerkoversijgende kosten	386.036		37.023	32.606	29.428	28.358	28.332	28.410	28.589	28.612	28.911	29.050	29.044	29.060	28.993
Leegboeken restant artikel 18.12	538														538
Loonbijstelling 2015	7.891	573	556	548	569	569	564	564	564	564	564	564	564	564	564
P-direkt Optimaal Verbinden			- 184	- 184	- 184	- 184	- 184	- 184	- 184	- 184	- 184	- 184	- 184	- 184	- 184
Prijisjstelling 2015	49.589	4.766	4.409	3.977	3.545	3.364	3.281	3.281	3.281	3.281	3.281	3.281	3.281	3.281	3.281
Ramingsbijstelling	0		- 35.000	- 115.000					150.000						
SAP centralisatiebeheer			- 500	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000	- 1.000
Mutaties Miljoennota 2016		5.339	- 45.965	- 68.958	43.818	42.768	42.631	30.709	180.888	30.911	31.210	31.349	31.343	28.425	38.183
Stand ontwerpbegroting 2016 art.ond.6.09 Ten laste van begroting lenM		1.055.314	1.019.652	902.925	928.123	954.310	858.250	1.200.153	1.091.950	947.928	1.040.072	1.039.437	1.035.883	1.025.854	1.004.197
Totaal ontvangsten stand ontwerpbegroting 2015 Bijdr. andere begr. Rijk		1.124.584	1.064.247	971.113	883.565	836.177	815.254	1.169.079	910.697	916.652	1.009.497	1.007.723	1.004.175	997.064	965.649
Totaal ontvangsten stand eerste supplettoire wet 2015 Bijdr. andere begr. Rijk		1.049.975	1.065.017	971.883	884.305	911.542	815.619	1.169.444	911.062	917.017	1.009.862	1.009.088	1.004.540	997.429	966.014
Totaal ontvangsten stand ontwerpbegroting 2016 Bijdr. andere begr. Rijk		1.055.314	1.019.652	902.925	928.123	954.310	858.250	1.200.153	1.091.950	947.928	1.040.072	1.039.437	1.035.883	1.025.854	1.004.197

Artikel 6 Bijdragen andere begrotingen Rijk

A27 Houten-Hooipolder: Beleidslijn Grote Rivieren

Conform de Beleidslijn Grote Rivieren (BGR) worden twee bruggen op het traject A27 Houten-Hooipolder aangepast. Hierdoor is het taakstellend budget met € 20 miljoen verhoogd, waarvan € 16 miljoen is toegevoegd vanuit de Investeringsruimte Hoofdwegennet en € 4 miljoen is toegevoegd vanuit het Deltafonds.

Basis ICT

De beschikbaarheid van het IV-areaal, waaronder het landelijke IV netwerk is een structurele randvoorwaarde voor het functioneren van RWS en de interdepartementale dienstverlening («IV» staat voor «informatievoorziening»). Het IV-landschap is verouderd, een situatie die zich bij meerdere grote uitvoeringsorganisaties van de Rijksoverheid voordoet. Dit betreft een bijdrage ten behoeve van onder meer de vervanging van verouderde netwerkcomponenten.

Bijdrage Deltaprogramma MIRT Waterveiligheid

Vanuit de programmabegroting HXII wordt een bijdrage geleverd aan het Deltaprogramma MIRT Waterveiligheid, voor het uitvoeren van de systeemstudie IJsselmeer.

Eenvoudig Beter

Voor de stelselherziening van het omgevingsrecht en de implementatie van de Omgevingswet (uitvoeringsregelgeving) wordt er in 2016 € 16 miljoen vanuit de voeding van het Deltafonds overgeboekt naar diverse (beleids)artikelen op de begroting Hoofdstuk XII. De investeringsruimte op het Deltafonds neemt hierdoor met € 16 miljoen af.

GDI

De afgelopen jaren is de druk op het gebruik van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) sterk toegenomen. Hierdoor zijn er tekorten ontstaan in de financiering. Om deze problematiek van een oplossing te voorzien is in 2014 de Nationaal Commissaris Digitale Overheid (NCDO) benoemd. Onder regie van de NCDO is onder andere besloten tot interdepartementale versleuteling van de tekorten op de bestaande voorzieningen binnen de GDI. Conform dat besluit heeft lenM bij eerste suppletore begroting 2015 middelen overgeboekt naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vanuit de begroting Hoofdstuk XII. Voor de verrekening binnen lenM wordt in totaal € 5,8 miljoen vanuit de voeding van het Deltafonds overgeboekt naar artikel 99 Nominaal en Onvoorzien op de begroting Hoofdstuk XII. De beschikbare investeringsruimte op het Deltafonds neemt hierdoor met € 5,8 miljoen af.

Prijsbijstelling 2015

Dit betreft de toevoeging van de aan het Deltafonds uitgekeerde prijsbijstelling 2015 en het op prijspeil 2015 brengen van de projecten en programma's.

Kasschuif Bodemsanering/DF

Op artikel 13.04 Ruimtegebruik bodem van Hoofdstuk XII worden de bijdragen aan medeoverheden voor het Meerjarenprogramma bodem verantwoord. In het convenant «Bodem en Ondergrond» van 17 maart 2015 zijn de afspraken over de decentralisatie van die middelen naar het Gemeente- en Provinciefonds voor de periode 2016–2020 vastgelegd. Bij

ontwerpbegroting 2015 is besloten om in het jaar 2016 € 60 miljoen in mindering te brengen op deze reeks ten behoeve van het rijksbrede beeld. Om te voorkomen dat de uitvoering van het bodemsaneringsbeleid in 2016 hierdoor wordt bemoeilijkt, wordt de reeks door middel van een kasschuif aangepast. Deze kasschuif wordt gefaciliteerd door het Deltafonds.

Loonbijstelling 2015

Dit betreft de verwerking van de loonbijstelling 2015.

Ramingsbijstelling

Sinds enige jaren wordt er op de artikelen bij Wegen en Vaarwegen met een overprogrammering gewerkt om zeker te stellen dat de beschikbare middelen ook jaarlijks worden uitgeput. Bij deze begroting wordt het gebruik van dit instrument uitgebreid naar het Spoorartikel en het Deltafonds. Over de periode 2016–2020 wordt zo eenmalig € 100 miljoen per jaar vrijgespeeld. Via een kasschuif worden deze middelen in de periode 2021–2025 weer aan de fondsbegrotingen toegevoegd. Het Deltafonds draagt in de periode tot en met 2020 in totaal € 150 miljoen aan deze kasschuif bij. Deze middelen vloeien terug in 2022.

Artikel 7 investeren in waterkwaliteit	Totaal mutatie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water		38.827	42.464	38.140	40.057	53.001	81.861	47.861	47.861	47.861	43.861	43.861	43.861	43.861	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015		1.000	-20.332	-12.500	-3.017	283	-2.117	34.783	-717	-717	3.283	3.283	3.283	-6.515	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water		39.827	22.132	25.640	37.040	53.284	79.744	82.644	47.144	47.144	47.144	47.144	47.144	37.346	0
Prijsbijstelling 2015	2.354	153	85	98	142	205	306	317	181	181	181	181	181	143	0
Mutaties Miljoenennota 2016 Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water		39.980	22.217	25.738	37.182	53.489	80.050	82.961	47.325	47.325	47.325	47.325	47.325	37.489	0
Ontwerpbegroting 2015 artikelonderdeel 7.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid		7.943	2.122	3.264	764	764	20.809	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Voorjaarsnota 2015		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stand eerste supplettoire wet 2015 artikelonderdeel 7.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid		7.943	2.122	3.264	764	764	20.809	0	0	0	0	0	0	0	0
Prijsbijstelling 2015	136	30	8	12	3	3	80	0	0	0	0	0	0	0	0
Mutaties Miljoenennota 2016 Stand ontwerpbegroting 2016 artikelonderdeel 7.02 Overige aanlegprojecten Waterveiligheid		7.973	2.130	3.276	767	767	20.889	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2015 investeren in waterkwaliteit		46.770	44.586	41.404	40.821	53.765	102.670	47.861	47.861	47.861	43.861	43.861	43.861	43.861	0
Totaal uitgaven stand eerste supplettoire wet 2015 investeren in waterkwaliteit		47.770	24.254	28.904	37.804	54.048	100.553	82.644	47.144	47.144	47.144	47.144	47.144	37.346	0
Totaal uitgaven stand ontwerpbegroting 2016 investeren in waterkwaliteit		47.953	24.347	29.014	37.949	54.256	100.939	82.961	47.325	47.325	47.325	47.325	47.325	37.489	0

Bijlage 3. Overzicht Hoogwaterbeschermingsprogramma

Totaaloverzicht HWPB		Totaal	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2028	2015-2020	2021-2028
Begroting 2016	Artikel	OB2016										
I	Bijdragen /ontvangsten											
I.1	Waterschappen											
		2.957.044	376.041	180.973	185.269	184.976	184.726	184.716	184.681	2.581.003	1.105.341	1.475.662
I.1.a	Bijdrage waterschappen Spoedwet HWPB-2	243.000	243.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-
			239.450									
	6501o0901		239.450									
	6501o0903/02		3.550									
I.1.b	Bijdragen waterschappen Bestuursakkoord Water HWPB-2	2.712.003	131.000	180.973	185.269	184.976	184.726	184.716	184.681	2.581.003	1.105.341	1.475.662
			124.450	170.973	152.320	158.544	114.584	113.045	104.103			
	6501o0901	888.209								763.759	813.569	49.810-
		1.823.795								1.817.245		
	Vereeningsdeel (dijkrekening)	1.486.723	6.550	10.000	32.949	26.433	70.142	71.671	80.578	1.480.547	291.773	572.957
	6501o0903		6.176	9.042	29.000	22.369	57.191	58.413	65.539		241.553	286.478
	NVT	337.072	374	958	3.949	4.064	12.951	13.258	15.039	336.698	50.220	286.478
I.1.c	Overige Bijdragen water- schappen	2.041	2.041	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	6501o0901/02		-							0		0
I.2	Rijk	4.380.932	843.727	176.687	188.482	166.178	220.992	105.334	228.722	3.537.205	1.086.395	2.450.810
I.2.a	Rijksbijdrage oorspronkelijke financiering¹ HWPB-2	1.095.433	711.227	5.786-	151.713	20.298-	34.766	80.882-	42.541	384.206	122.054	262.152
		1.041.883	707.677	5.786-	151.713	20.298-	34.766	80.882-	42.541	334.206	122.054	212.152
	NVT									50.000		50.000
	NVT	53.550	3.550	-	-	-	-	-	-	2.581.003	955.341	
I.2.b	Rijksbijdrage Bestuursakkoord Water HWPB-2	2.712.003	131.000	180.973	35.269	184.976	184.726	184.716	184.681	2.581.003	955.341	
			124.450	170.973	158.544	114.584	113.045	104.103				
	NVT	938.209		2.320						813.759	663.569	150.190
	NVT	1.773.795	6.550	10.000	32.949	26.433	70.142	71.671	80.578	1.767.245	291.773	1.475.472
I	Totaal	7.337.976	1.219.768	357.660	373.751	351.154	405.718	290.050	413.403	6.118.208	2.191.736	3.926.472
			-							0	0	
			-							-	-	

Totaaloverzicht HWBP		Totaal	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2028	2021-2028		
Begroting 2016	Artikel	OB2016											
II	Uitgavenbudget									0	0		
II.1	HWBP-2		3.083.353	1.263.221	185.767	309.741	286.026	215.868	134.750	120.151	1.820.132	1.252.303	567.829
	Budget Groot Project		3.051.242	1.245.655	183.297	307.296	283.601	213.465	132.349	117.750	1.805.587	1.237.758	567.829
II.1.a	- waterschapsprojecten	6501u01	2.807.185	1.199.147	176.081	301.396	266.001	154.565	79.549	87.391	1.608.039	1.064.983	543.056
II.1.b	- rijksprojecten	6501u0101							50.300	28.859	171.679	149.768	21.911
II.1.c	- programmabureau (externe kosten)	6501u0102	198.907	27.228	2.211	898	12.600	54.900	50.300	28.859	171.679	149.768	21.911
II.2.d	Interne kosten		45.149	14.626	5.005	5.002	4.000	4.000	2.500	1.500	25.869	23.007	2.862
			32.111	14.995	2.470	2.445	2.403	2.401	2.401	2.401	14.545	14.545	-
II.2	HWBP (inclusief projectgebonden aandeel)		4.254.623	63.379	58.279	82.090	77.167	72.597	181.457	173.349	4.191.244	644.939	3.546.305
	Deltafonds		3.895.051	61.505	55.821	76.641	71.603	58.146	166.699	156.810	3.833.546	585.719	3.247.827
II.2.a	- waterschapsprojecten (dijkrekening)	6501u02	2.796.793	33.349	25.103	60.403	21.217	28.448	75.988	39.005	2.763.444	250.163	2.513.281
II.2.b	- rijksprojecten	6501u0202	927.068	-	19.790	5.412	40.498	20.926	80.449	107.543	927.068	274.618	652.450
II.2.c	- programmabureau (externe kosten) en innovatie	6501u0202	171.190	28.156	10.928	10.826	9.888	8.772	10.262	10.262	143.034	60.938	82.096
II.2.d	Interne kosten		22.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	21.000	9.000	12.000
II.2.e	Projectgebonden Aandeel (10%)	NVT	337.072	374	958	3.949	4.064	12.951	13.258	15.039	336.698	50.220	286.478
II	Totaal uitgaven		7.337.976	1.326.600	244.046	391.831	363.193	288.465	316.207	293.500	6.011.376	1.897.242	4.114.134
III	Kasschuiven												
	HWBP-2		26.438-	-	-150.393	-	-10.763	-48.066	-10.458	-130.596	-91.591	-346.888	255.297
	HWBP		26.438	41.679	36.779	14.692	22.802	-69.187	36.615	10.693	-15.241	52.394	-67.635

Totaaloverzicht HWBP	Totaal	t/m 2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2028	2015-2020	2021-2028	
Begroting 2016	Artikel	OE2016										
III	Totaal kasschuiven	-	106.832	- 113.614	18.080	12.039	- 117.253	26.157	- 119.903	- 106.832	- 294.494	187.662

¹ De totale rijksbijdrage is verminderd met € 50 miljoen in verband met de lagere kosten HWBP-2 ad 150 miljoen, waarvan conform de afspraken in WAK, maximaal 100 miljoen ingezet kan worden op het HWBP. Deze 50 miljoen is toegevoegd aan de investeringsruimte van het Deltafonds (artikel 5.03).

Toelichting bij het extracomptabele overzicht voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma

Conform het wetsvoorstel doelmatigheid en bekostiging Hoogwaterbescherming wordt in de jaarlijkse begroting en verantwoording van het Deltafonds een extra-comptabel overzicht opgenomen waarin inzichtelijk wordt gemaakt hoe de bijdragen van het Rijk en waterschappen zich verhouden tot de uitgaven van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Voor een nadere toelichting op de bekostigingssystematiek van het Hoogwaterbeschermingsprogramma wordt verwezen naar de memorie van toelichting van het voornoemde wetsvoorstel. Het extracomptabele overzicht is als volgt opgebouwd:

I. De ontvangsten en bijdragen van de waterschappen respectievelijk het Rijk.

1. De bijdrage van de waterschappen bestaat uit de volgende drie elementen.
  - a) De jaarlijkse bijdragen van de waterschappen in de periode 2011–2013 aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma die voortvloeien uit de Spoedwet (€ 100 miljoen waarvan € 81 miljoen voor het HWBP en € 19 miljoen ter bestrijding van muskusratten).
  - b) De bijdragen die voortvloeien uit het Bestuursakkoord Water: totaal € 131 miljoen in 2014 en jaarlijks € 181 miljoen vanaf 2015. Vanaf 2016 worden deze bedragen geïndexeerd op basis van de IBOI, zoals gehanteerd door het Ministerie van Financiën. De bijdragen van de waterschappen bestaan uit een projectgebonden aandeel voor het HWBP dat door de betreffende beheerder direct wordt betaald en een solidariteitsdeel dat via het Deltafonds wordt verevend. Het projectgebonden aandeel bedraagt 10% van de (bruto) begrote uitgaven voor waterschapsprojecten binnen het HWBP.
  - c) Incidentele ontvangsten bijvoorbeeld in het kader van de eindafrekening van projecten.
2. De bijdrage van het Rijk bestaat uit de volgende drie elementen:
  - a) De bijdrage van het Rijk zoals vastgelegd in de bijlage van het Bestuursakkoord Water (nadere toelichting op het onderdeel «Financiering van een beheersbaar programma voor de waterkeringen» van het Bestuursakkoord Water), uitgaande van het toen beschikbare budget binnen de Rijksbegroting voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma.
  - b) De bijdragen die voortvloeien uit het Bestuursakkoord Water: € 131 miljoen in 2014 en € 181 miljoen vanaf 2015. Vanaf 2016 worden deze bedragen geïndexeerd op basis van de IBOI, zoals gehanteerd door het Ministerie van Financiën.
  - c) De bijdrage van het Rijk aan de maatregelen voor Rijkskeringen.

II. De uitgaven voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma en het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma

De uitgaven ten behoeve van hoogwaterbeschermingsmaatregelen bestaan uit:

- a) Waterschapsprojecten: de subsidies (100 respectievelijk 90% van de kosten van een sober en doelmatig ontwerp) voor versterkingen van primaire keringen in beheer van de waterschappen.
- b) Rijksprojecten: de kosten van versterkingen van primaire keringen in beheer van het Rijk. Deze uitgaven komen voor wat betreft het HWBP volledig ten laste van het Rijk.

- c) Programmabureau: de kosten van het programmabureau en innovaties waaronder de projectoverstijgende verkenningen.
- d) Het projectgebonden aandeel: wordt door de betreffende beheerder zelf direct betaald.
- e) De interne kosten hebben betrekking op de kosten van de inzet van Rijkswaterstaat-medewerkers binnen de programmabureau's en maken voor de bekostigingssystematiek geen deel uit van de programmabudgetten. Deze kosten vallen onder de 50/50 verdeling en zijn daarom afzonderlijk weergegeven.

De uitgaven die vallen onder a) en c) worden door Rijk en waterschappen voor ieder de helft bekostigd.

III. De kasschuiven die voortvloeien uit de verschillen tussen de geraamde en begrote uitgaven.

De ontvangsten van de waterschappen vormen een deel van de uitgaven voor het HWBP. Het andere deel wordt bekostigd door het Rijk. De uitgaven van het HWBP in de begroting wordt in een bepaald uitgaventempo geraamd. Deze kasplanning komt tot stand op basis van de plannings van de diverse projecten, ingediend door de waterschappen (en RWS). Indien de daadwerkelijke uitgaven afwijken van de geraamde uitgaven of plannings van projecten wijzigen worden de uitgavenbudgetten aangepast door middel van kasschuiven binnen de kaders van de lenM-begroting.

Bijlage 4. Instandhouding

In deze bijlage wordt, in aanvulling op eerdere bijlagen met betrekking tot het beheer en onderhoud en vervanging, een toelichting gegeven over de werking van de instandhouding van de netwerken die onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu vallen. In deze bijlage betreft dit – in tegenstelling tot de eerdere bijlagen in de begrotingen 2012/2015 – naast het Hoofdwatersysteem, het Hoofdwegennet en het Hoofdvaarwegennet, ook het Hoofdspoorwegennet. Allereerst wordt de instandhoudingsfilosofie geschetst. Vervolgens is een budgettaire overzicht opgenomen waarna een aantal onderwerpen verder wordt uitgediept:

- De implementatie van de versobering- en efficiency maatregelen bij RWS.
- De budgettaire druk bij BOV spoor.
- De toekomstige vervangingsopgave voor de netwerken.

1. In stand houden Rijksinfrastructuur door goed beheer en onderhoud

De Nederlandse infrastructuurnetwerken behoren tot de beste én meest intensief gebruikte netwerken ter wereld. Een goede instandhouding van deze netwerken is een randvoorwaarde voor de veiligheid en de bereikbaarheid van Nederland. Om dit zo te houden borgen IenM en de uitvoeringsorganisaties Rijkswaterstaat (RWS) en ProRail systematisch de instandhouding van de netwerken over de gehele levenscyclus.

Instandhouding

Onder instandhouding vallen alle activiteiten op het vlak van beheer en onderhoud en vervanging en renovatie van de bestaande infrastructuur. Bij Spoor wordt hiervoor de afkorting BOV gehanteerd. Bij de RWS netwerken wordt onderscheiden gemaakt tussen respectievelijk BenO en VenR. Tot het domein van het beheer behoren activiteiten die gericht zijn op het reguleren van het gebruik: verkeersleiding en capaciteitsmanagement, verkeersmanagement en watermanagement. Onderhoud betreft de activiteiten die erop zijn gericht de beoogde (ontwerp)levensduur van de infrastructuur te realiseren. Vervanging is het begin van een nieuwe levenscyclus van een nieuw object, terwijl renovatie zich erop richt de levensduur van het bestaande object te verlengen. Dit speelt vooral bij grotere kunstwerken (tunnels, sluizen). Het gaat expliciet niet om activiteiten die gericht zijn op aanleg van nieuwe of uitbreiding van bestaande infrastructuur.

Prestatiesturing

Bij de instandhouding van de netwerken staan de prestaties die deze netwerken moeten leveren centraal. IenM stuurt voor alle modaliteiten op de prestaties van het netwerk. Het zijn immers deze prestaties die de gebruikers direct raken. Over de te leveren prestaties zoals ten aanzien van beschikbaarheid, betrouwbaarheid, duurzaamheid en veiligheid van de infrastructuur worden afspraken gemaakt met RWS en ProRail. Met RWS wordt een Service Level Agreement met een looptijd van 4 jaar afgesproken. De prestatieafspraken met ProRail zijn opgenomen in de 10-jarige beheerconcessie en de jaarlijkse beheerplannen. De prestaties zijn vastgelegd in prestatie-indicatoren. Deze leggen de verbinding tussen de sturing van en verantwoording over de gewenste prestaties. De besluitvorming over vervanging en renovatie bij RWS gebeurt per project (projectsturing), uiteraard met meewegen van de effecten op de netwerk-

prestaties en met het oog op de daaruit voortvloeiende beheer- en onderhoudslasten.

Met de uitvoeringsorganisaties worden afspraken gemaakt over de gewenste prestaties en hiervoor worden de benodigde middelen beschikbaar gesteld. De uitvoeringsorganisaties RWS en ProRail zijn verantwoordelijk voor de daarbij horende onderhoudsstrategie en het moment en de wijze van vervanging en renovatie. Hiertoe wordt door RWS en ProRail de programmering geoptimaliseerd in een afweging tussen prestatie en doelmatigheid. Dit is een afweging tussen de directe kosten van de verschillende manieren en momenten van onderhoud en de (maatschappelijke gevolgen door) invloed op de netwerkprestatie.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de afspraken die met RWS en ProRail gemaakt zijn over de te realiseren prestaties.

Prestatiegebied	Prestatie-indicator	Streefwaarde
<i>Hoofdwegennet</i>		
Beschikbaarheid	Technische beschikbaarheid van de weg	90,0%
Beschikbaarheid	Files a.g.v. werken aan de weg	10%
Veiligheid	Voldoen aan norm voor verhardingen (stroefheid en spoorvorming) en gladheidbestrijding	98%
Informatievoorziening	Beschikbaarheid data voor derden	89%
	Actualiteit dat voor derden	95%
<i>Hoofdvaarwegennet</i>		
Beschikbaarheid	Geplande stremmingen	0,8%
Beschikbaarheid	Technische beschikbaarheid van de vaarweg	99%
Betrouwbaarheid	Ongeplande stremmingen van de vaarweg	0,2%
Veiligheid	Vaarwegmarkering op orde	95%
Informatievoorziening	Melding stremmingen	97%
<i>Hoofdwatersysteem</i>		
Beschikbaarheid	Beschikbaarheid stormvloedkeringen	100%
Beschikbaarheid	Beschikbaarheid: streefpeilen	90%
Betrouwbaarheid	Handhaving kustlijn	90%
Betrouwbaarheid	Betrouwbaarheid: informatievoorziening	95%

Prestatiegebied	Prestatie-indicator	Bodem- waarde 2015	Streefwaarde 2019
<i>Hoofdspoorwegnet</i>			
Algemeen	Klantoordeel reizigers- vervoerders	6	7
Algemeen	Klantoordeel goederen- vervoerders	6	6
Betrouwbaarheid	Punctualiteit < 3 min reizigers verkeer totaal	87,0%	90,0%
Betrouwbaarheid	Reizigers-punctualiteit < 5 min HRN (gezamenlijke KPI met NS)	90,0%	92,3%
Betrouwbaarheid	Punctualiteit regionale series (< 3 min)	93,0%	94,0%
Betrouwbaarheid	Punctualiteit < 3 min HSL-producten en ICE	79,5%	82,0%
Betrouwbaarheid	Punctualiteit goederenverkeer	80,0%	82,0%
Betrouwbaarheid	Geleverde treinpaden	97,5%	98,2%
Betrouwbaarheid	Aandachts-trajecten (gezamenlijke KPI met NS)	93,7%	95,6%
Betrouwbaarheid	Aantal beïnvloedbare TAO's (techniek en processen)	5.900	5.200
Betrouwbaarheid	Klanthinder door storingen infra	PM ¹	PM ¹

¹ Sommige indicatoren worden nog doorontwikkeld om blijvend aan te sluiten bij de ontwikkelingen in de sector.

Vanuit de gedachte van prestatiesturing is het in eerste instantie aan de uitvoeringsorganisaties te bezien of financiële afwijkingen kunnen worden opgevangen zonder negatieve consequenties voor de afgesproken prestatieniveaus, ook op de lange termijn. Mocht de uitvoeringsorganisatie tegenvallers niet binnen de prestatieafspraken op kunnen vangen, dan wordt dit gemeld en – indien noodzakelijk – betrokken bij de begrotingsvoorbereiding.

De instandhouding krijgt reeds bij de besluitvorming voor nieuwe aanleg aandacht door de onderhoudskosten over de hele levenscyclus in beeld te brengen (LCC) en derhalve niet alleen de kosten voor aanleg, maar ook de kosten voor onderhoud in de besluitvorming mee te wegen. Bij het projectbesluit wordt, naast het bedrag voor aanleg, ook een bedrag voor onderhoud op de begroting gereserveerd. IenM hanteert voor instandhouding een systeem van risico- en prestatiegestuurd beheer van het areaal (assetmanagement). De keuze van het juiste moment van ingrijpen bij het verrichten van onderhoud aan of het vervangen of renoveren van infrastructuur wordt bepaald met het oog op een doelmatige prestatie van het netwerk en met informatie uit een programma van risicogestuurde inspecties. Het moment van onderhoud of de renovatie kent een zekere marge, zodat het mogelijk is verschillende typen werkzaamheden te combineren. Daardoor kan de hinder beperkt blijven en worden kosten voor bijvoorbeeld afsluitingen beperkt.

Deze filosofie sluit aan bij het bredere kader, waarin keuzes tussen instandhouding en aanleg binnen de beschikbare budgettaire ruimte aan de orde zijn. Op deze manier blijft er ruimte om te prioriteren tussen onderdelen van instandhouding en nieuwe aanleg om maximaal doorstroming, veiligheid en duurzaamheid te bevorderen. Daarbij wordt rekening gehouden met de beschikbare capaciteit van de uitvoerders en de markt voor respectievelijk instandhouding en aanleg. Ook dat is een vorm van doelmatigheid, zij het in bredere zin.

Informatievoorziening

Het verbeteren van de informatie over en organisatie van de instandhouding is een continu proces. De komende jaren wordt verder gewerkt aan de versterking van de sturing en het bewerkstelligen van een sober, doelmatig en effectief beheer van de netwerken. Over de aard en de omvang van te verrichten en verrichte werkzaamheden wordt de Kamer apart geïnformeerd. Voor Hoofdwegennet wordt elk trimester de Publieksrapportage Rijkswegennet aangeboden (laatste rapportage: Kamerstukken II, 2014–2015, [34 000 A, nr. 64](#)⁷). Voor Hoofdwatersystemen wordt jaarlijks de rapportage Water in Beeld gezonden (laatste rapportage Kamerstukken II, 2014–2015, [27 625, nr. 338](#)⁸). Het beheerplan en het jaarverslag van ProRail wordt jaarlijks aan de Tweede Kamer aangeboden. Hieronder wordt inzicht gegeven in de omvang van het areaal in beheer bij RWS en ProRail per verantwoording 2014.

Areaal Hoofdwatersysteem	Eenheid	
Kustlijn	km	293
Stormvloedkeringen	aantal	5
Dammen, dijken en duinen, uiterwaarden w.o.:		
– Dijken, dammen en duinen, primaire waterkeringen	km	201
– Niet primaire waterkeringen/duinen	km	596
– Uiterwaarden in beheer Rijk	ha	3.816
Binnenwateren	km ²	3.047
Spui-, uitwateringssluiskolken	stuks	91
Gemaal	stuks	18
Kunstwerken t.b.v. natuur	stuks	30
Stuwcomplex	stuks	10
Hoogwaterkering	stuks	2
Waterreguleringswerken	stuks	70
Sifons / duikers / hevel	stuks	231

Areaal Hoofdwegen	Eenheid		
Rijbaanlengte	Hoofdrijbaan	km	5.801
	Verbindingswegen en op- en afritten	km	1.587
Areaal asfalt	Hoofdrijbaan	km ²	76
	Verbindingswegen en op- en afritten	km ²	13
Groen areaal		km ²	201
Verkeerssignalering op rijbanen	km	2.637	
Verkeerscentrales	stuks	6	
Spits- en plusstroken	km	336	
Viaduct over RW	stuks	1.004	
Viaduct in RW	stuks	1.798	
Brug vast	stuks	699	
Brug Beweegbaar	stuks	55	
Tunnel	stuks	23	
Aquaduct	stuks	12	

⁷ d.d. 16 juni 2015.

⁸ d.d. 19 mei 2015.

Areaal Hoofdvaarwegen		Eenheid	
Vaarwegen:		km	6.975
waarvan binnenvaart		km	3.462
waarvan zeevaart		km	3.513
Schutsluiskolken		stuks	131
Bruggen beweegbaar		stuks	119
Bruggen vast		stuks	197
Afmeervoorziening		stuks	9.057

Areaal Spoorwegen		Eenheid	
Netlengte in exploitatie	Totaal	km	3.057
	Waarvan enkelsporig	km	950
	Waarvan meersporig	km	2.107
	Netlengte geëlektrificeerd	km	2.167
Totale spoorlengte		km	7.030
Wissels		stuks	7.151
Overwegen	Totaal	stuks	2.612
	Waarvan beveiligd	stuks	1.595
Seinen		stuks	11.944
Stations		stuks	403
Bruggen (beweegbaar)		stuks	56
Tunnels		stuks	15

2. Budgettaire aspecten

Onderstaand zijn integraal en per netwerk de budgetten tot en met 2028 gepresenteerd. Hiermee zijn de beschikbare budgetten voor Instandhouding in een overzicht samengebracht. In de tabel is te zien dat tot en met 2028 circa € 31 miljard beschikbaar is voor de Instandhouding van de netwerken. De tabel is uitgesplitst naar de budgetten voor het verkeers- en watermanagement, het beheer en onderhoud en vervanging en renovatie. Tot slot zijn ook de nog niet aan de uitvoeringsorganisaties toegewezen gereserveerde middelen voor BOV opgenomen. Dit zijn onder andere middelen voor nieuwe aanlegprojecten waarbij gelijktijdig bij de investeringsbeslissing een reservering voor BenO (RWS) tot en met 2028 (einde looptijd IF/DF) is getroffen. Voor spoorwegen is deze reservering nog binnen de aanlegprojecten PHS en OV SAAL opgenomen.

Ten aanzien van de noodzakelijke maatregelen voor instandhouding en de daaruit voortvloeiende budgetbehoefte geldt het volgende. Voor de maatregelen waarvan is afgewogen dat deze noodzakelijk zijn voor het te leveren prestatieniveau wordt meerjarig een budget gereserveerd dat adequaat is om het beoogde niveau van veiligheid, doorstroming en duurzaamheid te realiseren. Ten aanzien van de risico's die zich kunnen voordoen wordt de volgende lijn gehanteerd.

Indien er sprake is van een grote waarschijnlijkheid van optreden, of van een ernstig gevolg voor het gewenste prestatieniveau veiligheid en doorstroming bij optreden, worden deze risico's in besluitvorming gebracht en bij noodzaak afgedekt met een budgetreservering, zoals dit onder meer is gedaan voor vervangingen en renovaties. Op het moment dat een dergelijk risico voldoende uitgehard is, wordt de reservering toegevoegd aan het instandhoudingsbudget, een voorbeeld hiervan is hoe is omgegaan met de arealgroei, die is ontstaan als gevolg van de projecten die de afgelopen jaren zijn opgeleverd. Dit betekent dat niet alle risico's die worden onderkend op voorhand volledig financieel worden afgedekt. Dit wordt mede gedaan om ervoor te zorgen dat er prikkels

blijven om slimme, vernieuwende maatregelen toe te passen in het beheer en onderhoud die de doelmatigheid ten goede komen.

Totaaloverzicht beheer, onderhoud, vervanging en renovatie wegen, spoor, vaarwegen en water (in € * 1.000)

1. Budgetten verkeers-/watermanagement en Beheer en Onderhoud⁹

Artikelonderdeel	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2015-2028
Hoofdwegen															
IF 12.01 Verkeersmanagement	14.510	9.691	3.631	3.631	3.632	3.631	3.628	3.625	3.624	3.623	3.621	3.621	3.621	3.629	67.718
IF Verkeersmanagement	16.951	16.951	16.950	16.950	16.951	16.950	16.998	16.974	16.961	16.948	16.923	16.924	16.921	16.999	237.350
IF 12.06.02 Landelijke Taken	434.283	498.217	471.699	456.503	463.703	449.736	448.452	448.369	448.325	452.477	452.392	423.515	671.485	418.062	6.537.218
IF 12.02.01 Beheeren Onderhoud	16.953	16.330	15.784	15.437	15.444	15.442	15.552	15.548	15.545	15.542	15.537	15.537	15.537	15.552	219.737
Totaal verkeersmanagement en Beheer en Onderhoud	482.697	541.189	508.063	492.520	499.729	485.759	484.630	484.516	484.465	488.590	488.472	459.596	707.563	454.242	7.062.022
Spoorwegen															
IF 13.02 Beheeren onderhoud (incl. verkeersmanagement) ¹	483.192	462.677	432.979	397.894	401.507	403.826	412.624	406.228	407.554	408.386	408.535	405.462	412.280	405.476	5.848.621
Totaal Beheer en Onderhoud	483.192	462.677	432.979	397.894	401.507	403.826	412.624	406.228	407.554	408.386	408.535	405.462	412.280	405.476	5.848.621
Hoofdvaaarwegen															
IF 15.01 Verkeersmanagement	7.545	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	8.412	116.901
IF 15.06.02 Landelijke Taken	4.914	4.920	4.920	4.920	4.920	4.920	4.931	4.931	4.931	4.931	4.931	4.931	4.931	4.931	68.958
IF 15.02.01 Beheeren Onderhoud	210.385	288.426	281.187	274.755	271.510	265.773	194.361	195.234	194.623	193.305	193.250	193.252	190.937	230.911	3.177.909
IF 15.06.02 Landelijke Taken	5.258	4.983	4.746	4.726	4.737	4.729	4.950	4.945	4.914	4.935	4.931	4.931	4.927	4.932	68.644
Totaal verkeersmanagement en Beheer en Onderhoud	228.101	306.741	299.265	292.813	289.579	283.834	212.654	213.522	212.881	211.583	211.523	211.526	209.206	249.185	3.432.411
Watersystemen															
DF 3.01.01 Watermanagement	7.764	6.991	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	6.989	7.014	7.014	7.014	7.211	6.816	98.745
DF 5.02.01 Landelijke Taken	3.897	3.893	3.895	3.895	3.895	3.895	3.906	3.906	3.906	3.881	3.881	3.881	3.989	3.772	54.494
DF 3.02.01 Waterveiligheid	118.938	144.667	101.778	103.121	96.398	69.707	100.408	99.962	136.702	112.824	149.778	106.564	99.201	100.534	1.540.379
DF 3.02.02 Zoetwatervoorziening	17.446	17.416	11.614	17.409	17.416	17.409	17.410	17.299	17.521	17.410	17.410	17.410	17.900	16.921	237.995
DF 5.02.01 Landelijke Taken	6.821	6.820	6.820	6.820	6.820	6.820	6.832	6.832	6.832	6.832	6.832	6.832	7.027	6.641	95.564
DF 5.02.01 Landelijke Taken	1.975	2.136	2.310	2.310	2.310	2.310	2.317	2.317	2.317	2.317	2.317	2.317	2.382	2.251	31.862
Totaal Watermanagement en Beheer en Onderhoud	156.841	181.923	133.406	140.544	133.828	107.130	137.862	137.305	174.267	150.078	187.232	144.018	137.710	136.935	2.089.079
Totaal verkeers-/watermanagement, beheer en onderhoud	1.350.831	1.492.530	1.373.714	1.323.771	1.324.644	1.280.548	1.247.770	1.241.571	1.278.156	1.258.636	1.295.763	1.220.602	1.466.759	1.245.839	18.402.133

¹ De aanleg en operationele activiteiten van verkeersmanagement is bij Spoorwegen opgenomen onder «Beheer en Onderhoud» vanwege het feit dat ProRail dit niet apart inzichtelijk maakt.

⁹ Exclusief apparaatkosten en bijdragen derden.

2. Vervanging en renovaties

Vervangingsartikel ¹	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2015-2028
IF 12.02.04	158.597	180.539	90.628	50.292	56.603	50.192	144.994	343.325	343.325	343.398	343.783	318.783	297.660	266.935	3.009.054
IF 13.02	425.190	517.934	427.302	439.688	480.580	455.695	453.149	464.197	465.893	484.972	483.713	484.814	452.229	434.692	6.470.038
IF 15.02.04	201.461	122.921	74.916	53.251	3.198	17.371	0	46.396	73.125	93.445	63.981	63.964	57.706	0	871.735
DF 3.02.03	21.364	37.263	20.704	20.704	20.682	3.807	16.317	116.920	71.090	109.250	125.639	107.347	109.111	106.299	886.497
Totaal vervangingen en renovaties	806.612	858.657	613.549	563.835	561.063	527.065	614.460	970.838	953.433	1.031.065	1.017.117	974.908	916.706	827.917	11.237.325
Totaal Beheer, onderhoud, vervanging en renovatie wegen, spoor, vaarwegen en water	2.157.443	2.351.187	1.987.263	1.887.706	1.885.706	1.807.613	1.862.230	2.212.408	2.232.589	2.289.701	2.312.879	2.195.510	2.383.466	2.073.756	29.639.458

¹ De definitie van vervanging en renovatie verschilt per beheerder (RWS en ProRail). De budgetten zijn om die reden per modaliteit niet één-op-één te vergelijken.

3. Gereserveerde budgetten Beno

Artikelonderdeel	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2015-2028
Hoofdwegen															
IF 12.03.02															
Reserveringen binnen verkenningen en planuitwerkingen (m.n.LCC)	73	73	13.919	13.919	14.055	14.055	2.461	2.461	18.180	34.940	42.170	47.188	50.260	61.999	315.652
IF 12.07.01															
Reservering consequenties areaalgroei op Beno															
Totaal reserveringen hoofdwegen	73	73	13.919	13.919	14.055	14.055	2.461	2.461	18.180	34.940	42.170	47.188	50.260	395.142	608.795
Spoorwegen															
IF 13.08															
Reservering prijscompensatie 2014	0	0	18.830	18.830	18.830	18.830	18.830	18.830	18.830	18.830	18.830	18.830	18.830	18.870	226.000
IF 13.08															
Reservering prijscompensatie 2015	0	4.612	4.612	4.612	4.612	4.612	5.188	5.188	5.188	5.188	5.188	5.188	5.188	5.189	64.565
Totaal reserveringen spoorwegen	0	4.612	23.442	23.442	23.442	23.442	24.018	24.018	24.018	24.018	24.018	24.018	24.018	24.059	290.565
Hoofdvaaarwegen															
IF 15.03.02															
Reservering consequenties areaalgroei op Beno															
Totaal reserveringen hoofdvaaarwegen	0	0	0	0	0	0	14.000	14.000	14.000	14.000	11.000	38.815	40.982	11.539	158.335
Watersystemen															
DF 1.02.01															
Reservering areaalgroei watersystemen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal reserveringen watersystemen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal reserve-															
fingen	73	4.685	37.361	37.361	37.497	37.497	40.479	40.479	56.198	72.858	77.188	110.021	120.354	399.574	1.071.624
Totaal Beheer, onderhoud, vervanging wegen, spoor, vaarwegen en water, incl. reserveringen	2.157.516	2.355.872	2.024.624	1.925.067	1.923.203	1.845.109	1.902.709	2.252.888	2.288.787	2.362.559	2.390.067	2.305.531	2.503.820	2.473.329	30.711.081

Door verschillen in aansturing en organisatie tussen ProRail en Rijkswaterstaat is een vergelijking tussen de budgetten voor BOV van Spoor met de RWS-netwerken (Wegen, Vaarwegen en Water) niet altijd te maken:

- De budgetten Verkeersmanagement zijn bij ProRail onderdeel van de reguliere BOV-budgetten.
- De apparaatskosten van ProRail (exclusief de apparaatskosten van aanlegprojecten) maken onderdeel uit van de BOV reeksen. Voor een goede vergelijking met de cijfers van Rijkswaterstaat zijn ze in de tabel niet meegenomen. Hierdoor wijken de bedragen af van die in artikel 13 van de begroting van het Infrastructuurfonds.
- De budgetten voor Ven R bij ProRail en bij RWS zijn niet geheel te vergelijken. Doordat ProRail een BV is worden vervangingen en renovaties op de balans geactiveerd. Daardoor vallen er een aantal zaken onder Vervanging en Renovatie, waar bij RWS als agentschap binnen de overheid vergelijkbare zaken daar niet onder vallen.

Ten opzichte van de Ontwerpbegroting 2015 heeft een aantal mutaties plaatsgevonden bij ontwerpbegroting 2016. Deze worden nader toegelicht in de verdiepingsbijlage van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds.

2a. Versobering en efficiency Hoofdwegen, Hoofdvaarwegen en Hoofdwatersysteem.

In bijlage 4.2 van de Infrastructuurbegroting 2012 heb ik u geïnformeerd over de niet gedekte onderhoudsproblematiek tot en met 2020 en over de mix van maatregelen om deze problematiek te beheersen.

Een van de maatregelen betreft een pakket aan efficiëncymaatregelen en versoberingen van het onderhoudsniveau. De afspraken over deze te realiseren maatregelen zijn opgenomen in het Programma Versobering en Efficiency. De versoberingen en efficiëncymaatregelen worden stapsgewijs geïmplementeerd, omdat dit de mogelijkheid biedt om binnen het afgesproken budgettaire kader door een verstandige mix van maatregelen passend bij de lokale situatie optimalisaties aan te brengen. Hierdoor kunnen eventuele negatieve gevolgen voor doorstroming en veiligheid worden beperkt.

In bijlage 5 van de Infrastructuurbegroting 2013 is de verdeling van het totale pakket efficiency- en versoberingmaatregelen van € 1,64 miljard naar netwerk gepresenteerd. Hiervan is tot en met 2014 reeds € 510 miljoen gerealiseerd. In die bijlage is tevens een eerste inschatting opgenomen van effecten op veiligheid en doorstroming.

In bijlage 4 van de Infrastructuurbegroting 2015 is de verdeling van het totale pakket efficiency- en versoberingsmaatregelen a € 1,64 miljard naar netwerk uitgesplitst en de prognose bijgesteld. In deze bijlage is de verwachte bandbreedte op basis van de verdere uitwerking en implementatie van de maatregelen in beeld gebracht. Verder wordt ingegaan op de meest actuele opgetreden effecten met betrekking tot veiligheid en doorstroming en de verwerking van de gewijzigde invulling van de post bijzondere baten. Wanneer het totaalpakket aan maatregelen bij de onderkant van de bandbreedte dreigt uit te komen, zal worden bijgestuurd door nieuwe maatregelen te treffen. Op basis van het huidige beeld is de inschatting dat het realiseren van het totale pakket van € 1,64 miljard aan versobering- en efficiëncymaatregelen mogelijk is.

NetwerkMaatregel	Initiële Bedrag in mln. t/m 2020	Prognose realisatie bedragen in mln t/m 2020
HWN Verminderen communicatie bij onderhoud	30	30
HWN Versoberen bermbeheer	40	35
HWN Onderhoud kunstwerken uiterste jaar	50	45–50
HWN Versoberen verlichting	35	30–35
HWN Verruimen werkvensters en op delen van het netwerk overdag werken met minder flankerende maatregelen	75	75–80
HWN Versoberen DVM	165	150
HVWN Minder maaien taluds	10	10
HVWN Minder baggeren hoeken zeetoegangen	35	40
HVWN Verminderen (wal)voorzieningen schippers	10	10
HVWN Minder baggeren vaarwegen	45	55
<i>Subtotaal versoeringen</i>	<i>495</i>	<i>480–490</i>
Alle Efficiencymaatregelen	800	815 – 820
<i>Subtotaal efficiencymaatregelen</i>		<i>815–820</i>
Alle Besparing Landelijke Taken	200	200
Alle Bijzondere baten tbv B&O	100	30
HVWN Opbrengsten HVWN	–	30
HWS Heffen Leges	–	20
HWN Verhoging BenO budget	45	45
<i>Subtotaal overige maatregelen</i>	<i>345</i>	<i>325</i>
Totaal	1.640	1.620–1.640

Effecten

De negatieve effecten van de maatregelen op de doorstroming, de verkeersveiligheid en de publiekswaardering zijn klein tot nihil.

Bijzondere baten

In het overzicht is de in de begroting 2015 aangekondigde maatregelenmix opgenomen om de achterlopende realisatie op de bijzonder baten op te vangen.

2b. De budgetten voor beheer, onderhoud en vervanging ProRail

In de begroting 2015 is gemeld dat de financiële reeksen van ProRail voor beheer, onderhoud en vervanging onderzocht zullen worden in het licht van de door ProRail gesignaleerde druk op de meerjarige budgetten. Oorzaken van deze budgetspanning waren indexatieverschillen (tussen de indexatie waarmee ProRail werkt en de door lenM uitgekeerde prijsbijstelling) en een lagere opbrengst van de gebruiksvergoeding. Het laatste is een gevolg van de bijstelling van de vervoersprognoses en van het feit dat een deel van de door ProRail gerealiseerde kostenbesparingen «weglekt» via de gebruiksvergoeding, omdat daarin minder kosten kunnen worden doorberekend.

Het onderzoek naar de meerjarenreeksen van ProRail voor beheer, onderhoud en vervanging van het spoor is door een onafhankelijke partij uitgevoerd en wijst uit dat de reeksen van ProRail in grote lijnen op orde zijn, passend zijn bij de geplande productie en rekening houden met goedgekeurde areaaluitbreidingen en de opgelegde taakstellingen. Wel

dient een, beperkte, neerwaartse correctie van de meerjarenreeksen van ProRail plaats te vinden ten gevolge van dubbeltellingen, reserveringen en foutmarges. Ook blijkt dat er geen sprake is van achterstallig onderhoud aan het spoor op basis van de in het onderzoek gehanteerde definitie, dat wil zeggen dat de assets voldoen aan de minimum veiligheidsnorm, gegeven het gevraagde gebruik.

De spanning tussen de middelen voor BOV op het Infrastructuurfonds en de meerjarenreeksen van ProRail volgens de subsidieaanvraag 2015 van november 2014 bedraagt na doorvoering van de correcties ad € 317 miljoen uit het onderzoek € 475 miljoen voor de periode 2018–2028. Hierbij is rekening gehouden met de nog door te voeren mutaties in de begroting 2017 in verband met de nu nog aangehouden prijsbijstelling 2014 ad € 226 miljoen en een herverdeling van de taakstelling apparaat tussen BOV en aanleg ad € 276 miljoen¹⁰. Er is in de € 475 miljoen nog geen rekening gehouden met eventuele mutaties in de meerjarenreeksen bij de subsidieaanvraag 2016 van ProRail welke in november 2015 wordt ingediend (zoals prijsbijstelling 2015 en scopewijzigingen). In de investeringsruimte op het Infrastructuurfonds is voor de prijsbijstelling 2015 BOV een bedrag van € 65 miljoen gereserveerd.

Gezien de zeer beperkte budgettaire ruimte zullen voor het oplossen van dit spanning kostenbesparende maatregelen worden ingezet. In het onderzoek zijn hiertoe elf maatregelen geïdentificeerd. Deze maatregelen kunnen flinke kostenbesparingen opleveren, maar ook gevolgen hebben voor de prestaties op het spoor. Er zijn namelijk slechts in beperkte mate quick wins beschikbaar, gezien het feit dat ProRail inmiddels verschillende taakstellingen heeft verwerkt en de kosten al met zo'n 15–20% heeft teruggebracht. De geïdentificeerde maatregelen betreffen:

- Het terugbrengen van de kosten voor onderhoud (verkennen van de mogelijkheid tot meer werkzaamheden overdag, langere treinvrije periodes en het verder reduceren van netwerkcomplexiteit).
- Het beperken van slijtage van de infrastructuur door het materieel (verkennen van de mogelijkheid tot het beperken van de maximale aslast, stimuleren van spoorvriendelijk materieel, en hiertoe ook een prikkel inbouwen in de gebruiksvergoeding).
- Het anders gebruiken van de infrastructuur (verkennen van de mogelijkheid om lijnen uit de hoofdspoorweginfrastructuur te halen, goederen- en personenvervoer te splitsen en eisen te versoberen (bijvoorbeeld aan stations)).
- Het verder verhogen van de effectiviteit bij ProRail (meer lifecycle optimaal werken, stimuleren nieuwe leveranciers van materialen).

De mogelijke invulling van de maatregelen en hun effecten worden de komende tijd nader geanalyseerd en met de diverse belanghebbenden besproken. Het definitieve besluit tot het inzetten van de maatregelen volgt in de begroting 2017.

---

¹⁰ Een deel van de apparaattaakstelling van ProRail (€ 276 miljoen) moet nog worden ingeboekt op aanleg. Deze was geheel verwerkt op de reeksen voor beheer, onderhoud en vervanging, maar hoort ook neer te slaan op de personele kosten voor aanlegprojecten. Door de overheveling ontstaat geen spanning op aanleg, omdat dit wordt gecorrigeerd door een lagere doorbelasting van apparaatskosten bij aanlegprojecten door ProRail.

3. Opgave Vervanging en renovatie

Bij einde van de (technische) levensduur van infrastructurele objecten wordt overgegaan tot vervanging of renovatie van deze objecten. De keuze voor vervanging dan wel renovatie is mede gebaseerd op de kosten over de resterende dan wel nieuwe levenscyclus. Zo is voor grote bruggen, tunnels en sluizen renovatie vaak een goedkoper alternatief rekening houdend met de levenscyclus, dan het geheel nieuw bouwen van eenzelfde object.

Toekomstige vervangingen hoofdwegen, hoofdvaarwegen en hoofdwaterstelsel

Zoals in de Kamerbrief 12 juni 2014 en in de bijlage bij de begroting 2015 is toegezegd, is door RWS de vervangingsbehoefte voor de periode tot 2050 in kaart gebracht. Daarbij wordt in 3 stappen van grof naar fijn gewerkt.

Stap 1 Beginpunt van de inventarisatie is het stichtingsjaar van de infrastructurele objecten die bij aanleg werd gehanteerd. Dit leidt tot een kaartbeeld zoals in onderstaande figuren:

Bron: DISK mei 2014

Deze inventarisatie geeft rekening houdend met de ontwerplevensduur van de objecten een eerste beeld van in wel decennium vervanging naar verwachting aan de orde zal zijn. Voor een globale budgetreservering is dit voldoende.

In de tabel hiervoor is in deze begroting de eerdere budgetreservering voor vervanging en renovatie op het hoofdvaarwegennet en het hoofdwegennet over beide netten verdeeld. Van deze reservering van € 3,1 miljard wordt € 2,6 miljard toebedeeld aan het hoofdwegennet en € 0,5 miljard aan het hoofdvaarwegennet.

Met de huidige inzichten is de verwachting voor de periode tot en met 2028 dat de tot nu toe gereserveerde middelen voor de RWS-netwerken toereikend zullen zijn. Daarbij dient in ogenschouw genomen te worden dat de levensduur en de daarmee samenhangende vervangings- of renovatiekosten van industriële automatisering en een aantal objectcategorieën (DVM, damwandoevers, delen van de stormvloedkeringen) nog onvoldoende in beeld zijn. Deze zijn dus nog onvolledig in de berekeningen verwerkt. Aan de verbetering daarvan wordt de komende periode gewerkt. Bij de volgende actualisatie van de vervangingsopgave voor de begroting 2018 zal dit worden verwerkt.

Op basis van de huidige inzichten is in de periode 2031–2050 een gemiddeld bedrag benodigd van ruim een half miljard euro per jaar. Onderstaand is de verwachting voor de gemiddelde kosten per jaar voor vervanging en renovatie per netwerk weergegeven, gebaseerd op de stichtingsjaren van de objecten:

Netwerk	Verwachte gemiddelde kosten per jaar	
	€ mln.	2031–2040
Hoofdwegennet	260	330
Hoofdvaarwegennet	280	200
Hoofdwatersysteem	10	10
Totaal	550 + pm	540 +pm

Hierbij dient overigens opgemerkt te worden dat er een grote mate van verwevenheid bestaat tussen objecten op het hoofdvaarwegennet en in het hoofdwatersysteem. Wanneer in de komende decennia nader wordt ingezoomd op de functies van deze objecten voor deze twee netwerken kan de verdeling tussen de beide netten nog wijzingen. Voor het hoofdwatersysteem zijn daarnaast, zoals gemeld, de vijf (grote) stormvloedkeringen niet meegenomen. Deze zijn nog niet meegenomen omdat de ontwerplevensduur in deze periode nog niet wordt bereikt. Waarschijnlijk zal op onderdelen wel sprake zijn van einde levensduur, waardoor renovatie/gedeeltelijk vervanging nodig is. De hiermee gemoeide kosten en termijn zijn op dit moment echter nog onvoldoende uitgehard.

Stap 2 De ontwerplevensduur is echter een verwachting en geen exacte maatstaf voor het moment waarop vervanging of renovatie aan de orde zal zijn. Daarvoor is meer gedetailleerd inzicht in de toestand van de objecten noodzakelijk. Dit inzicht wordt verkregen door het verrichten van inspecties. Deze instandhoudingsinspecties, waarbij inspectie aan de kunstwerken gecombineerd wordt met deskresearch van het ontwerp en eventuele aanpassingen daarin geven een verfijnder beeld van de te verwachten restlevensduur. Deze instandhoudingsinspecties worden door RWS in een zesjaarlijkse cyclus uitgevoerd. Daarbij worden eventueel aanvullende (sterkte)berekeningen en nadere onderzoeken gedaan die gebaseerd zijn op de meest recente richtlijnen voor bestaande Infrastructuur. Voor de meeste objecten is de verwachte einde levensduur vanaf een jaar of 10 tot 15 vooraf nauwkeuriger te voorspellen.

Vanaf het moment dat einde levensduur zich aankondigt worden er aanvullende inspecties en intensievere monitoring op deze objecten uitgevoerd om tijdig in te kunnen grijpen indien de verslechtering sneller gaat dan mocht worden verwacht. Hetzelfde geldt voor objecten met afwijken schade- of risicoprofilen, zoals bruggen met stalen rijdekken.

Stap 3 Als de verwachte restlevensduur nog 5 tot 8 jaar bedraagt wordt de daadwerkelijke vervanging of renovatie voorbereid. Een dergelijke periode is mede nodig om de werkzaamheden af te stemmen op andere aanleg- en onderhoudswerkzaamheden teneinde de verkeersafwikkeling zo min mogelijk te belemmeren. Daarbij wordt dan ook overwogen of het instellen van een gebruiksbepaling een optie is om daadwerkelijke vervanging of renovatie uit te stellen.

In de meerjarige budgetreeksen zoals die in deze bijlage zijn opgenomen in paragraaf 2 is de budgetbehoefte die resulteert uit deze werkwijze verwerkt. De Vervangingen Renovatie projecten die in uitvoering zijn genomen, zijn in het MIRT vermeld.

Op grond van de ervaringen met Vervangingen en Renovatie (VenR) tot nu toe constateert Rijkswaterstaat dat met VenR op deze schaal, wat een relatief nieuw fenomeen is, nog meer ervaring moet worden opgedaan. Het komende jaar zal meer aandacht worden gegeven aan de kwaliteit van voorbereiding (techniek, omgeving, kwaliteitsborging) en de organisatie.

Dat betekent dat er tussen het identificeren van aan te pakken objecten en de opdrachtverlening een meer gedetailleerde scope zal worden bepaald, waarbij ook de risico's in kaart worden gebracht en meegenomen worden in de kostenraming. Door deze tussenstap zal de kwaliteit van scope en raming verbeteren. Zodra de uitvoeringsscope van projecten voldoende is uitgekristalliseerd, zullen zij met het bijbehorende budgettaire beslag in het MIRT worden opgenomen. Het project VervangingsOpgave Natte Kunstwerken (VONK) levert daarbij een werkwijze die helpt om ook de gebiedsopgaven die hierbij een rol spelen in kaart te brengen.

Toekomstige vervangingen spoor

De vervangingsinvesteringen in de periode tot en met 2028 maken onderdeel uit van de BOV-reeksen in de begroting, gemiddeld € 465 miljoen per jaar, inclusief ca. € 120 miljoen per jaar voor vervangen treinbeveiliging vanaf 2019 (niet zijnde de ERTMS-corridders). Voor de periode na 2028 is een forse verhoging van de vervangingskosten te verwachten omdat het einde van de levensduur van een groot aantal kunstwerken zal zijn bereikt. Daarnaast zullen vanaf die periode de bovenleidingportalen (in totaal 100.000 stuks) worden vervangen. In de komende jaren zal de financieringsbehoefte voor de periode na 2028 in kaart worden gebracht.

Bijlage 5. Lijst van afkortingen

BenO	Beheer en Onderhoud
BGR	Beleidslijn Grote Rivieren
BO MIRT	Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
BPRW	Beheersplan voor de Rijkswateren
DBFM	Design, Build, Finance and Maintain
DF	Deltafonds
DP	Deltaprogramma
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EZ	Ministerie van Economische Zaken
GDI	Generieke Digitale Infrastructuur
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
HWBP-2	Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma
lenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IF	Infrastructuurfonds
KRW	Kaderrichtlijn Water
LCC	Life Cycle Costing
LRT3	Derde Landelijke Rapportage Toetsing primaire waterkeringen
MKS	Missiekritieke systemen
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
NURG	Nadere Uitwerking Rivierengebied
OB	Ontwerpbegroting
OV SAAL	Openbaar Vervoer Schiphol Amsterdam Almere Lelystad
PIP	Principaal Inpassingsplan
PHS	Programma Hoogfrequent Spoorvervoer
PKB	Planologische Kernbeslissing
PPS	Publiek-private samenwerking
RWS	Rijkswaterstaat
TBES	Toekomstbestendig Ecologisch Systeem
TTC	Tidal Test Centre
VGR	Voortgangsrapportage
WB21	Waterbeleid voor de 21 ^e eeuw
WTI	Wettelijk Toetsinstrument